

**Adoption käyttöä vaikeuttavat tekijät
lastensuojelun päätöksenteossa**

Henriika Uljas, Y24645837

Pro gradu -tutkielma

Sosiaalityö

Lapin yliopisto

2025

Lapin yliopisto

Tiedekunta: Yhteiskuntatieteiden tiedekunta

Työn nimi: Adoption käyttöä vaikeuttavat tekijät lastensuojelun päätöksenteossa

Tekijä/-t: Henriika Uljas

Koulutusohjelma/oppiaine: Sosiaalityö

Työn laji: Pro gradu -tutkielma/Maisteritutkielma X Lisensiaatintutkimus__

Sivumäärä, liitteiden lukumäärä: 107, 1 liite

Vuosi: 2025

Tiivistelmä:

Pro gradu -tutkielmassa tarkasteltiin, mitkä tekijät suomalaisen lastensuojelun päätöksenteossa vaikeuttavat lastensuojelullisen adoption käyttöä. Adoption nähdään turvaavan lapsen kasvuolosuhteissa tarvittavaa pysyvyyttä sijaishuoltoa paremmin. Adoptio voi olla lapsen edun mukainen ratkaisu niille lastensuojelun sijoituksessa oleville lapsille, joiden palaaminen kotiin on hyvin epätodennäköistä. Adoptiota käytetään Suomessa lastensuojelullisessa tarkoituksessa kuitenkin hyvin harvoin. Jonkin verran syitä adoption käytön vähäisyyden taustalla tunnistetaan, mutta tutkielmassa keskityttiin erityisesti vaikeasti hahmotettaviin juurisyihin, jotka voivat olla muiden syiden taustalla. Syiden erittelyssä rajaudutaan adoptiopäätöksenteon eli sosiaalityöntekijän näkökulmaan. Aiheen merkitykseen vaikuttaa olennaisesti myös lapsen näkökulma.

Tutkielma toteutettiin tekstien tutkimuksena jäsentämällä adoption käyttöä vaikeuttavia syitä kahdeksan sosiaalityön asiantuntijatekstin pohjalta. Analyysimenetelmänä käytettiin sisällönanalyysia. Teoreettisena viitekehysenä hyödynnettiin päätöksenteon ekologiaa ja tarkastelu rajattiin teorian neljästä päätöksentekoon vaikuttavasta ulottuvuudesta yhteen, eli päätöksentekoon vaikuttaviin ulkoisiin tekijöihin. Ulkoisiksi adoption käyttöä vaikeuttaviksi tekijöiksi määrittyivät lastensuojelun arvot ja ihmiskäsitys, yhteiskunnassa vallitseva adoptioasenne, adoption institutionaalisen paikan sekä siihen liittyvä lakien soveltamiskäytännön epäselvyys, lapsen ja vanhemman etujen ja oikeuksien välisen tasapainottelun haasteet sekä adoptiokriteerien lainsäädäntötasoinen määrittämisen tarve.

Tulosten pohjalta korostetaan sekä adoptiopäätöksentekoon vaikuttavien asioiden tunnistamisen tärkeyttä, että adoption käyttöä helpottavien toimenpiteiden tarvetta. Lastensuojelullisen adoption käytön monimutkaisuus ei ole syy olla tarkastelematta vaihtoehdon sopivuutta lastensuojelussa. Toisaalta adoptio on oikeusvaikutuksiltaan niin vahva toimenpide, että käytäntö tarvitsee jonkinlaisten yhteisten raamien luomista, vaikka tapauskohtainen ammatillinen harkinta on myös olennainen osa päätöksentekoa. Tutkielmalla ei ole tulosten yleistettävyyteen perustuvaa arvoa, mutta siinä jäsentyy aiheen monet ristiriitaiset ulottuvuudet, keskustelun jatkamisen tarve ja vailla kasvuolosuhteiden pysyvyyttä olevan lapsen etu ja oikeudet, joiden toteutuminen kaipaa sosiaalityön kriittistä katsetta.

Asiasanat: adoptio, avoin adoptio, sijoitetut lapset, lastensuojelu, pysyvyys, päätöksenteko

Sisällys

1 Johdanto.....	1
2 Lasten suojeleminen Suomessa	7
2.1 Pysyvyyden puutteet lastensuojelussa	7
2.2 Adoption perusta ja kehityskulut	16
2.3 Adoptio lastensuojeluna	23
2.4 Päätöksenteon ekologia lastensuojelun adoptiopäätöksissä	31
3 Tutkielman toteutus	41
3.1 Tutkielman perusta.....	41
3.2 Aineiston valinta	45
3.3 Aineiston analyysi.....	54
3.4 Tutkimuksen eettisyys.....	62
4 Tulokset	70
4.1 Lastensuojelun arvot ja ihmiskäsitys	70
4.2 Yhteiskunnassa vallitseva asenne adoptiosta.....	72
4.3 Adoption institutionaalisen paikan ja lakien soveltamiskäytännön epäselvyys....	76
4.4 Lapsen ja vanhemman näkökulmien välinen tasapainottelu.....	81
4.5 Adoptiokriteerien määrittämisen tarve.....	88
5 Johtopäätökset	92
Lähteet	98
Liite 1. Hakupäiväkirja.....	109

Kuviot

Kuvio 1. Päätöksenteon ekologia kuviona.....	32
Kuvio 2. Aineistoartikkelien löytöpaikat.....	49
Kuvio 3. Aineistolle määrittämäni sisäänotto- ja poissulkukriteerit.....	51
Kuvio 4. Aineistoartikkelien ominaisuudet.....	52
Kuvio 5. Pelkistetyistä ilmauksista muodostetut ryhmät.....	58
Kuvio 6. Lainsäädäntö -osion alle muodostuneet alaryhmät.....	58
Kuvio 7. Aineistoryhmittelyt päätöksenteon ekologia -teorian mukaisesti.....	61

1 Johdanto

Julkisessa hoivassa olevien lasten määrä lisääntyy sekä kansallisesti (Heino ym. 2016, 21), että kansainvälisesti (Gilbert ym. 2011). Valtioilla on tärkeä tehtävä miettiä, miten huolehtia aiemmissa ihmissuhteissaan traumoja ja menetyksiä kokeneista lapsista heidän etujensa mukaisesti (Pösö ym. 2021, 7–8). Viime vuosikymmeninä pitkään huostassa olleiden lasten ihmissuhteiden ja kasvuolosuhteiden pysyvyydestä on oltu huolissaan sekä meillä (esim. Puustinen-Korhonen & Pösö 2010), että maailmalla (esim. Triseliotis 2002; Mc Grath-Lone ym. 2017). Toistuvien elinympäristön vaihdosten on nähty vahingoittavan lapsen kehitystä sekä aiheuttavan turvattomuutta ja ahdistusta (Kalland 2015, 174). Osittain pysyvyyden on nähty vaarantuvan sijaishuoltoon liittyvän pirstaleisuuden eli sijaishuoltopaikkojen vaihtuvuuden (Pösö 2003, 152) tai kodin ja sijaishuoltopaikan välillä kulkemisen vuoksi (Puustinen-Korhonen & Pösö 2010, 3; Kalland 2015, 171).

Sijoitetulle lapselle saattaa kertyä vuoden aikana useita erilaisia sijoituksia. Huostaanottoja toisaalta puretaan harvoin. (Forsell & Kuoppala 2023, 4, 9, 11.) Joidenkin lasten kohdalla pysyvyyden puutteiden syynä onkin nähty syntymävanhemmille palaamisen epätodennäköisyys, mistä huolimatta suomalainen väliaikaisuuteen perustuva sijaishuoltojärjestelmä ei pysty tarjoamaan kasvuolosuhteissa tarvittavaa pysyvyyttä. En keskity tutkielmassani sijaishuoltopaikkojen vaihtuvuuteen liittyvään pysyvyyden puutteeseen, vaan niiden lasten tilanteisiin, joilla kasvuolosuhteiden pysyvyys vaarantuu kotiin palaamisen epätodennäköisyyden vuoksi. Adoptiota tulisikin harkita lastensuojelun toimenpiteenä vain lapsille, joiden jälleenyhdistäminen syntymävanhempiensa kanssa ei ole mahdollista (Pösö ym. 2021, 5).

Monissa maissa adoptio on pysyvyyden ja vakauden puutteisiin havahtumisen myötä otettu lastensuojelun sijoitusvaihtoehdoksi (ks. Palacios ym. 2019, 130). Esimerkiksi Ruotsissa ja Norjassa adoptiolla on Suomeen verrattuna huomattava rooli lastensuojelun sijoituskäytännöissä (ks. Puustinen-Korhonen & Pösö 2010, 14; Helland & Skivenes 2021, 139). Myös Suomessa ihmissuhteiden pysyvyyden merkitys lapsen suotuisalle kehitykselle tunnustetaan (Sinkkonen 2015; Kalland 2015) ja sitä pidetään tärkeänä elementtinä lastensuojelun sijoituksissa (Pösö 2015, 16). Adoptio ei kuitenkaan kuulu lastensuojelun toimenpidevalikoimaan, vaikka se vastaa hyvin moniin pysyvyyttä korostaviin odotuksiin (Pösö 2015, 16) yleisen yksimielisyyden mukaan (Pösö ym. 2021, 8), ja vaikka lapsen tarpeita voidaan pitää pitkälti universaaleina (Eriksson 2024, 2). Tutkimusnäyttöä

on esimerkiksi adoptoitujen paremmasta yleisestä hyvinvoinnista, korkeammasta emotionaalisen turvallisuuden ja kuulumisen tunteesta verrattuna pitkäaikaisessa sijoituksessa oleviin (Triseliotis 2002).

Pysyvyyden vahvistamisen tarpeisiin liittyvän julkisen keskustelun voi luonnehtia Suomessa alkaneen jo vuonna 2001 (Kalland) tai viimeistään vuonna 2003 (Pösö; Garrett & Sinkkonen). Keskustelun voi nähdä tuottaneen tulosta siinä mielessä, että adoptiolain uudistuksessa vuonna 2012 lakiin kirjattiin mahdollisuus tuomioistuimessa vahvistettavasta lapsen ja syntymävanhemman välisestä yhteydenpidosta. Avoimeksi adoptioksi kutsuttavan käytännön on luonnehdittu lastensuojelun perhesijoitusta lähentyväksi (Pösö 2013) ja sopivan sen vuoksi hyvin lastensuojeluun (Puustinen-Korhonen & Pösö 2010, 3). Lakimuutoksen arveltiin tuolloin muuttavan adoptiokäytäntöjä ja adoptioneuvontaa (Partanen 2013, 16), ja kiintymyssuhdeteorian ajateltiin alkavan ohjata lastensuojelun interventioita aiempaa enemmän (Pösö 2003, 154). Aila Puustinen-Korhonen ja Tarja Pösö linjasivat vuonna 2010, että adoption tarkoituksenmukaisuus olisi tulevaisuudessa perusteltua arvioida tilanteissa, joissa lapsen paluu syntymävanhemmille vaikuttaa hyvin pieneltä tai olemattomalta. Sijoitettujen lasten adoptointi on Suomessa kuitenkin edelleen vähäistä (Laine ym. 2018, 205).

Lastensuojelullisen adoption tarkastelua voi pitää edelleen ajankohtaisena. Petteri Orpon hallituksen ohjelmassa (Vahva ja välittävä Suomi 2023) on kirjaus adoptioprosessien sujuvoittamisesta ja huomion kiinnittämisestä lapsen etu huomioiden lain tarjoamaan vaihtoehtoon huostaanotetun lapsen adoptoimisesta. Aiheen ajankohtaisuutta korostaa myös yhteydenotto Pelastakaa Lapset ry:hyn kuullessani heidän työskentelevän teeman parissa vuonna 2024 (Vihervirta 2023). Myös Adoptioperheet ry on kertonut aiheen olevan heille ajankohtainen ja vaikuttamistyössä viime vuosina mukana (Nyman-Ahokas 2024). Aiheen ajankohtaisuudesta kertovat myös Adoptioperheet ry:n aiheesta laatima tietopaketti (Sijoituksesta adoptioon 2022) sekä sijoituksesta adoptoituiduista viime vuosina kirjoitetut lehtiartikkelit sosiaalialan julkaisuissa (ks. Emilia halusi pysyvän perheen 2019; Perhehoito ja adoptio 2022; Pysyvyyttä adoptiosta 2024).

Lastensuojelutarpeen lisääntymisen myötä huolta on ollut lasten hyvinvoinnin ohella muun muassa palvelujen vaikuttavuudesta (Heino ym. 2016, 21). Vaikuttavuutta voi pitää edelleen ajankohtaisena lastensuojelussa ja perhesosiaalityössä (Kiili ym. 2024). Vaikuttavuuden ja lastensuojelullisen adoption voi ajatella kytkeytyvän toisiinsa tämänhetkessä lastensuojelulain kokonaisuudistuksessa, jonka tavoitteena on muun muassa lapsen

oikeuksien ja lastensuojelun vaikuttavuuden parempi toteutuminen (Lastensuojelun kokonaisuudistuksen valmistelu 2023). Lastensuojelullinen adoptio oli pinnalla myös edellisen lastensuojelulain uudistamisen yhteydessä vuonna 2007, mutta keskustelu jäi vielä tuolloin ”pieniksi virroiksi” (Pösö 2024a).

Lastensuojelullisesta adoptiosta ei hallitusohjelman maininnasta huolimatta ole vielä kirjoitettu uudistukseen liittyvissä raporteissa tai tiedotteissa (esim. Hoikkala ym. 2023; Lastensuojelulain kokonaisuudistus vaiheistetaan 2025). Pysyvyyteen liittyvät maininnat liittyvä työntekijäsuhteiden ja sijaishuoltopaikkojen pysyvyyteen (esim. Paasivirta ym., 2022). Uudistus on kuitenkin vasta alussa, joten lastensuojelulliseen adoptioon liittyvän keskustelun herättämistä – mihin tutkielmani tähtää – voi pitää siihen peilaten erittäin ajankohtaisena. Pelastakaa Lapset ry (2024) ilmoitti lopettavansa uusien kansainvälisten adoptioprosessien aloittamisen vuodenvaihteeseen. Adoptiovanhemmaksi haluavien ja kykenevien määrään tämä tuskin on kuitenkaan vaikuttanut. Vaikkei lastensuojelullisia adoptioita toteuteta lasta haluavien vanhempien, vaan vanhempia tarvitsevien lasten lähökohdista, ovat sopivien perheiden saatavuuteen liittyvät kysymykset aineistoni perusteella olennaisia ottaa huomioon (esim. kuvio 5).

Pysyvyyskeskustelun ajalliseen pituuteen ja adoptiolain muutokseen suhteutettu lastensuojelullisten adoptioiden vähäisyys sekä aiheesta vallitseva tietämättömyys tekevät tutkimustiedon vähäisyyden ohella tutkimuskatveesta ilmeisen. Lisäksi aiheen monimutkaisuus korostaa tutkimisen tärkeyttä. Adoptiota voi kuvailla normatiivisesti sekä ideologisesti kiistanalaiseksi aiheeksi (Pösö ym. 2021, 2). Taustalla vaikuttaa monimutkainen lasten ja vanhempien erottamisen historia, Suomessa ”sotalapset” ja sota-ajan adoptiot (Eriksson & Pösö 2021, 103) ja ympäri maailmaa adoption käyttäminen rangaistuksen ja kurituksen muotona moraalittomina pidetyille ihmisille (Pösö ym. 2021, 2). Adoptio on liitetty vuosisatojen ajan eksistentiaalisiin kysymyksiin lapsen ja aikuisen oikeuksista, kuulumisesta, elämän merkityksestä sekä geneettisistä- ja tunnesiteistä (Siivola 2020, 42).

Lastensuojelullinen adoptio tuo tähän monimutkaiseen kokonaisuuteen omat erityispiirteensä, sillä ilmiö on osittain ristiriidassa lastensuojelun periaatteiden kanssa (ks. Partanen ym. 2013, 8). Lisäksi prosessiin lähteminen on erilainen verrattuna tavanomaiseen adoptioprosessiin, sillä sen käynnistäjänä voi olla sosiaalityöntekijä, lapsen sijaisvanhemmat tai lapsi itse. Asian puheeksi ottamista lapsen syntymävanhemman kanssa pidetään äärimmäisen haastavana (ks. Heinonen 2018). Ilman syntymävanhempien suostumusta adoptioita ei Suomessa pääsääntöisesti vahvisteta (Adoptioneuvonta 2013, 22). Lastensuojelullinen adoptio on saanut osakseen myös voimakasta kritiikkiä. Sitä on kuvattu

lastensuojelun perhehoitoon syntyneenä omavaltaisen adoption ilmiönä ja jopa ”lapsenryöstönä” sekä ”lapsen kaappauksena” (Ikonen 2022). Lapsen edun arviointiin sekä lasta koskevien kunnioittavien ratkaisujen tekemiseen liittyy haasteita ja jännitteitä (Heinonen 2018, 5). Aiheeseen liittyvä kiistanalaisuus ei kuitenkaan ole syy jättää sitä tutkimatta. Omalla kohdallani juuri aiheen monimutkaisuus on tutkimuksellisen kiinnostuksen taustalla.

Pidän aihetta sosiaalityölle merkityksellisenä, koska lapsen edun ja oikeuksien toteuttaminen ovat lastensuojelun sosiaalityön ydintä. Lapset ja nuoret kuitenkin jäävät oikeuksiensa edelleen helposti aikuisten oikeuksien varjoon (Pösö ym. 2021, 1; Lehto-Lundén ym. 2024, Jaakola ym. 2024). Lastensuojelulliseen adoptioon liittyvä tiedon puute voi pysyvyyden suhteen vaikeuttaa lasten edun toteutumista, jos adoptioita ei tiedon puutteen vuoksi toteuteta. Toisaalta adoptio on juridisesti vahva toimenpide, sillä sen myötä syntymävanhempien oikeudet omaan lapseensa lakkaavat (Helland & Skivenes 2021). Tällöin ei riitä, että sosiaalityöntekijällä on tietoa adoptiovaihtoehdosta. Adoptiopäätöksenteossa osaamisen ja tietopohjan tulee olla vankka. Vaikka kyseessä on hyvin marginaalinen ilmiö, sen ytimessä oleville lapsille kyse on perustavanlaatuisista asioista elämässä niin hyvässä, kuin pahassa.

Vaikka adoptio koskettaa harvaa, kuulumisen ja identiteetin symbolina se puhuttelee jokaista. Tietoisuus adoptoitujen elämään vaikuttavista psykososiaalisista ja kulttuurisista tekijöistä on tärkeää heille suunnattujen palvelujen kehittämisen näkökulmasta (Siivola 2020, 47, 12), minkä vuoksi aihetta voi pitää myös muiden alojen kannalta tärkeänä. Kansainvälisessä adoptiossa adoption merkityksen ja kontekstin suhteen pidetään olennaisena ammattilaisten osaamista esimerkiksi syntymämaan olosuhteista (Groza 2023, 1). Kaksijuuruisuuden ymmärtämistä (Siivola 2020, 4) ja kaksien vanhempien lapsena olemista (Sinkkonen 2015, 38) voidaan pitää olennaisena lastensuojelullisen adoption kontekstissa. Adoptio tulkintakehyksenä voi selittää adoptoidun käyttäytymistä ja vointia (Siivola 2020, 51). Lastensuojelullinen adoptio sisältyy niin kutsuttuihin adoptioerityisiin kysymyksiin, joiden ymmärtäminen on tärkeää esimerkiksi kasvatustieteiden, psykologian ja lääketieteen alueilla. Toisin sanoen kaikkialla, missä kohdataan lapsia ja perheitä.

Adoptiosta tunnistetaan julkisessa keskustelussa kaksi korostunutta näkemystä. Toisessa painottuu syntymäsuomalaisuuden ja toisessa adoptiosuomalaisuuden merkitys. Kolmannen ja vähemmälle jääneen keskustelun mukaan molemmat suhteet voivat olla tärkeitä, ja olosuhteet sekä adoptoidun oma toive määrittävät suhteiden tärkeyttä. (Siivola 2020, 45.) Tutkielmani paikantuu määritelmän kolmanteen keskusteluun, eli yhteiskunnassa vähälle

huomiolle jääneeseen kysymyksenasetteluun, jolloin aihetta voi pitää myös yhteiskunnallisesti merkittävänä (ks. Valkonen 2018, 5). Sosiaali- ja terveydenhuollon ammattilaisten mukaan adoptiokysymyksiin liittyvää tietopohjaa tulee vahvistaa ja yhteiskunnallista keskustelua adoptiosta jatkaa (Heinonen 2018, 6). Adoptioilmiötä on kuitenkin selvitetty Suomessa tutkimuksellisesti ja yhteiskuntapoliittisesti vasta vähän (Siivola 2020, 13) ja lastensuojelullista näkökulmaa adoptioon vielä vähemmän.

Tieteellisiä tutkimuksia on muutama. Ne pyrkivät ilmiön kuvaamiseen esimerkiksi määrien ja ominaispiirteiden (Laine ym. 2018) sekä lastensuojelujärjestelmään suhteutumisen ja lapsen edun (Eriksson & Pösö 2021) näkökulmista. Tuorein kotimainen aiheeseen kiinnittyvä tutkimus tarkastelee lapsen kuulumisen ulottuvuuksia lakien ja hallitusten esitysten pohjalta (Eriksson 2024). Maidenvälistä, myös Suomen näkökulman sisältävää vertailua, on tehty esimerkiksi kansalaisten lastensuojelulliseen adoptioon liittyvien asenteiden (Skivenes & Benbenishty 2023) ja viranomaispäätösten suhteen (Burns ym. 2017). Kansainvälistä tutkimusta on myös lapsen edun ja oikeudenmukaisuuden toteutumisesta lastensuojelullisissa adoptioissa (Helland 2021), laitoshoidosta adoptoitujen näkemyksistä (Fidalgo & Henriques 2023), syntymäperheen kokemuksista (Lewis 2022) ja adoptoitujen ja sijaishuollossa olevien hyvinvoinnin eroista (Lindner & Hanlon 2024) sekä sijaishuollosta adoptoinnin ja traumojen välisestä yhteydestä (McSherry & McAnee 2022). Yhtenä lastensuojelullisen adoption tutkimisen pioneerina maailmalla on toiminut brittiläinen John Triseliotis, jonka ensimmäiset aiheesta olevat tekstit lienevät 80-luvulta (esim. Triseliotis 1980; Triseliotis 1985).

Alkuperäinen tutkimustehtäväni oli syventyä kokemukselliseen näkökulmaan lastensuojelusta adoptoinnista. Etsin aluksi haastateltaviksi täysi ikäisiä, jotka on adoptoitu sijaisperheeseensä alaikäisenä. Haastatteluvastausten puuttuessa siirryin etsimään haastateltavia sijaislapsensa adoptoineista vanhemmista. Sain haastattelukutsujen välittämiseen apua myös edellä mainituilta adoptiojärjestöiltä, mutta onnistuin saamaan haastateltavaksi vain yhden vanhemman. Jouduin toteamaan, ettei aika ollut vielä kypsä tämänkaltaiselle tutkimusotteelle. On myös mahdollista, etten onnistunut vakuuttamaan haastattelukutsullani sensitiivisessä aiheessa erityisen tarpeellista luotettavuutta.

Päädyin tämän myötä aiheen hallinnolliseen tutkimiseen. Tutkimustehtäväkseni muodostui selvittää adoption käytön vähäisyyden ja määrällisen vaihtelun taustalla vaikuttavia juurisyytä, eli lastensuojelun päätöksentekoon vaikuttavia tekijöitä, joiden nähdään vaikeuttavan adoptiovaihtoehdon käyttöä. Päätöksenteon tutkimista voi pitää tärkeänä, koska Burns ja kumppaneiden (2019) mukaan lastensuojelullisen adoption

päätöksenteossa on tunnistettu laajoja tiedon puutteita menettelyjen, käytäntöjen ja poliitikkojen suhteen koko Euroopassa, eli myös maissa, joissa lastensuojelullinen adoptio on lastensuojelun sijoitusvaihtoehtona. Lisäksi päätöksentekoprosessien vastuullisuudessa on havaittu huomattavia puutteita. Lastensuojelullisen adoption päätökset ovat kuitenkin niiden kohteena oleville lapsille ja perheille erittäin merkittäviä, joten viranomaisen on kiinnitettävä huomiota päätöksentekoon (Helland ym. 2023, 191).

Tutkimuskysymykseni on: *mitkä tekijät nähdään lastensuojelullista adoptiota käsittelevissä asiantuntijateksteissä adoption käyttöä vaikeuttavina?* Kohdistan kysymykseni kahdeksalle sosiaalityön asiantuntijoiden lastensuojelullista adoptiota käsittelevälle tekstille. Hahmotan tulokset Donald J. Baumannin, Homer Kernin ja John Fluken (2011) *Decision-Making Ecology* -teorian mukaisen jäsenyyksen avulla adoption käyttöä vaikeuttaviksi ulkoisiksi tekijöiksi. Näitä tekijöitä voi kuvailla myös juurisyiksi, jotka vaikuttavat teorian kolmeen muuhun ulottuvuuteen, organisatorisiin, päätöksentekijään liittyviin sekä tapauskohtaisiin tekijöihin. Marginaaliryhmiin kohdistuvan päätöksenteon tutkiminen on epätasa-arvoisuuden vähentämisen kannalta tarpeellista. (ks. Heather ym. 2025).

Keskityn tutkielmassani kotimaan adoptioina toteutettaviin lastensuojelullisiin adoptioihin, vaikka myös kansainvälisissä adoptioissa saatetaan adoptoida lapsia sijaishuollosta (ks. Pösö ym. 2021, 3). Kansainvälisten adoptioiden tutkimuksessa vaikuttavat lisäksi hieman eri kysymykset (Siivola 2020, 18), kuten yksilön siirtolaisuus ja biologisen syntyperän vaikutukset identiteettiin (Ruohio 2016, 12 ja 44). Olen kiinnostunut erityisesti lastensuojelulliseen adoptointiin liittyvään päätöksentekoon, joten rajaan tutkielman ulkopuolelle vauva-adoptiot, joissa lapsesta halutaan luopua jo ennen lastensuojelun väliintuloa, vaikka myös ne liitetään usein lastensuojelullisten adoptioiden kategoriaan (esim. Laine ym. 2018). Rajaukseni ulkopuolelle jäävät myös esimerkiksi syntymävanhemman oikeuksia tarkastelevat ja jälleenyhdistämistyön riittävyteen liittyvät kysymykset. Nämä asiat ovat kiinteä osa aihetta, mutta vaativat laajuutensa vuoksi erillisen tutkimuksen. Rajauksen ulkopuolelle jää niin ikään syvällinen päätöksenteon kansainvälinen vertailu laajan adoptiopoliitiikan maakohtaisen vaihtelun vuoksi (ks. Palacios ym. 2019). Havaitsemani tutkimuskatve myös koskee nimenomaan Suomen kontekstia.

Käsittelen tutkielmani aluksi pysyvyyden teemaa ja sen toteutumista suomalaiseseen lastensuojelujärjestelmään peilaten. Sitten avaan adoption perusteita ja kehitystä kohti nykyistä, lastensuojelun sijoitusta lähentynyttä avoimuuden muotoa ja lastensuojelullisuutta. Sen jälkeen käsittelen tuloksia jäsentävää teoriaa ja tutkielman toteuttamista. Lopuksi esitän tutkielmani tulokset ja pohdin niiden merkitystä sekä jatkotutkimusaiheita.

2 Lasten suojeleminen Suomessa

2.1 Pysyvyyden puutteet lastensuojelussa

Perustuslain (731/1999) 19 §:n mukaan jokaisella, joka ei pysty ihmisarvoisen elämän edellyttämän turvan hankkimiseen, on oikeus välttämättömään huolenpitoon sekä toimeentuloon. Tätä oikeutta turvataan lapsille muun muassa lastensuojelun sosiaalityössä lastensuojelulain mukaisilla palveluilla (ks. Kiili ym. 2024). Lastensuojelulain 1 §:n mukaan lain tarkoituksena on turvata lapselle oikeus tasapainoiseen ja monipuoliseen kehitykseen, erityiseen suojeluun ja turvalliseen kasvuympäristöön. Ja tämän voi nähdä tarkentavan esimerkiksi perustuslain välttämättömään huolenpitoon viittaavaa oikeutta. Näiden oikeuksien toteuttaminen ei kuitenkaan ole mahdollista vain lastensuojelulain mukaisilla palveluilla ja tukitoimilla, vaan tarvitaan lapsen edun huomioimista kaikissa julkisen vallan palveluissa ja toimenpiteissä (Räty 2023, 2).

Lastensuojelutarpeeseen vaikuttaa myös poliittiset päätökset, kuten se, millaiset mahdollisuudet työn ja perheen yhteensovittamiseen on yhteiskunnassa annettu (Puustinen-Korhonen & Pösö 2010, 7). Lastensuojelun perustehtävää kaikkien lasten, nuorten ja perheiden huomioimisena voi täten luonnehtia yhteiskunnallisena ja yhteisöllisenä (ks. Puustinen-Korhonen & Pösö 2010, 4). Lasten suojelemiseen myös muun kuin lastensuojelun tehtävänä viittaa lisäksi lastensuojelulain 11 §, jossa säädetään ehkäisevän lastensuojelun järjestämisestä sekä sosiaali- että terveydenhuollon palveluissa. Lastensuojelulain 3a §:n mukaan ehkäisevällä lastensuojelulla tuetaan vanhemmuutta, edistetään ja turvataan lasten hyvinvointia, kasvua ja kehitystä. Tätä tukea annetaan muun muassa opetuksessa, äitiys- ja lastenneuvolassa, päivähoidossa ja muussa sosiaali- ja terveydenhuollossa.

Ongelmien ennaltaehkäisy on oikeastaan lasten, nuorten ja perheiden auttamisen ydintä ja palveluiden painopistettä onkin pyritty viemään sijaishuollon sijaan ennaltaehkäiseviin palveluihin. Tällaisia palveluita kutsutaan myös matalan kynnyksen palveluiksi, varhaiseksi tueksi, lastensuojelun avohuollon palveluiksi ja peruspalveluiksi. (Kiili ym. 2024.) Perheet tarvitsevat matalan kynnyksen tukea jo ennen lastensuojeluasiakkuutta (Puustinen-Korhonen & Pösö 2010, 4). Perhesosiaalityö määritellään nykyään matalan kynnyksen palveluiksi tai peruspalveluiksi, ja sen palvelut myönnetään sosiaalihuoltolain (1301/2014) nojalla. Sosiaalihuoltolain voimaantumisen myötä vuonna 2015 lastensuojelun avo-, sijais- ja jälkihuolto määrittyivät erityispalveluiksi. (Kiili ym. 2024.) Lapsen sijoittamisen mahdollisuus erottaa lastensuojelun vahvasti lapsiperheiden sosiaalityöstä (Jaakola ym. 2024).

Perustuslain 19 §:n mukaan julkisen vallan velvollisuutena on tukea lapsen huolenpidosta vastaavien mahdollisuuksia lapsen yksilöllisen kasvun ja hyvinvoinnin turvaamisessa. Säännökseen kuuluu näin periaate puuttua perheen autonomiaan vain poikkeuksellisesti, jos lapsen oikeuksien turvaaminen ei muutoin ole mahdollista (Räty 2023, 2). Sellaisiakin tilanteita kuitenkin on. Tutkielmani lastensuojelullisen adoption tarkasteluna rajautuu erityispalveluiksi määrittyvään lastensuojeluun. Lastensuojelullisen adoption arvioimista voidaan pitää tarkoituksenmukaisena vain tilanteissa, joissa lapsen kotiin palaamista pidetään epätodennäköisenä (ks. Pösö ym. 2021, 2). Silloin on väistämättä kyse hyvin marginaalisesta ryhmästä lapsia. Joukon pienuus ei kuitenkaan ole syy olla tarkastelematta aihetta, koska joukkoon mahtuu monta ainutkertaista elämää, lapsuutta ja niiden pohjalta rakentuvaa aikuisuutta. Kotiin palaamisen epätodennäköisyys voi myös kertoa syntymävanhempien haastavammista ongelmista. Tällöin lasten elämän alkutaipaletta voi leimata merkittävä haavoittuvaisuus, kuten kaltoinkohdelluksi tai laiminlyödyksi tuleminen, joka aiheuttaa sen kokeneille erityisen tarpeen turvallisiin ja pysyviin kasvuolosuhteisiin (ks. Kalland 2015, 166–167).

Suomalaista lastensuojelua ohjaa olennaisesti myös lastensuojelulain 3 §:n periaate perheen jälleenyhdistämisestä. Jälleenyhdistämistavoite on lastensuojelulain 30 §:n mukaan kirjattava myös asiakassuunnitelmaan. Tavoitteen toteutuminen ei kuitenkaan aina ole yksinkertaista, koska jälleenyhdistyminen voi vaatia vanhemman kohdalla hyvin syvien ja pitkäkestoisten ongelmien ratkaisemista. Pitkittyneissä tilanteissa voidaan joutua pohtimaan sitä, kuinka kauan lapsen on odotettava vanhemman kuntoutumista (ks. Heinonen 2018, 50) ja siedettävä kasvuolosuhteista puuttuvaa pysyvyyttä. Jos lapsi on sijoitettu hyvin pienenä ja pitää sijaisvanhempia ominaan, voidaan kysyä, kenen oikeuksien toteutumiseen jälleenyhdistämisellä pyritään? Lasten ja perheiden palvelut eivät aina toimivalla tavalla vastaa lasten ja perheiden tarpeisiin, vaikka niiden kehittämiseen on viime vuosina pyritty (Kiili ym. 2024). Lastensuojelua kritisoidaan joskus sen vanhempien oikeuksia korostavan luonteensa vuoksi (Heinonen 2018, 50). Joissakin kuvauksissa lastensuojelun ei nähdä sivuuttavan lapsen oikeuksien näkökulmaa, mutta vanhemman näkökulmaa pidetään korostuneena (ks. Jaakola ym. 2024).

Lapsiperhesosiaalityötä ja lastensuojelua tarkastellessa asiakkaiden, mutta erityisesti lasten oikeudet ovat keskeisiä (Kiili ym. 2024). Suomessa noudatettava YK:n lapsen oikeuksien yleissopimus (60/1991) edellyttää lapsen edun ensisijaisuutta ja sen punnitsemista jokaisen lapsen kohdalla yksilöllisesti. Lapsen etua ei kuitenkaan ole yksinkertaista määrittellä. (Kalland 2015, 166.) Lasten oikeuksien toteutumista tarkastelevassa

tutkimuksessa todetaan, että lastensuojeluun ja lapsiperheiden sosiaalityöhön tarvitaan lasten oikeuksien toteutumista vahvistavat ohjeet (Lehto-Lundén ym. 2024, 63). Tämän voi mielestäni nähdä kertovan siitä, ettei lasten oikeuksien toteutuminen ole lastensuojelussa itsestäänselvyys, vaikka näin saatetaan olettaa. Sosiaalityössä on kyse ihmisoikeusperustaisesta ammatista sekä asiakkaiden oikeuksista sosiaalityön käytännöissä (Kiili ym. 2024). Ihmisoikeuksien toteutumisen haasteena ovat kuitenkin oikeuksien ristiriidat. Esimerkiksi lastensuojelussa lasten ja vanhempien oikeudet saattavat olla ristiriidassa keskenään. (Kalland 2015, 166; Lehto-Lundén ym. 2024.)

Tutkielmani kriittisenä sivujuonteena toimii kysymys siitä, ovatko lapsen etu oikeudet lastensuojelussa aidosti ensisijaisia. Etujen ja oikeuksien kokonaisuus on laaja, joten keskityn tässä tutkielmassa lastensuojelullisen adoption mahdollisuuteen niiden turvaamisessa. Adoptiolla taas pyritään erityisesti lapsen kasvuolosuhteiden pysyvyyteen, eli pohjimmiltaan lapsen edun ja oikeuksien toteutumisen tarkastelussa on kyse pysyvyyden toteutumisesta. Lastensuojelulaissa tosin ei käytetä *pysyvyyden*, vaan *jatkuvuuden* käsitettä, mutta ymmärrän nämä tutkielmassani synonyymeina. LSL:n 4 §:n mukaan läheisten ja jatkuvien ihmissuhteiden turvaaminen on lastensuojelun keskeinen periaate. Tarkemmin ihmissuhteiden jatkuvuudesta säännellään lain 54 §:ssä. Sijaishuoltopaikan valinnassa tulee 50 §:n mukaan kiinnittää huomio läheisten ihmissuhteiden ylläpitämisen lisäksi hoidon jatkuvuuteen. Jatkuvuuden turvaamisesta säännellään 52 §:ssä myös lastensuojelun työntekijän ja lapsen vanhemman välisen yhteistyön näkökulmasta. Adoptiolaisissa sen sijaan käytetään pysyvyyden käsitettä ja 2 §:n mukaan lapsen etua arvioitaessa huomiota on kiinnitettävä erityisesti pysyvän perheen turvaamiseen lapselle.

Kansainvälisessä kirjallisuudessa lähtökohta lastensuojelullisten adoptioiden toteuttamiseen paikantuu ajatukseen, ettei sijaishuolto takaa kaikissa tilanteissa lapsen kasvuolosuhteisiin riittävästi pysyvyyttä. Tällöin adoptiota pidetään vaihtoehtona niin sanotussa lastensuojelun *pysyvyyssuunnittelussa*. Esimerkiksi Yhdysvaltojen uudessa lastensuojelulaissa pysyvyys asetettiin Jill D. Berrickin (2021, 69–72) mukaan keskiöön, kun havaittiin pitkäaikaisessa sijaishuollossa olevien lasten asumisjärjestelyistä puuttuva pitkäaikaisuus. Käytännössä pysyvyyttä pyritään toteuttamaan ensisijaisesti perheiden jälleenyhdistämisellä. Adoptio on lain mukaan toissijainen pysyvyyttä turvaava vaihtoehto, mutta kuitenkin välttämätön tilanteissa, joissa lapsi ei voi palata syntymävanhemmilleen. (Berrick mt., 69–72.) Pysyvyyssuunnitteluksi suomennettava käsite *permanency planning* (Pösö 2013, 38) osoittaa mielestäni pysyvyyden tarpeiden vakiintuneisuutta niissä maissa, missä se on käytössä. Pysyvyyssuunnittelu on olennainen osa

lastensuojeluprosessia esimerkiksi Britanniassa (Pasanen 2013, 77), Yhdysvalloissa ja Kanadassa (Pösö 2013). Suomessa käsite ei ymmärrettävästi ole vakiintunut, koska meillä pysyvyyssuunnittelua ei oikeastaan tehdä (Pösö 2013, 38).

Yhdysvalloissa ja Englannissa adoptioon ryhdytään muun muassa, koska adoptio parantaa mahdollisuuksia lapsen kehitykselle tärkeinä pidetyille pysyville perhesuhteille (Laine ym. 2018, 199). Englannissa adoptiota on käytetty pysyvyyden mittana jo yli 20 vuotta (Pösö ym., 2021, 5). Itävallassa ajatellaan, että jos adoptiota pidetään lapselle parhaana vaihtoehtona, sitä ohjaa pysyvyyden periaate (Krutzinna & Križ 2021, 91). Adoption ohella pysyvyyttä turvataan Yhdysvalloissa myös juridisesti vähemmän sitovalla huoltajuuden siirrolla. Tätä pidetään tarkoituksenmukaisempana erityisesti, jos lapsi on sijoitettu sukulaisperheeseen. Syntymävanhempi voi hakea huoltajuuden siirtoa takaisin itselleen, jos pystyy muuttamaan olosuhteitaan huomattavasti lapselle turvallisemmiksi. (Berrick 2021, 73.) Sirpa Taskinen (2010, 144) mainitsee huoltajuuden siirron olevan mahdollinen myös Suomessa pitkään jatkuneissa sijoituksissa tai huoltajan tilanteessa kohtuullisessa ajassa tapahtuneiden lapsen edun mukaisten muutosten puuttuessa.

Itävallassa lainsäädäntö tukee adoptioita, jos lapsen ja sijaisvanhemman välille on muodostunut vahva side. Syntymävanhempien suostumusta ja avoimen adoption järjestelyjä pidetään myös tärkeinä, mikä viittaa biologisia perhesiteitä kunnioittavaan periaatteeseen. Tyypillisin tapa tukea pysyvyyttä on adoption sijaan kuitenkin sijaishuolto. Tämän taustalla on pyrkimys perheiden jälleenyhdistämiseen. (Krutzinna & Križ 2021, 91.) Irlannin uudessa adoptiomallissa lapsen etu ja oikeudet on määritelty kaiken pysyvyyssuunnittelun ja päätöksenteon lähtökohdaksi. Näkökulmaa pidetään merkittävänä muutoksena siihen, miten lapsiin on aiemmin suhtauduttu. Nyt lapset nähdään itsenäisinä oikeuksien haltijoina ja päätösten tulee perustua heidän etuihinsa ja tapauskohtaisuuteen aikuisten tai instituutioiden etujen sijaan. (Burns & McCaughren 2021, 62.)

Jos adoptointiin ei pyritä niiden lasten kohdalla, joiden kotiin palaaminen vaikuttaa käytännössä mahdottomalta, viedään lapsilta lain mukainen pysyvyys, joka on mahdollista saada vain adoption kautta. Erityisesti tämä koskee vauvana sijoitettuja ja pitkäaikaisessa sijaishuollossa olevia, joilla ei ole syntynyt myönteistä sidettä syntymäperheen jäsenen. (Krutzinna & Križ 2021, 98.) Vauvana sijoitettujen kohdalla adoptointia pidetään usein tarkoituksenmukaisempana vanhempiin lapsiin verrattuna. Suomessa suurin osa sijoitettavista on kuitenkin teini-ikäisiä (Pösö 2015, 17), minkä vuoksi lastensuojelullinen adoptio ei vastaa laajassa määrin suomalaisten sijoitettujen lasten tarpeisiin tai ole lastensuojelun vaikuttavuuden pohdinnassa keskeisimpiä asioita.

Suomalainen lainsäädäntö poikkeaa pysyvyyden suhteen ruotsalaisesta, norjalaisesta ja islantilaisesta. Esimerkiksi Ruotsissa jälleenyhdistäminen ja sijaishuollon väliaikaisuus ovat olleet tärkeitä, mutta vuonna 2003 lainsäädäntöä muutettiin niin, että kolmen vuoden kuluttua samassa sijaisperheessä olosta lapsen huoltajuuden siirtoa sijaisvanhemmille mietitään. (Puustinen-Korhonen & Pösö 2010, 14.) Sosiaali- ja terveydenhuollon ammattilaisten mukaan vastaavaa aikarajaa olisi kuitenkin Suomessa haastava asettaa tilanteiden tapauskohtaisuuden vuoksi. Olennaisempaan pidetään lapsen kiintymyssuhteen laatua syntymä- ja sijaisvanhempiensa kanssa. (Heinonen 2018, 46.) Eroaako suomalaisten lasten tilanteiden tapauskohtaisuus kuitenkin muiden maiden lapsista? Onko kyse Suomessa pikemminkin erilaisesta painotuserosta lapsen ja vanhempien oikeuksien välillä?

Suomalaista lastensuojelua on kritisoitu muun muassa sijoituskäytäntöjen pirstaleisuuden vuoksi (Pösö 2003, 152). Lasta koskevissa päätöksissä ei aina oteta huomioon lapsen tarvetta turvallisiin ja pysyviin ihmissuhteisiin. Eräässä huostaanottoja ja sijoituksia koskevassa tutkimuksessa havaittiin, että lapsia siirrellään pahimmillaan kymmeniä kertoja kodin ja eri sijoituspaikkojen välillä. (Kalland 2015, 171.) Sijaishuollossa pirstaleisuus voi siis tarkoittaa lapselle kodin tiheää vaihtumista lapsuudesta täysi-ikäisyyteen (Puustinen-Korhonen & Pösö 2010, 3). Sijaishuoltopaikan muutosten taustalla voi olla monia syitä, mutta Aila Puustinen-Korhosen ja Tarja Pösön (2010, 12, 30) mukaan sattuman ohjaama muutokset eivät saa olla. Sijaishuoltopaikan tulisi myös kyetä muuttumaan lapsen tarpeiden mukaan, ettei tarpeiden muutos tarkoittaisi lapselle aina elämän siirtymistä paikasta toiseen. Silti sijoituksissa tunnustetaan edelleen sattumanvaraisuutta (Kiili ym. 2024).

Lastensuojelun näkökulmat jakautuvat lapsen tarpeeseen saada pysyvyyttä sekä syntymävanhempien oikeuteen saada lapsensa takaisin kotiin. Nämä eri näkökulmat selittävät eri maiden adoptiomäärien paljoutta ja vähäisyyttä. (Eriksson & Pösö 2021, 112.) Muutamista lastensuojelulain jatkuvuuteen liittyvistä maininnoista huolimatta suomalaista lastensuojelujärjestelmää voi luonnehtia väliaikaisuuteen perustuvana (ks. Puustinen-Korhonen & Pösö 2010, 12). Painotus on siis selvästi lapsen pysyvyyden tarpeiden sijaan perheiden jälleenyhdistämisessä (ks. Pösö 2013, 38). Tähän voi nähdä ohjaavan sekä lastensuojelujärjestelmän orientaatio, että lainsäädäntö. Lastensuojelulaki ja adoptiolaki ovat Suomessa selkeästi erillään: adoptiolaisissa ei säännellä lastensuojelulain mukaisista sijoituksista, eikä adoptio ole lastensuojelulaisissa vaihtoehto (Laine ym. 2018, 200). Sijaishuollon keston tulee olla aina rajattu (Garrett & Sinkkonen 2003, 21). Myöskään pysyvät sijoitukset eivät ole nykyisen lastensuojelulain mukaan mahdollisia, vaan jälleenyhdistämistä syntymäperheen kanssa on jatkuvasti arvioitava (Eriksson & Pösö 2021, 111),

vaikka kotiin palaamisen mahdollisuutta ei käytännössä olisi (Puustinen-Korhonen & Pösö 2010, 3).

Suomalainen lastensuojelujärjestelmä luokitellaan palveluorientoituneeksi (Laine ym. 2018, 199) tai palvelupohjaiseksi. Avohuollon toimien vähenemisen ja sijoitusten lisääntymisen vuoksi järjestelmässä voi tosin nähdä myös siirtymää kohti suojelupainotteisuutta (Jaakola ym. 2024). Palvelupohjaisella lastensuojelulla tarkoitetaan lasten ja perheiden auttamista palveluilla, jotka ovat saatavilla monenlaisissa ongelmatilanteissa, eivät vain lapsen joutuessa kaltoinkohdeksi. (Pösö 2013, 18.) Suojelupainotteisissa järjestelmissä adoptiota käytetään vaihtoehtona, kun lapsen sijoitustarpeen arvioidaan olevan pitkäaikainen. Keskustelu pysyvyyden tarpeista lapsen kehityksessä on tosin osaltaan vaikuttanut siihen, että adoptio on tullut lastensuojelupolitiikkaan myös palveluorientoituneiksi luokitelluissa lastensuojelujärjestelmissä. (Laine ym. 2018, 199.) Suomessa pysyvyyden tärkeyttä ja sen lapsen edun mukaisuutta ovat korostaneet muutamat lasten hyvinvoinnin ammattilaiset (Eriksson & Pösö 2021, 111).

Suomalaisessa lastensuojelujärjestelmässä ja yhteiskunnallisessa orientaatioissa voi mielestäni nähdä edelleen humanistiseksi sosiaalityöksi kutsuttuja piirteitä, mitä Robert Chigangaidze (2021) määrittelee tutkimuksessaan muun muassa sosiaalisen oikeudenmukaisuuden, ihmisoikeuksien, holistisuuden, yhteistyön ja dialogisuuden painottamisena sekä yksilöiden, ryhmien ja yhteisöjen psykososiaalisen toimivuuden lisäämisenä. Taustalla on kritiikkiä riskeihin keskittyvästä ja syyllisiä etsivästä lastensuojelusta (Jäppinen ym. 2024). Pysyvyyden turvaaminen lastensuojelullisella adoptiolla sopinee huonosti humanistisesti painottuneeseen lastensuojeluun erityisesti adoption ehdottajan ollessa joku muu kuin syntymävanhempi. Adoption ehdottamisessa syntymävanhempi tavallaan nähdään pysyvyyden vaarantumisen lähtökohtana ja tällöin myös syyllisenä pysyvyyden puutteisiin. Nykyisen adoptiolain mahdollistamassa avoimen adoption järjestelyssä pyritään toisaalta sekä syntymävanhempiyhteyden, että lapsen kasvuympäristön pysyvyyteen, jolloin pysyvyydessä ei tarvitse samalla tavoin tehdä kompromisseja. Lapsi voi säilyttää sekä kasvuympäristön, että ihmissuhteiden pysyvyyden.

Pysyvyydskeskustelun vähäisyys Suomessa saattaa selittyä osittain myös sillä, että sitä voi olla vaikea käydä samanaikaisesti lastensuojelulain 4 §:n perheen jälleenyhdistämisperiaatteen ja perustuslain 10 §:n yksityiselämän suojan kanssa. Myös Pasasen (2013, 77) mukaan pysyvyysspuhe on vaikea yhteensovittaa lastensuojelulain jälleenyhdistämisvelvoitteen kanssa ja jo pysyvyydestä puhumista pidetään lastensuojelun sijaishuollon kontekstissa arkana aiheena. Suomalaisen lastensuojelun väliaikaisuuteen perustuvissa

sijoituskäytännöissä pysyvyys ymmärretäänkin pikemminkin lapsen ja syntymävanhempien suhteen pysyvyyteen pyrkimisessä, ei sijoituskäytäntöjen pysyvyydessä (Pösö 2013, 38). Kotimaiset vauva-adoptiot voi nähdä Suomessa lainsäädännön, organisaatioiden ja käytäntöjen mahdollistamana tapana turvata pysyvyyttä ilman lastensuojelun väliintuloa lapsille, joiden syntymävanhemmat eivät koe voivansa huolehtia lasten hoidosta ja kasvatuksesta (Eriksson & Pösö 2021, 112). Tämä eroaa kuitenkin selvästi lastensuojelulliseen adoptioon liitettävästä piirteestä, että sosiaalityöntekijä, sijaisvanhempi tai lapsi itse ottaisivat adoption puheeksi. Tähän liittyy olennaisemmin piirteitä lastensuojelun väliintulosta ja yhteiskunnan vallankäytöstä. Vanhemman aloitetta vaativaa lastensuojelullista adoptiokäytäntöä voi toisaalta pitää rohkeuden puutteena ottaa lapsen etu ensisijaiseksi.

Pysyvyys ja lastensuojelullinen adoptio liitetään tiiviisti toisiinsa, koska adoptio nähdään hyvänä keinona turvata pysyvyyttä tilanteissa, jossa lapsen palaaminen syntymävanhemmille on epätodennäköistä (ks. Partanen ym. 2013, 8; Heinonen 2018, 72). Adoptiota kuitenkin pidetään edellä esitettyjen kansainvälisten esimerkkien mukaan pysyvyyden turvaamiseksi usein viimesijaisena keinona. Pysyvyydellä voidaan viitata samanaikaisesti moniin asioihin. Voidaan käyttää esimerkiksi kokonaisuuteen viittaavia *kehitysympäristön pysyvyyden* (Pösö 2015, 20) tai *kasvuolosuhteiden pysyvyyden* käsitteitä. Pysyvyydellä voidaan myös tarkoittaa vain tietyn osa-alueen pysyvyyttä, esimerkiksi *perheen pysyvyyttä* (ks. Pösö mt., 19) ja suomalaisen lastensuojelujärjestelmän orientaation mukaan syntymäperhesuhteen pysyvyyttä (Pösö 2013, 38). Useimmiten pysyvyydellä tarkoitetaan ihmissuhteiden pysyvyyttä. Yksinkertaisimmillaan sitä, että suhde pysyy (Pösö 2015, 20).

Lisäksi käytetään lapsen kehitykselle välttämättömän *psykologisen eli koetun pysyvyyden tunteen* käsitettä (Pösö 2013, 38). Pelkkä mahdollisuus muutoksesta nähdään kiintymyssuhteiden muodostumista haittaavana ja turvattomuutta aiheuttavana tekijänä (Heinonen 2018, 72). Paul M. Garrett ja Jari Sinkkonen (2003, 27–28) pitävät pitkäaikaista sijaishuoltoa potentiaalisena lapsen turvallisuuden tunteen vaarantajana. Kokemus- ja tunnenäkökulmat korostavat pysyvyyden yksilöllisyyttä, koska samastakaan tilanteesta rakentuneet kokemukset ja tunteet ovat harvoin eri ihmisillä täysin samanlaisia. Lastenkin kohdalla tarpeiden erilaisuus ja vaihtelu on huomioitava (ks. Puustinen-Korhonen & Pösö 2010, 12). Sijaishuollossa olevien lasten pysyvyys tulee myös ymmärtää ajan kuluessa tapahtuvina prosesseina, eikä yksittäisen siirtopäätöksen seurauksena (Wissö ym. 2019, 9). Lapsen edun mukaisuudessa tulee huomioida lapsen kehitystä edistävä sekä lyhyen, että pitkän aikavälin onnistuminen (Taskinen 2010, 173). Sosiaalityöntekijöiden tulee

näin ollen ottaa huomioon useita näkökulmia sijaishuollossa olevien lasten pysyvyyden ja perheeseen kuulumisen arvioinnissa. (Wissö ym. 2019, 9.) Pysyvyys pitäisi toisaalta ymmärtää sijoituspaikan pysyvyyttä monipuolisemmin (Pösö 2013, 38). On korostettu muun muassa tukitoimien ja työntekijöiden pysyvyyttä sekä pysyvyystarpeiden muutoksia lapsen iän muuttuessa. Toisaalta pysyvyyden olettamusta on kritisoitu alati muuttuvassa maailmassa. (Pösö 2015, 20.)

Adoptiokaan ei aukottomasti takaa lapselle pysyvyyttä (Pösö 2013, 39). Monet adoptoidut käyvät aikuisena läpi jatkuvaa etsimisen ja irrallisuuden tunnetta. Taustalla voi vaikuttaa monet, mahdollisesti äkillisetkin varhaisen vuorovaikutuksen muutokset. Vauvaadoptioissa lapsi kokee usein syntymävanhemmasta kokemansa eron lisäksi seuraavan merkittävän eron jo 2–3 kuukauden ikäisenä siirtyessään väliaikaisesta, syntymävanheman harkinta-ajan aikaisesta sijaisperheestä varsinaiseen adoptioperheeseen. Ikävaihe on eron suhteen haastava, koska lapsen kehityksessä on tuolloin vaihe, jossa lapsi on alkanut kiintyä vahvasti hoivaajaansa. (Pasanen & Tervonen-Arnkil 2013, 81, 63). Adoptiot voivat myös purkautua (Pösö 2013, 39; Palacios ym. 2019), mikä tarkoittaa käytännössä lapsen huostaanottoa. Adoptiolapsi voidaan myös poistaa vanhemmiltaan pahoinpitelemisen tai laiminlyönnin seurauksena kuten kuka tahansa muukin lapsi (Triseliotis 2002, 23).

Monien sijaishuollon siirtymiin keskittyneiden tutkimusten mukaan sosiaalisten suhteiden pysyvyys on osoittautunut muutoksissa tärkeimmäksi tekijäksi. Sijaishuollosta jälkihuoltoon siirtyvien nuorten kokemuksia käsittelevässä tutkimuksessa eräs nuori kokee sosiaalityöntekijän pysyvyyden niin tärkeänä, että toivoo työntekijän pysyvän samana, vaikkei ole ollut kovin tyytyväinen tämän työhön. (Vierula ym. 2024.) Toimivia työtapoja lastensuojeluun kartoittavassa selvityksessä lastensuojelun asiakasnuoret pitävät luottamuksellisen suhteen rakentumista sosiaalityöntekijään yhtenä tärkeimmistä muutosta kampaavista asioista, mutta kokevat työntekijöiden jatkuvan vaihtuvuuden tämän esteenä (Paasivirta 2020, 214). Ihmissuhteiden pysyvyyden merkitys kattaa siis sekä työntekijäsuhteet, että muut ihmissuhteet.

Huostaanotetuille turvallisten ja pysyvien ihmissuhteiden sekä kasvuympäristön merkitys on erityinen aiempien kasvuolosuhteiden ja ihmissuhteiden epävakauden vuoksi. Sijoituspaikan muutos tarkoittaa lapselle usein myös muista arjen ympäristöistä irtautumista: koulu, kaverisuhteet tai alkaneet terapiat saattavat keskeytyä. (Puustinen-Korhonen & Pösö 2010, 12.) Sijaishuollon aikana tulee turvata läheiset ja myönteiset ihmissuhteet erityisesti lapsen ja tämän vanhempien välillä, mutta myös muita lapsen tärkeitä ihmissuhteita tulee vaalia. Suhteiden säilyminen ja edistäminen on tärkeää lapsen identiteetin,

kasvun ja kehityksen kannalta. (Räty 2023, 3.) Lastensuojelun asiakasnuoret kertovat kai-paavansa ihmissuhteisiin pysyvyyttä, ja toivovat tämän vuoksi ensisijaisesti sijoituspai-kan pysyvyyttä (Paasivirta 2020, 215). Sijoituspaikan ja ihmissuhteiden pysyvyyttä ei voi siis erottaa toisistaan, koska sijoituspaikkaan sisältyy olennaisesti myös ihmissuhteita. Eikä ole kyse vain perhehoidon sijaisvanhemmista tai laitoshoidon työntekijöistä, vaan myös mahdollisista sijaissisaruksista ja sijaishuoltoon linkittyvistä ystävyssuh-teista.

Pysyvyys erottaa adoption pitkäaikaisesta sijaishoidosta (Pösö ym., 2021, 8). Pysyvyyden periaate on lastensuojelullisissa adoptioissa keskeinen, mutta ei ongelmaton. Sitä tulee alati arvioida ja tarkastella kriittisesti. Pysyvyyden ei voi ajatella toteutuvan vain adopti-oiden avulla. Tarvitaan varmuutta lapsen kokemasta ihmissuhteiden, arjen ja identiteet-tinsä pysyvyydestä, ja se vaatii paljon hallinnollis-juridista sijoituspäätöstä enemmän. (Pösö 2013, 39–40.) Perhehoitokin voi mahdollistaa pysyvyyden kokemuksen, jos sen toteuttamisessa huomioidaan pysyvyyden tarve. Huonosti tuettu ja suunniteltu adoptio taas voi purkautua, jolloin pysyvyyteen ja jatkuvuuteen liittyvät kokemukset voivat lap-sella vaarantua. (Laine ym. 2018, 201.) Perhesijoitus voi kuitenkin katketa viranomaisen, syntymä- tai sijaisvanhemman tai lapsen aloitteesta (Triseliotis 2002, 23), minkä vuoksi sijaishuollossa pysyvyyteen liittyy huomattavasti enemmän riskejä.

Vaikka lapsen kasvuolosuhteiden pysyvyyden tarpeiden tärkeys tunnustetaan suomalai-nessa lastensuojelussa, sen suunnittelu ja toteuttaminen vaikuttavat sattumanvaraiselta. Varsinaista pysyvyyssuunnittelua ei Suomessa monista muista maista poiketen tehdä. Li-säksi pysyvyys ymmärretään adoptiovaihtoehdon esilläolon sijaan jälleenyhdistämisperi-aatteen vahvuuden vuoksi syntymäperhesuhteen pysyvyytenä. Tulkintaan ei liene suuresti vaikuttaneen adoptiolain muutos syntymäperhesuhteen jatkumisen mahdollisuudesta myös adoptioissa. Kansainvälisessä pysyvyysskeskustelussa adoptio asettuu olennaiseksi osaksi pysyvyyden teemaa, vaikka lähtökohtaisesti muissakin maissa pyrkimys on aina perheiden jälleenyhdistämisessä. Suomessa lastensuojelullisen adoption käyttö on vä-häistä. Tämän sekä sijaishuoltoon vaihtuvuuteen liittyvien pysyvyyden puutteiden vuoksi suomalaisessa lastensuojelussa voi nähdä pysyvyyden, ja sen myötä lapsen edun ja oikeuksien toteutumisen puutteita.

Lastensuojelun päätavoite on lapsen tarpeisiin vastaaminen ja kehityksen esteenä olevien asioiden poistaminen. Lastensuojeluprosessia ja sen vaikuttavuutta voi arvioida lapsen edun toteuttamisessa onnistumisen, laillisuuden sekä lapsen ja hänen perheensä koke-muksen kautta. (Taskinen 2010, 173.) Lastensuojelullisessa adoptiossa kietoudutaan

vaikuttavuuden suhteen mielenkiintoisella tavalla kaikkien mainittujen elementtien kokonaisuuteen. Lapsen etu liittyy edellä käsiteltyyn pysyvyyden puutteeseen tai vähintään sattumanvaraisuuteen. Lastensuojelulliseen adoptioon liittyvää laillisuutta tarkastelen tarkemmin tutkielman tuloslukuissa. Lapsen ja perheen kokemukset ovat lastensuojelullisessa adoptiossa äärimmäisen keskeisiä adoption lopullisuuden ja monivivahteisuuden vuoksi. Lapsen ja syntymävanhemman näkemykset asiasta saattavat olla myös keskenään ristiriidassa (ks. Emilia halusi pysyvän perheen 2019). Taskinen (2010, 173) muistuttaa, että lastensuojelupäätösten tulee olla muodollisen hyväksyttävyyden lisäksi kestäviä sekä eettisesti, että emotionaalisesti.

2.2 Adoption perusta ja kehityskulut

Adoptiota sääntelee adoptiolaki. Adoption tarkoitus määritellään lain ensimmäisessä luvussa lapsen parhaan edistämiseksi vahvistamalla adoptoitavan ja adoptionhakijan välille lapsen ja vanhemman suhde. Luvussa mainitaan myös, että kaikissa adoptiota koskevissa päätöksissä ja toimenpiteissä on huomioitava lapsen etu ensisijaisesti. LOS:n mukaan lapsen etu on niin ikään ohjaava periaate kaikissa adoptiomuodoissa. Adoptiolain ensimmäisessä luvussa tarkennetaan, että lapsen edun arvioinnissa huomio on kiinnitettävä pysyvän perheen, tasapainoisen kehityksen ja hyvinvoinnin turvaamiseen lapselle, joka ei voi enää kasvaa omassa perheessään. Adoptiolla tarkoitetaan lapsen ja muun kuin tämän syntymävanhemman välille muodostettavaa juridista lapsi-vanhempisuhdetta (Kauppi 2012, 786) eli vanhemmuuden juridista vaihtumista (Pösö 2003, 141). Suomessa käytössä olevaa adoptiota ei voida purkaa, ja sitä voidaan kutsua myös *vahvaksi adoptioksi* (Koskinen ym. 2014, 7).

Aiemmin adoptiota on säännellyt laki lapseksiottamisesta (8.2.1985/153), ja adoptiosta on käytetty *lapseksiottamisen* käsitettä (ks. Kauppi 2012, 786). Lapseksiottamisen käsite viittaa siihen, että lasta ei tehdä tai saada, vaan otetaan ja lapsi taas tulee otetuksi (Pösö 2003, 141). Tästä juontuvat myös käsitteet *ottolapsi* ja *ottovanhemmat*. Lapseksiottamisen käsitteen rakentamassa ymmärryksessä toimijana on adoptoija ja kohteena lapsi. (Siivola 2020, 33.) Lakimuutoksen myötä lapseksiottamisen käsitteestä on siirrytty vierasperäiseen *adoption* käsitteeseen (Pösö 2013, 35), mutta adoptio saatetaan edelleen suomen-
taa lapseksi ottamiseksi (ks. Koskinen ym. 2014, 7). Toisaalta myös adoptio -sanana etymologia viittaa adoptioon adoptoijien lähtökohdista määrittävänä toimintana, lapsen

ottamisena ja parhaan lapsen valikoimisena (Parviainen 2003, 7; Siivola 2020, 19). Adoptiopäätöksen tekee Suomessa käräjäoikeus. Päätöksentekoa ennen adoption eri osapuolten on käytävä adoptioneuvonnassa. (Laine ym. 2018, 200.) Adoptionhakijoiden kohdalla adoption vahvistaminen edellyttää käräjäoikeuteen etenemistä ennen myös adoptioneuvontaa antavan sosiaalityöntekijän puollon adoptiovanhemmiksi soveltumisesta (ks. Kauppi 2012, 787).

Adoptiossa vanhemmuus- ja perhesuhteet luodaan, rakennetaan ja järjestellään uudelleen perustavanlaatuisesti. Suhteiden perusta irtaantuu biologisuudesta ja määrittyy juridisesti, mutta sisältää samalla ehdon ja oletuksen sosiaalisten ja psykologisten siteiden synnystä. Adoptiota voi luonnehtia kokonaisuudeksi, jossa yhdistyvät yhteiskuntapoliittiset kannanotot, juridiset määritykset sekä sosiaaliset prosessit, jotka tuottavat ikään kuin tarpeita adoptioon sekä uusia suhteita ihmisten välille. Lisäksi adoptiota voi määritellä yhteisöllisenä tapana järjestellä perhesuhteita uudelleen. (Pösö 2003, 141–143.) Adoptiossa sen osapuolet saavat mahdollisuuden olla osa perhettä (Koskinen ym. 2014, 6). Englannissa adoption yhteydessä on käytetty Ellen Hermanin käsitettä *kinship by design*, minkä voi nee suomentaa *suunnitelluksi sukulaisuudeksi*. Käsitteellä viitataan muun muassa adoptioon liittyvien riskien ja koko prosessin hallittavuuteen (Kirtton 2013, 97) sekä adoptioikäntönnön säatelemiseen (Siivola 2020, 26). Adoptiovanhemmuutta pidetään usein tois-sijaisena syntymävanhemmuuteen nähden, ja siihen liitetään erilaisia haasteita (Koskinen ym. 2014, 6). Kokemuksena adoptio liitetään inhimillisiin ja universaaleihin teemoihin kuten vanhemmuuteen, hylkäämiseen, seksuaalisuuteen, kuulumisen tunteeseen ja identiteettiin (Siivola 2020, 42).

Adoptioita on monenlaisia. Tavanomaisesti adoptioissa tehdään jako kotimaisten ja kansainvälisten adoptioiden välille. Lisäksi puhutaan muun muassa *vierasadoptioista*, *perheen sisäisistä adoptioista*, *sukulaisadoptioista*, *aikuisadoptioista* (Tervonen-Arnkil 2015, 50) sekä *erityistarpeisten lasten adoptioista* (Pietarila 2021) ja *itsenäisistä adoptioista* (HE 47/2011). Adoptioista puhuttaessa käytetään myös *salatun*, *vaietun*, *häivytetyn*, *suljetun* ja *avoimen adoption* käsitteitä. Lisäksi adoptiokeskustelussa tuoreimpana ja tutkielmani kannalta keskeisimpänä käsitteenä voi pitää *lastensuojelullisen adoption* käsitettä, josta on olemassa monenlaisia englanninkielisiä variaatioita kunkin maan sijoituskäytännöistä riippuen. Kotimaisessa lastensuojelullisten adoptioiden määriä kartoittavassa tutkimuksessa adoptiot jaetaan aineiston perusteella kahteen päätyyppiin, joita ovat vauva-adoptiot sekä lastensuojelun sijoituksessa olevien adoptiot (Laine ym. 2018, 202).

Vierasadoptioiksi kutsutaan sellaisia adoptioita, joissa syntymävanhemmat luopuvat vanhemmuudestaan ja lapsi siirtyy sellaisen henkilön lapseksi, joka ei aiemmin ole ollut vanhemmuussuhteessa lapseen. (Partanen 2015, 10.) Näissä adoptioissa osapuolet vasta tutustuvat toisiinsa adoption myötä (Adoptioneuvonta 2013, 54). Nämä eroavat adoptioista, joissa lapsi adoptoidaan esimerkiksi aiemmin tuttuun sijais- tai sukulaisperheeseen (Partanen 2015, 10). Myös täysi-ikäisiä voidaan tietyin edellytyksin adoptoida (Adoptioneuvonta 2013, 10; Laine ym. 2018, 202). Aikuisadoptioissa adoptoitava on useimmiten ollut adoptoijien hoidettavana ollessaan lapsi, mutta adoption vahvistamista ei jostain syystä ole aikaisemmin voitu tehdä (Partanen 2015, 10).

Kansainvälisessä kirjallisuudessa adoptiot sijoitetaan johonkin kohtaan avoin-suljettu - akselia. Suljetuissa adoptioissa käytetään käsitettä *closed tai confidential adoption*. Niissä lapsen alkuperää ei saa selville, mutta niitä ei ole Suomessa käytetty, vaan syntymävanhempien tiedot ovat aina löytyneet asiakirjoista. (Pösö 2013, 53.) Salattuja adoptioita Suomessa ei virallisesti koskaan ole ollut, vaan syntymävanhemmista löytyy tietoa adoptioasiakirjoista. (Tervonen-Arnkil 2015, 52.) Suljetun ja salatun adoption käsitteitä käytetään siis synonyymeina. Salaamisella voidaan kuitenkin viitata syntymävanhempia koskevan tiedon salaamisen lisäksi myös koko adoptoinnin salaamiseen. Adoption salaaminen ja häivyttäminen ovat olleet monissa maissa tavallisia ja ilmenneet esimerkiksi adoptoitavan ja adoptoijien väliseen ulkonäölliseen yhteensopivuuteen pyrkimisessä (esim. Siivola 2020, 27). Myös lapsensa adoptioon antanut saattaa haluta salata asian esimerkiksi häpeällisenä koetun tapahtuman vuoksi (Tervonen-Arnkil 2015, 52). Samaan ilmiöön viitatessa käytetään myös vaietun adoption käsitettä.

Kansainvälisesti katsottuna perinteisenä adoptiona voidaan pitää sellaista, jossa lapsella ei adoption vahvistamisen jälkeen ole mitään yhteyttä syntymävanhempiinsa (ks. Burns & McCaughren 2021, 61). Virossa adoptiokäytäntöihin kuuluu edelleen, ettei edes syntymävanhempien henkilöllisyyttä paljasteta lapselle (Luhamaa & Strömpl 2021, 33). Myös monissa Keski-Euroopan maissa on edelleen käytössä adoptiomuoto, jossa lapsen voi anonyymisti jättää niin sanottuun vauvalaattikkoon, eikä syntymävanhemmasta tällöin jää lapselle mitään tietoja. Järjestelyä perustellaan lapsen mahdollisuudella saada itselleen turvallinen huolenpito tilanteessa, jossa syntymävanhempi ei voi lasta hoitaa ja vaihtoehtona olisi jopa lapsenmurha. (Tervonen-Arnkil 2015, 51.) Syntymävanhempiyhteyden katkaisemisesta käytetään myös käsitettä *plenary adoption*. Länsimaissa tämä on poikkeuksellista (Kirtton 2013, 104), eikä sen nähdä palvelevan lapsen etua (Siivola 2020, 24).

Suomessa adoptioeuvonnalla pyritään siihen, että lapsensa adoptioon luovuttamista har-kitseva saa ratkaisunsa tekemiseen tukea ja tietoa eri tuen mahdollisuuksista, jos päättäi-sikin pitää lapsensa (Tervonen-Arnkil 2015, 51). Adoptioeuvonnan järjestämistä on adoptiolain 21 §:n mukaan pyydettyä, jos aikoo adoptoida alaikäisen lapsen tai antaa alaikäisen lapsensa adoptoitavaksi. Adoptioeuvontaa on tällöin pyydettyä omalta hy-vinvointialueelta tai STM:n luvan saaneelta adoptiotoimistolta. Adoptioeuvontaan osal-listuminen on pakollista (Kauppi 2012, 786). Poikkeuksena on täysi-ikäisen adoptointi, johon adoptioeuvonta ei kuulu (Adoptioeuvonta 2013, 10).

Adoptiota toivovan hakijan kohdalla adoptioeuvonta sisältää adoptiovanhemmuuteen liittyvien odotusten ja mielikuvien, oman lapsuuden ja parisuhteen, lapsitoiveen, mene-tysten sekä oman elämäntilanteen antamien edellytysten käsittelyä. Adoptioeuvonnassa on olennaista, että hakijalla kehittyä oma kyky arvioida omia valmiuksiaan adoptiovan-hemmaksi ryhtymiseen. Lapsensa adoptioon luovuttavan, eli lapsen syntymävanhemman adoptioeuvonta sisältää adoptiopäätökseen johtavien perusteiden arvioimista sekä mah-dollisuuksien ja hänen käytettävissään olevien tukitoimien kartoittamista hänen päätyes-sään pitämään lapsen itse (Kauppi 2012, 786–787).

Suomalaisessa adoptioprosessissa syntymä- ja adoptioerheet saavat nykyään sovitusti toista osapuolta koskevat tiedot. Adoptioon luovutuksen yhteydessä tietoon tulee ainakin syntymä-äidin henkilöllisyys, lapsen tausta sekä adoptioon antamisen syyt sekä syntymä-vanhemmalle tiedot adoptioerheestä toivotussa laajuudessa. (Partanen 2013, 15.) Tiedon saaminen adoptoidun alkuperästä turvataan Suomessa myös adoptiolaisissa. Adoptioeuvontaa tai kansainvälistä adoptiopalvelua koskevat, adoptiolasta sekä aiempia vanhempia koskevat asiakirjat on adoptiolain 92§:n mukaan säilytettävä vähintään 100 vuotta niiden laatimisen jälkeen.

Suljettujen adoptioiden sijasta Suomessa voitaisiin puhua vaietuista adoptioista (Partanen 2013, 15), joissa tieto adoptiosta on jätetty lapselle kertomatta (Pösö 2013, 53). Adoptio-taustasta vaikenemista on aikoinaan pidetty sekä syntymä- että adoptiovanhempien etuna (Partanen 2015, 11). Kotimaisissa adoptioissa on myös ollut paljon *välitetyiksi adopti-oiksi* (Partanen 2013, 15) tai *puoliavoimiksi* kutsuttuja adoptioita, joissa yhteys syntymä- ja adoptioerheen välillä on toteutunut sosiaalityön viranomaisten kautta esimerkiksi kir-jeiden, valokuvien ja lahjojen välittämisenä. Jos osapuolten välillä on suoraa yhteydenpi-toa, puhutaan *avoimesta adoptiosta*. (Pösö 2013, 53.) Avoimen adoption käsite ei ole vi-rallinen. Sillä tarkoitetaan muun muassa eriasteista avoimuutta ja yhteydenpitoa lapsen adoptio- ja syntymävanhempien välillä. (Pösö 2013, 54.)

Avoimien adoptio -käsitteen sopivuudesta Suomen kontekstissa on käyty keskustelua, koska lainsäädäntö ja työkäytännöt poikkeavat maista, joissa avoimen adoption ratkaisut ovat jo kauan olleet mahdollisia. Käsitteen selkeyden, yksinkertaisuuden ja kansainvälisyyden vuoksi termiä on kuitenkin käytetty (Pasanen 2013, 74), ja samaan päädyn tässä tutkielmassa. Avoimien adoptio on käytäntö sellainen, että sen voidaan nähdä olevan lähellä lastensuojelun perhesijoitusta (Pösö 2013, 64). Sen vuoksi pidän avoimen adoption käsittelyä tutkielmani kannalta olennaisena. Avoimen adoption järjestelyt myös korostavan adoption lastensuojelullista merkitystä, koska syntymä- ja adoptioperheen väliseen yhteydenpitoon liittyy monia samanlaisia teemoja, kuin sijoitettujen lasten yhteydenpidossa omiin vanhempiinsa. Yhteydenpidon suhteen on tarkasteltava muun muassa sitä, onko se lapsen edun mukaista (Pasanen 2013, 81). Yhteydenpito voi olla ongelmallista esimerkiksi turvallisen kiintymyssuhteen puuttuessa. Lapsi voi kokea pelottavana tai uudelleen traumatisoivana kaltoinkohtelevan syntymävanhempiensa tapaamisen. (Pasanen & Tervonen-Arnkil 2013, 55.)

Adoptioissa avoimempaa käytäntöä kohti on siirrytty hiljalleen, vaikkei salassa pidettäviä adoptioita Suomessa koskaan käytännössä ole ollut (Partanen 2013, 15.) Avoimuuden käsittelyä voi nykyään pitää adoption yhteydessä jopa itsestäänselvyysnä (Tervonen-Arnkil 2015, 64). Avoimuuden lisääntyminen ilmenee sekä adoptiosta puhumisessa, että adoptioyhteydessä (Tervonen-Arnkil 2015, 50). Adoptiolain vuoden 2012 uudistuksen myötä avoimien adoptio on mahdollistettu lain tasolla niin, että tuomioistuin voi vahvistaa yhteydenpitoa koskevan sopimuksen lapsen ja tämän adoptiota edeltäneen vanhemman välille. Sopimus kuitenkin edellyttää osapuolten kesken vallitsevaa yhteisymmärrystä sekä järjestelyn arvioimista lapsen edun mukaiseksi. Laissa järjestelyn arvioidaan soveltuvan erityisen hyvin tilanteisiin, joissa lapsi adoptoidaan sijaisperheeseensä ja yhteydenpito adoptiota edeltäviin vanhempiin voisi jatkua luontevasti. (Pösö 2013, 54.) Lain maininnan voi ymmärtää viittaavan juuri lastensuojelullisiin adoptioihin. Myös kansainväliset adoptiot voivat olla avoimia (Koskinen ym. 2014, 7), mutta yhteydenpito on välimatkojen vuoksi kotimaisia adoptioita haastavampaa (Tervonen-Arnkil 2015, 51).

Adoption avoimuus voi merkitä adoption eri osapuolille eri asioita. Toiselle on tärkeää saada taustastaan tietoa, toisella on tarve saada vapaasti puhua adoptiosta osana omaa identiteettiä ja elämäntarinaa. (Tervonen-Arnkil 2015, 50.) Brodzinsky (2005) jakaa adoption avoimuuden *rakenteelliseen* ja *vuorovaikutukselliseen avoimuuteen*. Rakenteellisella avoimuudella viitataan syntymä- ja adoptioperheen väliseen yhteydenpitoon ja tiedonvaihtoon. Rakenteellisen avoimuuden suhteen on kuitenkin tärkeää ymmärtää, ettei

ratkaisu ole välttämättä pysyvä, koska syntymävanhemman mieli yhteydenpidosta voi muuttua (Tervonen-Arnkil 2015, 60). Suljettua, välitettyä ja avointa adoptiota voidaan pitää rakenteellisen avoimuuden eri variaatioina. Vuorovaikutuksellisella avoimuudella tarkoitetaan adoptiovanhempien kykyä, tunteita, ja asennetta adoptioon liittyvien asioiden käsittelyssä ja vastaanottamisessa adoptoidun lapsen kanssa. (Brodzinsky 2005.)

Avoimuuden eri muotoja tarkastelleessa suomalaisessa tutkimuksessa (Partanen 2015, 88) vuorovaikutuksellinen avoimuus vaihteli adoption luonnollisuudesta täydelliseen puhumattomuuteen. Vuorovaikutuksellisen avoimuuden puuttuessa vastaajat jäivät myös vaille adoptioon liittyvien tunteiden jakamista. Adoptio oli saatettu ottaa esiin vain ilmoitusluontoisena asiana ja adoptoitu oli vaistonnut aiheen vaikeuden ja jättänyt ottamatta sitä uudelleen esiin. Nykyään adoption avoimuutta pidetään niin tärkeänä, että se on osa adoptiovanhemmaksi valmentautumista (Tervonen-Arnkil 2015, 50). Rakenteellisena avoimuutena voidaan pitää myös yhteyttä, joka on vain syntymä- ja adoptiovanhempien välillä (Partanen 2015, 66). Rakenteellisella avoimuudella voi olla myös vuorovaikutuksellista avoimuutta tukeva merkitys (Partanen 2015, 33).

Suurin osa Suomessa tehtävistä adoptioista on kansainvälisiä. Niissä Suomessa asuva aviopari tai itsellinen ihminen adoptoi ulkomailta lapsen. (Partanen 2015, 10.) Kansainvälisiä adoptioita koskeva sääntely on muodostunut keskeisesti suomalaisten adoptiopalvelunantajien ja näiden ulkomaisten yhteistyötahojen varaan. *Itsenäisellä adoptiolla* tarkoitetaan kansainvälistä adoptiota, josta puuttuu palvelunantajan myötävaikutus. (HE 47/2011; Cantwell 2013, 93.) Tällaiset adoptiot pyritään toteuttamaan kansainvälisen sääntelyn ulottumattomissa, eikä niitä voi pitää lapsen edun mukaisina (Cantwell 2013, 93). Suomessa tällaisetkin adoptiot on tuotu sääntelyn piiriin. Nykyisessä adoptiolaissa itsenäisen adoption käsitettä ei sellaisenaan ole, mutta ilmiöstä säädetään viittaamalla adoptioihin ilman palvelunantajaa. Adoptiolain 42 §:ssä säädetään muun muassa tällaisten adoptioiden edellytyksistä. Tunnistetaan myös tarinoita *luvattomista* ja *epävirallisista adoptioista*, joihin ei liity minkäänlaisia virallisia sopimuksia (Pösö 2013, 34–35).

Kotimaisilla adoptioilla viitataan adoptioihin, jotka Suomen viranomaiset hoitavat kokonaan (Partanen 2015, 10). Useimmat kotimaisista adoptioista ovat uusperheiden niin sanottuja perheensisäisiä adoptioita (Eriksson & Pösö 2021, 103), joissa adoptiolla laillistetaan ja olemassa oleva perhesuhde. Lastensuojelullisiksi adoptioiksi kategorisoitavista adoptioista vauva-adoptiot ovat lastensuojelusta adoptointia koskevassa tutkimuksessa huomattavasti sijoituksesta adoptointia yleisempiä. (Laine ym. 2018, 205.) Kaikkiaan lapsen luovuttaminen adoptioon on Suomessa harvinaista (Tervonen-Arnkil 2015, 53),

mutta lapsensa pois antaminen jo ennen lapsen syntymää tai heti sen jälkeen on kuitenkin yhteiskunnassamme olemassa oleva ilmiö (Laine ym. 2018, 205).

Vauva-adoptioilla voidaan viitata tilanteisiin, joissa vanhemmat ovat päättäneet luopua lapsestaan syntymän yhteydessä tai jo odotusaikana. Tutkimuksen mukaan syntymän jälkeen lapsi yleensä siirtyy adoptioperheeseen lyhytaikaisen avohuollon sijoituksen kautta, jossa on viettänyt vähintään adoptiolain vaatiman kahdeksan viikon mittaisen harkinta-ajan. (Laine ym. 2018, 202.) Käytännössä vauva-adoptioissakin siis on lyhyt avohuollon sijoitus ennen adoption vahvistamista. Nämä kuitenkin eroavat siitä, miten ymmärrän lastensuojelulliset adoptiot tässä tutkielmassa, sillä näissä adoptioprosessi on alkanut ennen lapsen sijoitusta syntymävanhemman ilmaistessa halunsa luopua lapsesta. Tässä tutkielmassa ymmärrän lastensuojelulliset adoptiot sellaisina, joiden puheeksi ottaja voi olla myös sosiaalityöntekijä, sijaisvanhempi tai lapsi itse ja sijoitus on toteutettu ennen adoptioaikaa.

Kansainvälisten adoptioiden määrä lisääntyi 2000-luvun alussa Suomessa voimakkaasti (Koskinen ym. 2014, 5). Irlannissa kansainvälisten adoptioiden lisääntyminen johtui kotimaisten adoptiolasten puutteesta (Burns & McCaughren 2021, 53). Adoptiolasten määrä on sittemmin vähentynyt jatkuvasti sekä kotimaisten, että kansainvälisten adoptioiden osalta. Muutos on globaali. (Pösö ym. 2021, 3.) Vähentymiseen on vaikuttanut oikeudelliset ja sosiaaliset uudistukset sekä väestörakenteen muutokset. Myös ehkäisyn käyttöönotolla ja avioliiton ulkopuolella syntyneiden lasten leimaamisen vähentymisellä, sosiaaliturvan parantumisella ja abortin mahdollisuudella on ollut merkittävä rooli adoptiomäärien laskussa. (Partanen 2015, 11; Burns & McCaughren 2021, 53; Eriksson & Pösö 2021, 112). Vauvojen hylkäämistä ei myöskään enää tapahdu ainoastaan köyhyyden vuoksi (Segado ym. 2021, 168). Nykyään painopiste on tarpeessa löytää perhe erityistarpeisille lapsille, jotka eivät täytä perinteisiä adoptoijien toivomia kriteerejä mahdollisimman pienestä ja terveestä vauvasta. Lapsilla voi olla käytösongelmia, fyysisiä, psyykkisiä tai kognitiivisia vammoja tai he ovat iältään yli kahdeksanvuotiaita. (Segado ym. 2021, 168.)

Käytäntönä adoptio on ikivanha (Pösö 2003, 143) ja sillä on pitkät perinteet myös Suomessa (Partanen 2015, 11). Suomen adoptiolaki on vanhempi, kuin muu lasten hyvinvointia koskeva sääntely (Eriksson & Pösö 2021, 103), mitä voi pitää yhtenä osoituksena adoption käytön pitkästä historiasta myös Suomessa. Lasten adoptointia koskeva lainsäädäntö ja kansainväliset sopimukset kertovat historiallisesti pitkästä vuorovaikutuksellisesta suhteesta myös sosiaalisen elämän, kulttuuristen normien ja neuvottelujen välillä (Siivola 2020, 18). Adoptioon liittyvien motiivien, sääntelyn, näkökulmien, käytäntöjen,

arvojen ja asennoitumisen suhteen ajassa tapahtuneita muutoksia voinee kuvata merkittäviksi. Adoptiojärjestelmän kehittymiseen on vaikuttanut aikojen saatossa muun muassa erisuuntaiset yhteiskunnalliset intressit (Siivola 2020, 18). Myös tutkielmani aihetta, lastensuojelullista adoptiota sekä adoption ja lastensuojelun yhteyksiin liittyviä mainintoja on pidetty osoituksina adoptioon liittyvän ajattelun muuttumisesta (Pösö 2013, 36). Perinteiset käsitykset adoptiosta puhtaalta pöydältä aloittamisena menettävät merkitystään, kun huostaanotettujen lasten adoptioissa lapset todennäköisesti säilyttävät suhteet syntymäperheeseensä (Burns & McCaughren 2021, 62).

Myös tämä kehityskulku kuvaa ajattelun muuttumista. Ymmärrys omien juurten tuntemisen merkityksestä identiteetin kehitykselle on lisääntynyt (Siivola 2020). Adoptoitujen kiinnostus omaan taustaansa tutustumisessa on tullut tietoisuuteen myös erilaisten televisio-ohjelmien kautta (Partanen 2015, 11). Kirjallisuus, elokuvat ja muu kulttuuri ovatkin tarinoiden tärkeitä esiintuojia (Pösö 2013, 35). Kehityskulku ei tällöin ole sattumanvarainen, vaan pohjautuu erilaisen tiedon ja sitä kautta ymmärryksen lisääntymiseen (ks. Tervonen-Arnkil 2015, 50). Tämä voi liittyä avoimuuden lisääntymiseen myös laajemmassa mittakaavassa. Perherakenteiden moninaistumisen ja muuttumisen myötä erilaisiin ratkaisuihin suhtaudutaan myönteisemmin (Tervonen-Arnkil 2015, 52). Tämän voisi nähdä puoltavan avointa kiinnostusta myös lastensuojelullisen adoption hyödyntämiseen. Voisiko kaksien vanhempien pysyminen turvata lapsen etua ja oikeuksia paremmin, kuin jatkuva liikkuminen kaksien tai useampien vanhempien välillä vailla varmuutta minkään pysymisestä?

2.3 Adoptio lastensuojeluna

Suomessa adoptiota pidetään samanaikaisesti sekä lastensuojeluna, että siitä selkeästi erillisenä. Pösön (2013, 64) mukaan lähtökohtaisesti adoptiota voi pitää aina lastensuojeluna. Adoption lastensuojelullisuuden määrittystä pidetään myös mutkikkaana (Timonen 2013, 11). Adoption tavoin myös lastensuojelussa tehdään perhe- ja vanhemmuussuhteiden uudelleenjärjestelyä. Huostaanotossa otetaan osittain samoihin asioihin kantaa, mutta adoption vakavuusaste on eri. (Pösö 2003, 143.) Adoption ja lastensuojelun välinen alue toisin sanoen tunnistetaan yhteiseksi, mutta näiden välistä eroa pyritään silti selkeyttämään. Adoptioita ja lastensuojelun sijoituksia esimerkiksi säännellään Suomessa selkeästi erillään, eikä adoptiota mainita lastensuojelulaissa vaihtoehtona. (Laine ym. 2018, 200.)

Tämä voi osaltaan vaikuttaa niiden erillisinä jäsentämiseen adoptiota määrittävän lopullisuuden ohella.

Nykyisen adoptiolain 58 §:n mukaisen aiempaan vanhempaan yhteydenpito-oikeuden eli avoimen adoption mahdollisuuden ja lastensuojelullista adoptiota esiin nostavan pysyvyyskeskustelun myötä adoptiota voidaan pitää yhä enemmän lastensuojeluna (ks. myös Pösö 2013, 64). Tätä vahvistaa myös Timosen ja kumppaneiden (2013, 11) näkemys, että avoin adoptio pitäisi huomioida lastensuojelun vaihtoehtona. Lastensuojelulain 4 §:n mukaan jatkuvuutta tulee lapsen ihmissuhteissa turvata. Ihmissuhteet on Suomessa perinteisesti ymmärretty syntymävanhempisuhteina (Pösö 2013, 38). Jos syntymävanhempisuhteita ei ole, tai ne ovat hyvin heikkoja tai vaihtelevasti saatavilla, korostuu ihmissuhteiden pysyvyydessä väistämättä lapsen muut ihmissuhteet, kuten suhteet sijaisvanhempiin. Ihmissuhteiden jatkuvuuden maininnan myötä myös adoption tarkoituksenmukaisuuden arviointia voi pitää lastensuojeluun kuuluvana asiana, vaikka se tunnustetaan huonosti, eivätkä lastensuojelun työkäytännöt tai organisatoriset rakenteet välttämättä tue sen käyttöä. Huostaanotossa vanhempainoikeuksia rajoitetaan määrääjäksi, mutta adoptiossa niiden katkaiseminen ja siirtäminen on pysyvää (Heinonen 2018, 10). Triseliotis (2002, 23) näkee adoptio mahdollistavan pysyvyyden juuri laillisen vahvistuksen myötä.

Kansainvälisessä kirjallisuudessa käytetään monia eri käsitteitä viittaamaan sijaishuolosta tai lastensuojelusta adoptointiin. Käytössä on muun muassa sijaishuoltomuotoon kantaa ottamattomia käsitteitä, kuten *looked after children who are adopted*, *adoptions of looked after children* (Garrett & Sinkkonen 2003) sekä *adoption from public care*. Käytetyin lienee käsite *adoption from care* (Pösö ym. 2021). Lisäksi viitataan erikseen sijaisperheestä adoptointiin käsitteellä *adoption from foster care* ja laitoshoitoon sijoitettujen lasten adoptointiin käsitteellä *adoption from residential care*. Suomalaisen lastensuojelun käytännössä, politiikassa tai lainsäädännössä ei tunneta mitään sijaishuolosta adoptointiin viittaavaa käsitettä (Eriksson & Pösö 2021, 103). Sama koskee lastensuojelullisen adoption käsitettä. Mielestäni se kuitenkin kertoo eniten ilmiön huonosta tunnettuudesta, eikä siksi ole syy olla käyttämättä käsitettä. Jonkinlaisen sijaishuolosta tai lastensuojelusta adoptoinnin käsitteen vakiinnuttamiselle olisi tarve, jotta ilmiön ja mahdollisuuden olemassaolo voitaisiin paremmin tunnistaa.

Adoption lastensuojelullisuuden voi mielestäni nähdä tarkoittavan sekä adoption ontologista luonnetta, että siihen liittyviä institutionaalisia käytäntöjä. Adoption luonnetta voidaan pitää universaalisti lastensuojelullisena, koska adoptioita on aikojen alussa tehty ikään kuin siinä merkityksessä, kuin lastensuojelua sen kehittymisen myötä:

yksinkertaisimmillaan otettu orvoiksi tai muuten ilman syntymävanhempien huolenpitoa ja suojelua jääneitä lapsia toisen perheen kasvatukseen. Lapsia tosin otettiin sekä Suomessa että muualla maailmassa useimmiten sukulaisten, ei täysin vieraiden perheiden kasvatukseen (Siivola 2020). Joka tapauksessa kyse on pohjimmiltaan ollut jonkinlaisesta lapsen pelastamisesta turvattomista olosuhteista. Keskiajan epävirallisilla adoptiokäytännöillä ei ollut lastensuojelullista tarkoitusta, vaan adoption humanitäarisuus ja lapsen hätä ymmärrettiin myöhemmin asteittain (Varilo 1993¹, 9, Siivolan 2020, 19–10 mukaan). Vaikka käytäntöä voi konkreettisesti pitää lasten suojelemisena, ymmärrän kirjoittajien viittaavan lastensuojelullisen tarkoituksen puuttumisella siihen, että adoptiokäytäntöjen ajateltiin palvelevan ensisijaisesti aikuisia esimerkiksi työvoiman saamisessa. Epävirallisen adoptiohistorian kahtalaisuus on tärkeä hahmottaa. Näen lapsen edun näkökulman mitättömyydestä huolimatta varhaisissa epävirallisissa adoptiokäytännöissä lastensuojelullisuutta lapsen pelastamiseen liittyvän intressin vuoksi. Tästä näkökulmasta lastensuojelullisuus ei ole täysin erotettavissa adoptiosta.

Institutionaalisesti adoption lastensuojelullisuudessa on nähdäkseni kyse siitä, missä, millaisista lähtökohdista, määräyksistä, aloitteista ja ehdoista käsin adoptio toteutetaan. Perinteisenä ymmärretty adoptio adoptio neuvontaan hakeutumisena ja syntymävanhemman omasta lapsesta luopumisen tahtona etäännyy jossain määrin lastensuojelusta ja siellä väistämättä kohdattavista vanhemmuuden ja perhe-elämän säröistä. Siinä missä adoptio neuvonnassa lapsensa saattaa luovuttaa pois henkilö, joka ei yksinkertaisesti halua pitää lasta, lapsen adoptiota edeltävä lastensuojelun interventio ja syntymävanhemmalta poistamisen tarve kertoo siitä, ettei vanhempi ole kyennyt antamaan lapselle tämän tarvitsemaa huolenpitoa siinä määrin, miten yhteiskunta ja lainsäädäntö kykenevyyden määrittelee. Lapsen adoptointi sijoituksesta on tällöin ikään kuin jatkumo ja toinen, joskin pysyvä viranomaisjärjestelyjen muoto lapsen tarvitsemaan syntymäperheen ulkopuoliseen suojeluun. Tällöin adoptiota voi pitää institutionaalisesti lastensuojeluun kuuluvana. Jos taas adoptio nähdään tällaisessa tilanteessa liian suurena yhteiskunnan puuttumisena tai valankäyttönä, adoptiota ei ehkä mielletä institutionaalisesti lastensuojelullisena.

Erityisen olennaisena adoption institutionaalisessa määrittämisessä nähdään se, miten syntymävanhempi asettuu suhteessa adoptioon. Pääsääntöisesti adoptiota ei voida ilman biologisten vanhempien suostumusta vahvistaa (Adoptio neuvonta 2013, 22). Sosiaalityöntekijöiden haastatteluissa adoptio nähtiin lapsen edun mukaisena vanhemman

¹ Varilo, Esko (1993) Ottolapsisijoitus arviointi- ja toimenpideprosessina. Monographs of Psychiatria, no. 18. Helsinki: Fennica.

ehdottaessa tai toivoessa sitä. Vanhemman pyrkimystä lapsen adoptioon luovuttamisesta pidettiin viestinä, siitä ettei tämä pysty tai halua huolehtia lapsesta, mikä taas on lapsen kehityksen ja hyvinvoinnin kannalta riski. Myös lapsen omaa toivetta adoptoiduksi tulemisesta, syntymävanhempien heikkoa yhteydenpitoa sijoitettuna olevaan lapseen, vanhemman haasteellista elämäntilannetta tai sijoituksen pitkää kestoja ja alkamista lapsen ollessa pieni pidettiin lapsen edun mukaisina syinä adoption toteuttamiseksi. Kannanottoja voi kuvata selkeiksi, mutta huostaanoton ja adoption välinen neuvottelu on silti jatkuvaa. (Laine ym. 2018, 203–204.) Jatkuvan neuvottelun voi nähdä nivoutuvan lastensuojelullisen adoption institutionaaliseen epäselvyyteen. Vaikka adoption lastensuojelullisuudessa vallitsisi ontologisen näkökulman suhteen selkeys, institutionaalisesti katsottuna asia voi olla toinen.

Ajatukseni lastensuojelullisesta adoptiosta eroaa hieman siitä, miten tällaisia adoptioita on Suomessa käsitteellistetty. Lastensuojelullisina adoptioina on pidetty myös sellaisia, joissa vanhempi hakeutuu adoptioneuvontaan jo odotusaikana tai heti lapsen synnyttyä (esim. Laine ym. 2018; Eriksson & Pösö 2021). Ymmärrän adoption lastensuojelullisuuden tutkielmassani enemmän lapsilähtöisenä, eli lapsen edun ja oikeuksien, kuten pysyvyyden tarpeista lähtevänä ja tällöin myös sellaisena, jossa adoptioprosessi voi lähteä muun kuin syntymävanhemman aloitteesta. Syntymävanhemman aloitteesta lähteviä vauva-adoptioitakin voi edeltää lyhyt sijoitus (Laine ym. 2018). Vauvaikäisikin voidaan periaatteessa adoptoida vastoin vanhemman tahtoa, mutta käytännössä prosessit ovat todennäköisesti niin pitkiä, että lapsi ehtii kasvaa yli vauvaiän, jolloin tällaisia adoptioita ei juuri ole. Sen vuoksi rajaan tutkielmassani tarkastelun ulkopuolelle vauva-adoptiot. Kottimaisten vauva-adoptioiden ollessa muuta sijoituksesta adoptointia yleisempää (ks. Laine mt.), tekee rajaus aiheestani vielä marginaalisemman ja tutkimuskatveesta selkeämmän, koska sijaishuollossa olevien adoptointi on Suomessa kaikista adoptioista harvinaisinta. Lastensuojelun pysyvyyden puutteisiin liittyvä keskustelu myös kohdistuu kaikista tiiviimmin sijaishuollosta adoptoitaviin, minkä vuoksi rajausta voi pitää perusteltuna. Vanhempien lasten kasvuolosuhteiden pysyvyys on todennäköisesti ehtinyt vaarantua vauvaikäisten adoptioita enemmän.

Keskityn tutkielmassani iältään alaikäisten adoptointeihin, koska niihin liittyy huomattavasti enemmän sosiaalityön ja lastensuojelun kannalta olennaisia kysymyksiä, kun päätöksenteosta vastaa adoptoijan sijaan pääasiassa viranomainen. Alaikäisten kohdalla näkökulma myös kiinnittyy lapsen suojeluun ja lapsen etujen ja oikeuksien toteutumisen tarkasteluun, mitkä ovat sosiaalityössä sekä laajemmin myös hyvinvointiyhteiskunnassa

tärkeitä kysymyksiä. Lisäksi rajaan huomion kansainvälisten adoptioiden sijaan kotimaisiin adoptioihin, vaikka myös kansainvälisiä adoptioita voidaan katsoa tehtävän lastensuojelusta adoptointina (Pösö ym. 2021, 3) ja niitäkin voidaan pitää lastensuojeluna (Koskinen ym. 2014, 7), globaalina lastensuojeluna (Pösö 2013, 35) ja lastensuojelullisesti monin tavoin merkittävänä (Laine ym. 2018, 199). Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisussa (Adoptioneuvonta 2013, 22) viitataan lastensuojelullisiin adoptioihin mainitsemalla, että sijaishuollossa oleva lapsi on mahdollista joissain tapauksessa adoptoida sijaisperheeseensä. Jos adoptioon voisi olla edellytyksiä, asiaa tulisi lähteä edistämään yhteistyönä tunnustellen kaikkien osapuolten toiveita. Adoptiolle voisi olla edellytyksiä esimerkiksi tilanteessa, jossa sijoitus on kestänyt kauan ja sijaishuollossa olevan lapsen ja sijaisvanhemman välille on muodostunut lapsen ja vanhemman välinen suhde.

Tutkielmassa tarkoittamani lastensuojelulliset adoptiot on voitu toteuttaa lapselle tuttuun sijaisperheeseen tai vierasadoptiona ennalta tuntemattomaan perheeseen. Pysyvyyden kannalta adoptointia jo tuttuun perheeseen voidaan tosin pitää ensisijaisena (ks. Pösö 2013, 64). Ennalta tuttuun perheeseen adoptoinnin onnistumista voidaan myös pitää todennäköisempänä (Palacios ym. 2019). Käytän eri sijoitusmuodoista adoptoinnista yhteisenä *lastensuojelullisen adoption* käsitettä (ks. Laine ym. 2018) sijaishuollosta adoptoinniksi suomennettavan adoption form care -käsitteen (ks. Pösö ym. 2021) sijaan. Haluan käsitevalinnallani korostaa adoption lastensuojelullista luonnetta ikään kuin madaltaen lastensuojelun ja adoption raja-aitaa, mitä myös adoptiolain muutoksen avoimen adoption suhteen on nähty tekevän (ks. Pösö 2013, 64). Myös sijaishuollosta adoptoinnin käsite viittaa lastensuojeluun, mutta pidän lastensuojelullisen adoption käsitettä adoption lastensuojelullisuuden korostamisessa selkeämpänä. Pieniä lapsia sijoitetaan laitoshoittoon Suomessa niin vähän, etten näe syytä erottaa tutkielmassani laitoshoidosta tai sijaisperheestä adoptoituja.

Tarkastelen aihetta sisältäen siihen oletuksen avoimen adoption mahdollisuudesta, koska nykyinen adoptiolaki antaa siihen mahdollisuudet ja avoimuus ja syntymäperhekontakti on nykyisen ymmärryksen mukaan lapsen edun mukaista. Tarkoitan tällä sitä, että suhtaudun kriittisesti aineistossa mahdollisesti nouseviin kannanottoihin siitä, että adoptio katkaisee kaiken yhteydenpidon lapsen aiempaan vanhempaan, perheeseen ja sukuun ja adoption toteuttaminen on tämän vuoksi vaikeaa. Yhteydenpidon ylläpitäminen ei toisaalta ole joka tilanteessa lapselle hyväksi (Pasanen 2013, 77), mutta olennaista on, että avointen järjestelyjen mahdollisuus käydään läpi, eikä syntymäperhekontaktia enää automaattisesti katkaista. On kuitenkin huomioitava, että joissakin aineistoartikkeleissa esiin

nouseva ajatus adoptiosta aiemmat perhesuhteet katkaisevana toimenpiteenä saattaa pohjautua tiedon puutteeseen (ks. Heinonen 2018).

Adoption ja pitkäaikaisen sijaishuollon sopimukset voi nähdä kolmikulmioina, joissa osapuolina ovat lapsi, syntymäperhe sekä adoptio- tai sijaisperhe (Garrett & Sinkkonen 2003, 29). Lapsen voi kuitenkin ajatella olevan adoption keskipiste (Henriques ym. 2021). Adoption yhteydessä lapsen biologisiin vanhempiin viitataan usein englanninkielisessä kirjallisuudessa käytettävällä *syntymävanhempien (birth parents)* -käsitteellä. Suomessa voidaan käyttää myös *aikaisempien vanhempien* käsitettä (Partanen 2015, 10), mikä on tuttu esimerkiksi adoptiolaista. Käytän tutkielmassani sekä lapsen, sijaislapsen, adoptoitavan, että adoptoidun käsitteitä. Lapsi -käsite viittaa rajaukseeni alaikäisistä adoptoiduista tai adoptoitavista. Muut käsitteet viittaavat lastensuojelullisen adoptioprosessin käsittelyn vaiheisiin riippuen siitä, onko lapsi sijoitettuna vai jo adoptoitu. Adoptiovanhempien osalta käsitteeseen ei juuri liity kiistanalaisuutta, mutta adoption ollessa vahvistamaton, viitataan adoptiovanhempiin adoptionhakijoiden käsitteellä. *Sijaisvanhempien* käsitettä käytän puhuessani sijaisvanhemmista, jotka eivät ole adoptioprosessissa.

Lähdekirjallisuudessa käytetyt biologisen vanhemman, aikaisemman vanhemman ja alkuperheen käsitteet olen vaihtanut syntymävanhempien käsitteeksi kirjallisen ilmaisun yksinkertaisemman muodon vuoksi. Aikaisemman vanhemman käsitteen voi adoptioissa käytettynä nähdä viittaavan vanhempaan, jolla ei ole enää juridista vanhemmuussidettä lapseen. Pidän siksi perusteltuna jättää käyttämättä sitä tutkielmassani laajemmin, koska tarkastelussa on päätöksenteon tilanteet, joissa lapsen juridisen vanhemmuussuhteen siirron arviointi voi olla vielä työn alla. Syntymävanhemmasta voi siis vielä tulla muu, kuin ”aikaisempi vanhempi”. Biologisuuden käsitettä käytän vain, kun se on asian ilmaisussa erityisen tärkeää. Sekä adoptiovanhempien, että syntymävanhempien osalta käytän sekä yksilö- että monikkomuotoa. Yksikkö- ja monikkomuodon epäjohdonmukainen vaihtelu kertoo siitä, että adoptiovanhemmissa sekä syntymävanhemmissa on sekä yksilöitä, että pareja. Näitä käsitteitä käytetään hyvin paljon rinnakkain myös lähdekirjallisuudessa, sekä aineistoartikkeleissa. Käytän molempia myös siksi, etten näe syntymä- tai adoptiovanhempien yksilö – tai parimuodolla merkitystä aiheeni tarkastelun kannalta. Adoptioperhe, sijaisperhe ja syntymäperhe -käsitteitä käytän viitatessani kokonaisuuteen, johon voi kuulua vanhemman tai vanhempien lisäksi myös lapsi tai lapsia.

Adoptiota käsitellessä ei voi ohittaa muussakaan sosiaalityössä olennaisia vallankäytön kysymyksiä. Kaikkien valtion suojelua tarvitsevien lasten kohdalla valtio käyttää valtaa varmistaessaan lasten tarpeiden asianmukaista täyttymistä (Pösö ym. 2021, 249).

Vallankäytön voi nähdä toteutuvan myös lainsäädännön tasolta. Adoptiossa lailla on ratkaiseva rooli, koska se antaa vallan määrittellä, ketkä lapsista tarvitsevat valtion suojelua ja ketkä eivät (Krutzinna 2021, 195). Myös adoptiosta päättävien viranomaisten harkintavalta on laaja (Helland & Nygård 2021, 228). Sosiaalityöntekijät käyttävät harkintavaltaa keskeisesti muun muassa adoptioneuvonnassa tehdessään arviota adoptionhakijan kykenevyydestä adoptiovanhemmuuteen. Adoptiolapsen saaminen edellyttää adoptioneuvonnan myönteistä kannanottoa siitä, että hakijalla nähdään olevan valmiudet ja edellytyksen adoptiolapsen vanhemmuuteen (Kauppi 2012, 787).

Lapsen näkökulmasta vallankäytön kysymykset ovat erityisen olennaisia. Adoptiossa päätetään perustavanlaatuisista ja juridisesti sitovista asioista lapsen elämässä. Adoptiolain 26 §:n mukaan lapsen mielipide adoptiosta on lapsen ikä ja kehitystaso huomioiden pyrittävä selvittämään ja 12 vuotta täyttäneeltä vaaditaan suostumus adoption. LOS:n näkökulmasta lasten osallisuutta ja suojelua tulisi tarkastella asiakasprosessissa toisiinsa vaikuttavina oikeuksina (Lehto- Lundén ym. 2024). Lapsen kuuleminen on kuitenkin haastavaa (Kalland 2015, 173). Pienellä lapsella ei myöskään ole vielä kykyä arvioida tai tuoda esiin omaa mielipidettään. Tällöin valtion hoivassa olevaa lasta koskevat päätökset ovat viranomaisten käsissä (ks. Henriques ym. 2020, 132) ja tehdään heidän harkintavaltansa alueella. Vallankäytön ymmärtäminen on tärkeää myös lastensuojelullisissa adoptioissa. Tähän viittaa muun muassa aineistoartikkelini (ks. Heinonen 2018) maininnat, joissa vallankäyttöä pidetään osittain ongelmallisena ja liiallisena lastensuojelullisen adoption arvioinnissa ja päätöksenteossa.

Adoption käsitettä tarkastelleessa tutkimuksessa adoptio määrittyy yhdeksi tavaksi saada lapsia ja auttaa lapsettomia pariskuntia vanhemmuuden toiveen täyttymisessä. Jos adoptio on toteutettu viisaasti vanhempien kykyjen arviointiin perustuen, se voi antaa lapselle parhaan kasvuympäristön ja johtaa merkitykselliseen perhe-elämään. Adoptio siirtää kaikki vastuut ja oikeudet lapsesta syntymävanhemmilta adoptiovanhemmille. (Kohne 2023, 155.) Kaikkiaan käsitelmä adoptiosta voisi soveltua myös Suomen kontekstiin, mutta käsitteen vanhempikeskeisyyttä voi myös kritisoida. Sen voi nähdä lähentyvän ymmärrystä lapseksi ottamisen ja ottop lapseksi tuleminen käsitteistä. Adoption ympärillä käytävä keskustelu on kuitenkin kansainvälisesti sekä kansallisesti jatkuvasti edennyt kohti tiukempaa lapsen edun ja lapsilähtöisyyden tulkintaa. Länsimaissa adoption päätarkoitus oli pitkään suvun nimen jatkajan ja omaisuuden perijän saaminen tilanteissa, joissa biologisia lapsia ei saatu. Lapsen etu on tullut adoptiota ohjaavaksi periaatteeksi vasta myöhemmin. (Adoptioneuvonta 2013, 10.) Nykyään lain ja kansainvälisten sopimusten

lähtökohtana on, että adoptiossa lapselle haetaan kotia ja vanhempia (Partanen 2015, 10), mikä on hyvä esimerkki lapsikeskeisyydestä.

Adoption tarkastelunäkökulmat voidaan karkeasti jakaa lapsi- tai aikuiskysymyksiin (ks. Pösö 2003). Aikuiskysymyksissä ollaan kiinnostuneita esimerkiksi adoption antamasta mahdollisuudesta perustaa perhe lapsettomuudesta kärsivälle aikuiselle tai aikuisen oikeudesta saada lapsi (ks. Timonen ym. 2013, 11). Ajatuksen aikuiskeskeisyyttä usein kritisoidaan, mutta Tervonen-Arnkilin (2015, 55) mukaan halu vanhemmuuteen on adoptiossa olennainen motiivi. Sillä nähdään olevan myös positiivisia vaikutuksia muun muassa lapsen sitoutumiseen (Pietarila 2021, 35). Lapsikysymyksenä voidaan tarkastella esimerkiksi lapsen tarvetta saada perhe (ks. Peltonen & Timonen 2013, 13) tai lapsen identiteettikehitystä roturajat ylittävissä adoptioissa (ks. Ruohio 71). Adoptiolain uudistuksessa olennaista oli juuri lapsilähtöisyyden parantaminen (Timonen ym. 2013, 10). Myös tutkielmani näkökulma ja laajemmin koko lastensuojellisen adoption ponnahduslautana toiminut pysyvyyskeskustelu kiinnittyvät lapsen edun parempaan toteutumiseen. Vaikka lapsen etu on vahva periaate kaikessa adoptiotoiminnassa, vanhempien suostumus on silti Suomen adoptioilaisissa adoption toteuttamisen olennainen vaatimus (Peltonen & Timonen 2013, 15).

Adoption lastensuojellisuuteen voi nähdä liittyvän voimakasta ristiriitaa. Adoptio määritellään lastensuojelussa tarkoituksenmukaiseksi vain vanhemman suostumuksella, mutta samalla adoptiota voidaan pitää lastensuojeluna erityisesti lapsen tarvitessa pysyvää syntymäperheen ulkopuolista huolenpitoa, ja syntymävanhempi saattaa olla tästä myös eri mieltä. Erimielisyyden tilanteissa lastensuojellisuus korostuu, sillä lapsen etua on kyettävä viranomaistyönä määrittelemään. Silti lastensuojelua ei ole syytä ymmärtää vain vastoin syntymävanhemman tahtoa tehtävinä toimenpiteinä, sillä yhteistyöhön vanhemman kanssa on pyrittävä sekä avo- (LSL 34 §), että sijaishuollon (LSL 52 §) aikana sekä asiakassuunnitelmaa tehtäessä (LSL 30 §). Lastensuojelun yhteistyötä syntymävanhemman kanssa voidaan pitää myös lapsen etuna. Lastensuojelun toiminta ei kuitenkaan voi perustua syntymävanhemman ehdoilla toimimiseen, koska lastensuojelu on lähtökohteisesti perheiden elämässä mukana vain, kun syntymävanhempi ei ole itse kyennyt lasta suojelemaan. Vastoin vanhemman tahtoa toteutettavasta adoptiosta on siksi kyettävä keskustelemaan

Tutkielmassani olennaisia ovat adoption lastensuojellisuus sekä ontologisesti, että institutionaalisesti. Ontologinen näkökulma liittyy arvoihin ja asenteisiin, ja institutionaalinen lastensuojellisen adoptiopäätöksenteon käytäntöihin, niiden helpottamiseen sekä

ongelmiin. Esitän lastensuojelullisen adoption tutkielmassani uutena ja sen vuoksi huonosti tunnettuna ilmiönä. Toisaalta ilmiö ei ole täysin uusi, sillä Pelastakaa Lapset ry:n hiljaisen tiedon mukaan (Pasanen 2013, 75) 80 ja 90 –luvuilla perhehoitoon sijoitettuja adoptoitiin jonkin verran sijaisperheisiin. Myös avoimen adoption käytäntöjä mukailevia ratkaisuja on suullisesti tehty jo ennen kuin se oli juridisesti mahdollista. Adoption ja huostaanoton välistä suhdetta on myös käsitelty näitä sääntelevien lakien selkeästä erillisyydestä huolimatta jo ensimmäisen adoptiolain säätämisestä lähtien (Laine ym. 2018, 200). Vaikka adoption lastensuojelullisuus ei ole uusi asia, sen jäsentämisessä on vielä paljon työtä.

2.4 Päätöksenteon ekologia lastensuojelun adoptiopäätöksissä

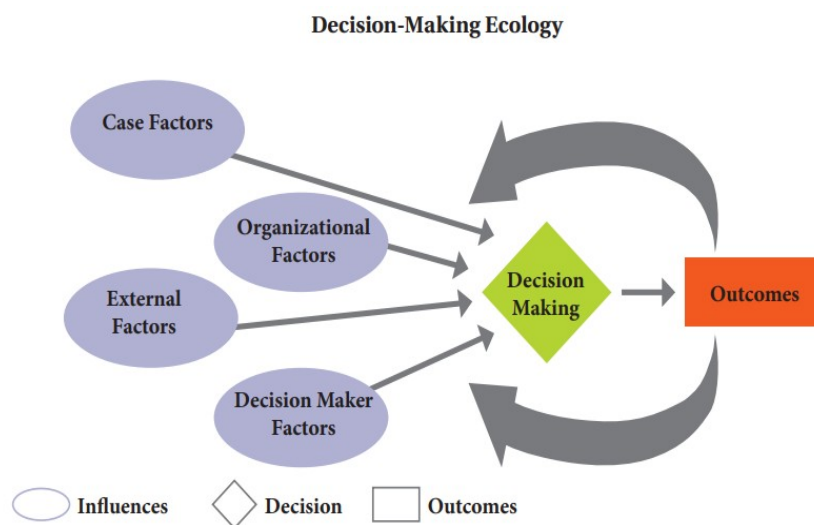
Baumann, Kern ja Fluke kehittivät vuonna 1995 *Decision-Making Ekology* -nimisen teoreettisen viitekehyksen ymmärtääkseen paremmin päätöksenteosta ja sen seurauksista tekemiään lukuisia tutkimuksia (Baumann ym. 2011, 3). Teoria pohjautuu Urie Bronfenbrennerin vuonna 1979 julkaistuun ekoteoriaan (Heather ym. 2025, 2). Baumannin ja kumppaneiden teoreettinen viitekehys esiteltiin ensimmäisen kerran vuonna 1997 (Heather ym. 2025, 2). Myöhemmin sitä kehitettiin integroimalla siihen Len Dalglishin päätöksentekoon ja arviointiin liittyvää tutkimusta (Baumann ym. 2011., 3). Sitten teoriaan on liitetty myös systeemistä näkökulmaa, jota esimerkiksi Jaakola ja kumppanit (2024) hyödyntävät tuoreessa suomalaistutkimuksessa kuvatessaan lastensuojelussa ja lapsiperheiden sosiaalityössä tehtävän arvioinnin nykyisiä käytäntöjä ja niihin sisältyviä jännitteitä.

Rajaan tässä tutkielmassa viitekehyksestä pois systeemisen ymmärryksen ja keskityn tarkastelemaan lastensuojelun adoptiopäätöksentekoa ikään kuin riisutumman, alkuperäisen *Decision-Making Ekology* -teorian avulla, josta käytetään myös alkukirjaimiin perustuva lyhennettä *DME* (ks. Heather ym. 2025). Suomennan teorian tutkielmassani *päätöksenteon ekologiaksi*. Ymmärrän systeemisyyden lisäävän teorian näkökulmia, minkä avulla analysoida ja tarkastella tutkittavana olevaa asiaa. Pidän teorian yksinkertaisempaa muotoa soveltuvampana Pro gradu -tutkielman kokoiseen työhön, ja kun vasta opettelen tutkimuksen tekoa. Systeemisyyden myös korostaa päätöksenteossa inhimillisen virheen mahdollisuutta (Baumann ym. 2011, 4), mitä en pidä tutkimusnäkökulmassani oleellisenä. Tavoitteeni on ymmärtää pikemminkin niitä taustatekijöitä, minkä vuoksi adoptio harvoin on lastensuojelun päätöksenteossa mukana, eli miksi sen hyödyntäminen on

vaikeaa. Teoriassa eriteltyt päätöksentekoon vaikuttavat tekijät pystyvät mielestäni selittämään myös sitä, koska ne pyrkivät avaamaan päätöksenteon kokonaisvaltaisuutta.

Päätöksenteon ekologia -teorian taustalla on ajatus, että päätökset tulee ymmärtää kontekstissaan. Lisäksi teoriaan sisältyy ymmärrys päätöksenteosta psykologisena prosessina. (Fluke ym. 2014, 466.) Sosiaalityön jäsentämiseen pyritään hyvin erilaisten teorioiden avulla. Tulkinnoissa tukeudutaankin muun muassa käyttäytymistieteisiin ja psykologiaan. (Pohjola 2017.) Päätöksenteon kontekstit määritellään kuvion 1 mukaisesti teoriassa ulkoisiksi (*external factors*), organisatorisiksi (*organizational factors*), päätöksentekijään liittyviksi (*decision maker factors*) sekä tapauskohtaisiksi tekijöiksi (*case factors*) (Baumann ym. 2011, 5; Fluke ym. 2014, 466–467).

Edellä mainitut neljä kontekstia jaettiin alunperin tapauskohtaisten ja päätöksentekijään liittyvien tekijöiden lisäksi nykyisestä hieman poiketen virastoon (*agency*) sekä yhteisöön (*community*) liittyviin tekijöihin (Baumann ym. 2011). Nykyisin virasto nähdään pikemminkin organisatorisiin tekijöihin sisältyvänä ja yhteisö puolestaan ulkoisiin tekijöihin sisältyvänä, mikä viittaa tekijöiden laajempaan tulkintaan. Tekijät voidaan ymmärtää myös ulottuvuuksina, joiden kontekstissa päätöksiä tehdään (Baumann ym. 2011, 5). Päätöksentekoon vaikuttavina asioina teoriassa siis käytetään sekä *ulottuvuus*, *konteksti* että *tekijä* -käsitteitä. Käytän itsekkin teoriaa avatessani näitä kaikkia, mutta tutkielman tuloksia eritellessäni rajaudun selkeyden vuoksi pelkkään tekijä -käsitteeseen.

Kuvio 1. Päätöksenteon ekologia kuviona (Baumann ym. 2011, 5).

Teoriassa ulkoisilla tekijöillä viitataan esimerkiksi yhteisöön, köyhyyteen, rikollisuuteen sekä palveluiden saatavuuteen. Organisatorisina tekijöinä ymmärretään kyseessä olevassa organisaatiossa vallitseva ilmapiiri ja kulttuuri, käytettävissä olevat taloudelliset resurssit, todisteisiin liittyvät käytännöt sekä lapsen kaltoinkohtelun määrittely. Päätöksentekijään liittyvillä tekijöillä tarkoitetaan muun muassa päätöstä tekevän henkilön ikää, kyseisessä tehtävässä työskentelyn aikaa sekä koulutusta. Tapaustekijöillä tarkoitetaan päätöksenteon kohteena olevan lapsen ikää, tämän huoltajan päihteidenkäyttöä sekä perheen aiempaa lastensuojeluhistoriaa. (Baumann ym. 1997, Heatherin ym. 2025, 2 mukaan.)

Sosiaalityöntekijä tarvitsee esimerkiksi väkivaltatapahtumaan liittyviä tapauskohtaisia tietoja tehdäkseen perusteltuja arviointeja ja päätöksiä. Osa päätöksistä ja arvioinneista on kuitenkin riippuvaisia ulkoisista tekijöistä, kuten lainsäädännöstä ja sen pohjalta rakentuneista käytännöistä. Niihin pohjautuu esimerkiksi se, mitä pidetään missäkin tilanteessa tarkoituksenmukaisena ratkaisuna. Näiden pohjalta rakentuneiden standardien muuttaminen käytännöiksi taas riippuu organisaation johdosta sekä lopulta yksittäisistä päätöksentekijöistä. Yksittäisten päätöksentekijöiden kohdalla merkitystä on työntekijän tiedoilla ja taidoilla sekä koetuilla ja todellisilla hyödyillä ja kustannuksilla päätöksen vaikutuspiirissä oleville eri osapuolille, kuten asiakkaalle ja/tai organisaatiolle sekä päätöksentekijälle itselleen. (Baumann ym. 2011, 5; Fluke ym. 2014, 467.)

Hyödyillä tai muilla päätöksen tuloksilla on vaikutuksia niin sanottuihin toimintaan johtaviin käyttäytymiskynnyksiin (Baumann ym. 2011, 8), joiden ennustamista pidetään teorian yhtenä päämääränä. Toimintaan johtavien käyttäytymiskynnysten ennustamista pidetään olennaisena, koska päätöksiä tehdään viranomaiskulttuurin vaikutuksen alueella ja lisäksi päätöksiä tekevät yksittäiset työntekijät, jolloin päätöksiin liittyy tapauskohtaisuutta ja vaihtelua. (Baumann ym. Mt., 5; Fluke ym. 2014, 466.) Yleisimpänä näkökulmana on asiakkaaseen vaikuttavat hyödyt tai tulokset, joista pysyvyys on yksi parhaista esimerkeistä. (Baumann ym. 2011, 8.) Päätöksenteosta seuraavien päätösten käyttäytymiskynnyksiin vaikuttavat tulokset voivat hyötyjen sijaan olla myös ei-toivottuja.

Lapsen vakavan kaltoinkohtelun toistuminen vaikuttaa sekä lapseen ja perheeseen, että tapahtuman mahdollistumisen taustalla olevan päätöksen tehneeseen sosiaalityöntekijään. Lapsikuolemaan johtaneen tapauksen sulkeminen, minkä ymmärrän käytännössä lastensuojeluasiakkuuden päättämisenä, nähdään välittömäksi päätöksentekijään vaikuttavaksi tulokseksi, minkä myötä päätöksenteon kynnys voi muuttua. Organisaatioon vaikuttavina tuloksina seuraa lapsikuolemien myötä usein lainsäädännöllistä tarkastelua, mediahuomiota sekä yleistä huolta. Organisaation ulkopuolinen tarkastelu taas voi

vaikuttaa toiminnan vastuullisuuteen ja aiheuttaa joskus myös lainsäädännöllisiä tai poliittisia muutoksia (Baumann ym. Mt., 8.) Esimerkkinä tällaisesta tapahtumakulusta Suomessa voi pitää lastensuojelun asiakasmitoituksessa viime vuosina tapahtuneita muutoksia, joiden myötä sosiaalityöntekijällä saa nykyään olla vastuullaan enää 30 asiakaslasta (LSL 13b §). Muutoksen taustalla lienee muun muassa lastensuojelun asiakasperheissä tapahtuneet lapsikuolematragediat.

Asiakasmitoitusta käsittelevässä hallituksen esityksessä (170/2021) todetaan, että sosiaalityöntekijän liian suuren asiakasmäärän takia lasta koskevat päätökset joudutaan tekemään heikoin perustein ja ilman riittävää lapsen ja hänen olosuhteisiinsa perehtymistä. Tilanne nähdään erittäin ongelmallisena lapsen edun ja oikeuksien toteutumisen näkökulmasta. (HE Mt.) Esimerkit avaavat ymmärrystä siitä, miten monin tavoin eri päätöksentekoon vaikuttavat tekijät sekä päätösten tulokset voivat vaikuttaa toisiinsa. Näin voi olla myös lapsikuolemia tai vakavia väkivaltatapauksia lievemmissäkin tilanteissa, joita Valviran ylitarkastaja Taija Jokimaa-Frusti (2022) tuo esiin. Esimerkki tällaisesta on tilanne, jossa vanhempi on laiminlyönyt kuukausien ajan lapsensa perussairauden hoidon ja lapsen terveys on tämän vuoksi mennyt huolestuttavaan suuntaan. Tilanteeseen puuttuminen on pitkittynyt sosiaalityöntekijän puutteellisen aikaresurssin vuoksi. (Jokimaa-Frusti Mt.) Päätöksenteon ekologiaan sisältyvän ymmärryksen perusteella lapsen huonon voinnin kohtaaminen saattaa vaikuttaa sosiaalityöntekijän toimintaan johtavan käyttäytymiskynnyksen alenemiseen seuraavassa tilannetta muistuttavassa tapauksessa.

Pidän eri tekijöiden toisiinsa vaikuttamisen ymmärtämistä tärkeänä myös lastensuojelullisen adoption päätöksentekoon liittyvän vaihtelun suhteen. Hyvä kokemus lastensuojelullisen adoption toteuttamisesta ja lapsen hyvinvoinnin parantumisesta saattaa aiheuttaa sen, että organisaatiossa vahvistetaan lastensuojelullisen adoption toteuttamisessa hyödyllisiä työkäytäntöjä ja yleistä tietoisuutta ja osaamista. Huono kokemus saattaa vastavasti kiristää organisaatiossa sekä yksittäisissä työntekijöissä niitä kriteerejä, joiden perusteella adoptio otettaisiin lapsen tilanteessa edes puheeksi.

Päätöksenteon ekologiaa on sovellettu tutkiessa esimerkiksi lastensuojelupäätöksiin liittyviä virheitä ja niiden ymmärtämistä ja ennustamista (Fluke ym. 2014, 463) sekä päätöksiin liittyviä epätasa-arvo ongelmia (ks. Baumann ym. 2011). Lastensuojelupäätöksiä tehdään usein vaikeissa olosuhteissa ja rajallisella tiedolla. Päätöksentekoon liittyy aikarajoituksia ja ainakin osaa tuloksista ei pystytä ennakoimaan. (Heather ym. 2025.) Oikeudenmukaisessa yhteiskunnassa samanlaisia haasteita kohtaavien perheiden lastensuojelullisten interventioiden tulisi niin ikään olla samanlaisia. Tutkimusten mukaan on

toistuvasti havaittu, että päätöksenteon ekologiassa määriteltyjen tekijöiden vaikutus on jokaisessa päätöksenteon vaiheessa keskeinen. Vaihtelun ymmärtämiseksi on tutkittu näiden eri tekijöiden vaikutuksia päätöksentekoon, jotta kontekstin merkityksestä saataisiin tietoa. (Heather ym. Mt.) Päätöksenteon ekologia -teorialla on tunnistettu myös syy-seuraussuhteita lasten pysyvyysuunnitteluun. Sijaisperheessä olon pituuteen liittyvä ulkoinen tekijä, eli lainsäädännön tai määrärahojen muutos voi muuttaa organisatorisia käytäntöjä pysyvyyden ratkaisuisa. Tällä saattaa olla vaikutuksia toiminnan kynnykseen palauttaa esimerkiksi lapsi takaisin syntymävanhemmilleen, vaikka jälleenyhdistämisen arviointiin ei olisi tullut muutoksia. (Baumann ym. 2011, 8.)

Lastensuojelun päätöksenteko on monimutkaista ja vaikutuksiltaan erittäin merkittävää ja pitkäaikaista sen asiakasperheiden suhteen (Heather ym. 2025, 1). Myös toistuvilla epäonnistuneilla perheen jälleenyhdistämisyrityksillä tai vanhempien kuntoutumisen odottelulla ja näistä johtuvilla kasvuolosuhteiden pysyvyyden puutteilla voi olla lapselle pitkäaikaisia seurauksia. Olen kiinnostunut tutkielmassani siitä, miksi lastensuojelullisia adoptioita tehdään Suomessa niin vähän ja miksi adoptio mielletään huonosti pitkäaikaisen huostaanoton vaihtoehdoksi, vaikka periaatteessa vaihtoehtona mahdollinen. Sosiaalityöntekijä toisin sanoen tekee mieluummin päätöksen lapsen väliaikaisesta asumisratkaisusta, kuin lopullisen päätöksen adoptiosta², vaikka lapsen palaaminen syntymävanhemmilleen olisi epätodennäköistä.

Päätöksenteon ekologialla on mahdollista ymmärtää lastensuojelun päätöksenteon monimutkaisuutta sekä eri päätöksentekoon vaikuttavien tekijöiden ja niiden vaikutusten välistä vuorovaikutusta (Heather ym. 2025, 1). Teoria voi tällöin avata ymmärrystä sekä lastensuojelullisen adoption käyttöä vaikeuttavista tekijöistä, että adoption käyttöön liittyvästä vaihtelusta. Lastensuojelullisen adoption käytön vähäisyyttä ja käyttöä vaikeuttavia tekijöitä ei kuitenkaan ole mielekästä ymmärtää vain sosiaalityöntekijöiden henkilöön liittyvinä seikkoina, sillä silloin näkökulma rajautuisi teoriassa pelkkään päätöksentekijä-
ulottuvuuteen. Muutaman tuhannen lastensuojelutyöntekijän ei voi olettaa ratkaisevan lastensuojelutarpeeseen liittyviä monimutkaisia yhteiskunnallisia kysymyksiä (ks. Puustinen-Korhonen & Pösö 2010, 7) kuten ei myöskään lasten kasvuolosuhteiden pysyvyyden puutteisiin liittyviä ongelmia. Esimerkiksi vanhemman ja lapsen välisen edun punnintaan liittyy eri osa-alueita, kuten ihanteita, etiikkaa ja ihmisiin ja organisaatioihin liittyviä tekijöitä (Pösö 2013, 44) eli toisin sanoen päätöksentekoon vaikuttavia ulottuvuuksia.

² Kotimainen adoptio vaatii lisäksi käräjäoikeuden muodollisen vahvistuksen (Kauppi 2012, 787).

Etujen välinen punninta on olennainen osa myös lastensuojelullisen adoption tarkoituksemukaisuuden arviointia. Pösön (2013) esimerkit kertovat hyvin siitä, miten monet vaikeastikin hahmotettavat asiat päätöksentekoon lopulta vaikuttavat.

Adoption käytön vähäisyyttä Suomessa selitetään muun muassa lastensuojelujärjestelmän orientaatiolla, pysyvyysuunnittelun puuttumisella sekä lastensuojelulain jälleenyhdistämisveloitteella. Mielestäni nämäkään tekijät eivät riitä selittämään sitä monimutkaista kokonaisuutta, mitä lastensuojelullisen adoption käytön vaikeuksiin liittyy. On tärkeää huomioida laajemmin kontekstit, joissa päätöksiä tehdään (ks. Jaakola ym. 2024). Päätöksenteon ekologian päätöksentekoon vaikuttavat tekijät ja niiden vuorovaikutteisuus voi nähdäkseni auttaa ymmärtämään suomalaista lastensuojelullisen adoption ilmiötä ja tekemään käytäntöihin tarvittaessa muutoksia. Päätöksiin liittyvä vaihtelu kiinnittää aiheen myös sosiaalityössä olennaiseen epätasa-arvoisuuden teemaan, jonka tutkimiseen päätöksenteon ekologiaa on paljon hyödynnetty. Jos toisessa organisaatiossa työkäytännöt ja suhtautuminen lastensuojelulliseen adoptioon ovat varsin erilaiset kuin toisessa, ovat näiden organisaatioiden päätösvallan alla olevat lapset pysyvyyden suhteen eriarvoisessa asemassa. Myös yksittäisten työntekijöiden toimintatavat aiheuttavat päätöksiin vaihtelua. Palveluita toteuttavien ammattilaisten omilla valinnoilla, teoilla ja toimintatavoilla on ratkaiseva vaikutus muun muassa asiakkaiden oikeuksien toteutumiseen (Lehto-Lundén ym. 2024). Lastensuojelullisen adoption käyttö sekä käyttämättä jättäminen ovat molemmat merkittäviä päätöksiä, eivätkä saisi sen vuoksi perustua sattumanvaraisuuteen.

Erittelin aineistossa nousevia, adoption käyttöä vaikeuttaviksi tekijöiksi luokiteltavia asioita erilaisiksi teemoiksi ja määrittelin teemat päätöksenteon ekologia- viitekehyksen mukaisten päätöksentekoon vaikuttavien tekijöiden alle. Ulkoisiksi tekijöiksi määrittelin lastensuojelun arvot ja ihmiskäsityksen, yhteiskunnallisen asenteen adoptioon sekä lainsäädännön. Lainsäädäntö on aineistossa nousseiden näkemysten mukaan laaja kokonaisuus. Siihen sisältyy adoption institutionaaliseen paikkaan, eli adoptiosta päätettävään organisaatioon ja sitä kautta lakien soveltamiskäytäntöihin liittyvää epäselvyyttä. Lisäksi siihen liittyy monimutkaisuutta lapsen ja vanhempien etujen ja oikeuksien tasapainottelussa sekä puute selkeistä adoptiokriteereistä. Pidän näitä ulkoisina tekijöinä, koska ne ovat teoriassa ulkoisiksi tekijöiksi luokiteltujen köyhyyden ja rikollisuuden tavoin laajoja kokonaisuuksia ja ilmiöitä, joita yksi organisaatio ei voi muuttaa. Esimerkiksi lastensuojelun arvot ja ihmiskäsitys sekä yhteiskunnassa vallitseva adoptioasenne ovat rakentuneet historian saatossa, monien tapahtumien ja monenlaisen ymmärryksen seurauksena,

eivätkä muutu nopeasti. Vaikka lakeja säädetään organisaatioksi luokiteltavassa eduskunnassa, lait muodostavat reunaehdot, joiden puitteissa muut organisatoriset käytännöt muodostetaan. Tällöin niiden vaikutuspiiri on organisaatioita laajemmalla ja määrittäyty luontevammin ulkoiseksi tekijäksi.

Organisatorisiksi tekijöiksi määrittelin adoption liittyvien tilastojen ja tutkimustiedon heikkouden, adoptionjälkeisen tuen ongelmat, lasten kategorisoinnin ja sopivien perheiden saatavuuden sekä resurssit. Pidän näitä organisatorisina tekijöinä, koska näihin organisaatiot voivat vaikuttaa. Tosin yhteiskunnan laajemmat politiikat voivat tehdä organisaatioiden vaikutusmahdollisuuksista myös näissä asioissa hyvin kapeat. Resurssit on liitetty teoriassa organisatoriseksi tekijäksi, ja onkin hyvä esimerkki tällaisesta. Määrärahat sosiaalipalveluihin perustuvat valtion budjettiin, mikä on sosiaalipalvelun organisaatioihin nähden ulkoinen tekijä ja reunaehto. Organisaatioilla on kuitenkin jonkin verran mahdollisuuksia jakaa käytössä olevia resursseja esimerkiksi eri palvelujen ja tukimuotojen välillä.

Palvelujen merkittävä parantaminen vaatii kuitenkin usein myös politiikkamuutoksia. Näin ollen adoptionjälkeisen tuen vahvistaminen ei välttämättä ole vain organisatorinen kysymys. Toisaalta organisatorisissa käytännöissä suurin ongelma saattaa tuen puutteen sijaan olla työntekijöiden tietämättömyys (ks. Heinonen 2018, 70) olemassa olevasta tuesta, mikä taas heikentää tuen piiriin ohjaamista. Myös adoptiosta olevien tilastojen ja tutkimustiedon heikkoutta voi pitää osittain sosiaalipalvelujen heikoista määrärahoista johtavana tai laajempien valtakunnallisten käytäntöjen puutteena. Myös organisaatioiden käytännöillä ja valinnoilla kerättyä kyseistä tietoa tai välittää yliopistoille tietoa tutkimuskatveesta, on kuitenkin myös merkitystä. Tällaista voidaan pitää myös rakenteellisena sosiaalityönä, jonka tekemiseen myös yksittäisillä sosiaalityöntekijöillä on velvollisuus (SHL 7 §).

Päätöksentekijään liittyvinä tekijöinä pidän aineiston perusteella sosiaalityöntekijän tiedon ja osaamisen puutetta, vallankäyttöön liittyviä ongelmia sekä adoption puheeksi ottamisen vaikeutta erityisesti syntymävanhempien kanssa. Pidän näitä päätöksentekijään liittyvinä tekijöinä, koska myös teorian perusteella päätöksentekijän suhteen olennaista on erityisesti ammattilaisen osaaminen. Aineistoartikkelini perusteella työntekijän kokemuksella on jonkin verran vaikutusta adoption puheeksi ottamiseen (Heinonen 2018, 34), mikä viittaa niin ikään teoriassa mainittuun työntekijän ikään ja tehtävässä työskentelyn kestoon päätöksentekijä -ulottuvuudella vaikuttavista asioista. Adoption pohtiminen lastensuojelussa vaatii työntekijältä uskallusta, rohkeutta ja varmuutta vaihtoehdon

sopivuudesta (Pasanen & Tervonen-Arnkil 2013, 67). Näitä ominaisuuksia on todennäköisemmin kokeneella työntekijällä.

Tapauskohtaisina tekijöinä aineistossa nousivat syntymävanhemman suostumus adoptioon sekä riittävä perheen jälleenyhdistämistyö. Erityisesti suostumus on selkeästi tapauskohtainen tekijä, koska syntymävanhemman suostumusta adoptioon pidetään Suomessa olennaisena adoption toteuttamisen kriteerinä adoptiolaissa (11 §), adoptio-ohjeistuksissa (Adoptioneuvonta 2013; Avoimen adoption merkitys 2023), tutkimuksissa (Laine ym. 2018, 200; Eriksson & Pösö 2021, 105) sekä aineistoartikkeleissa (Partanen ym. 2013, 8; Pasanen & Tervonen-Arnkil 2013, 54; Pösö 2015, 18). Erityistapauksissa adoptio voidaan toteuttaa myös ilman suostumusta, mutta silloin tapauskohtaisuus korostuu. Lapsen tilanteessa pitää täyttyä erityisen painavat kriteerit, jotta lastensuojelullinen adoptio toteutetaisiin tahdonvastaisesti. Riittävää jälleenyhdistämistyötä voi pitää sekä tapauskohtaisena, että hyvin laajana eettisenä kysymyksenä.

Ei ole helppoa määritellä tyhjentävästi sitä, mitä jälleenyhdistämistyöllä tarkoitetaan ja mihin asti sitä on tehtävä. Entä jos jälleenyhdistämistyö vaatii isoja muutoksia yhteiskunnan muissa palvelurakenteissa, kuten päihde- ja mielenterveyspalveluissa, eikä sosiaalityöntekijällä ole mahdollisuuksia vaikuttaa tällaisiin asioihin ainakaan riittävän nopealla aikataululla? Miten sosiaalityöntekijä voi kokea tällaisessa tilanteessa eettisesti kestävänsä adoption toteuttamisen, jos arvioisi vanhemman kuntoutuvan oikeanlaisella ja tarpeeseen vastaavalla hoidolla, jota ei kuitenkaan ole saatavilla? Tämä aiheuttaa isoja ongelmia vanhemman oikeusturvassa, jos adoptioita ajateltaisiin toteutettavan riittävien kuntoutuspalvelujen puutteen vuoksi. Tämä on erityisen tärkeä tiedostaa siksi, että adoptiossa taloudellinen vastuu lapsesta siirtyy yksittäiselle perheelle (Pösö 2004, 154), mikä tekee adoptiosta yhteiskunnalle huomattavan taloudellisen ja houkuttelevan ratkaisun (ks. Pösö 2013, 45).

Entä jos vanhempi ei koe muutosta vaativina niitä asioita, missä sosiaalityöntekijä näkee muutostarpeen, jotta lapsi voisi palata kotiin? Tämä ohjaa monimutkaisiin kysymyksiin sosiaalityöntekijän määrittelyvallasta sekä siitä, mitä yhteiskunnassamme pidetään hyvänä tai riittävän hyvänä vanhemmuutena. Vaikka lainsäädäntö antaa tähän jonkinlaiset rajat, myös tulkinnanvaraa on paljon. Jaakola ja kumppanit (2024) pohtivat lasten ja perheiden sosiaalipalveluiden arviointiin liittyvää jännitettä siitä, mitä lapsen tilannetta arvioidessa oikeastaan arvioidaan. Lisäksi he pohtivat, mitä palveluiden *tarpeella* tarkoitetaan ja minkä asioiden perusteella se määrittyy. Tämän perusteella sosiaalityöntekijä

arvioi jälleenyhdistämisessä nähdäkseni sitä, mitä pidetään normaaliin perhe-elämään kuuluvina säröinä ja kasvukipuina, ja mikä vaatii yhteiskunnan väliintulon jatkumista.

Keskityn tutkielmassani vain yhteen päätöksentekoon vaikuttavaan tekijäkokonaisuuteen, eli ulkoisiin tekijöihin. Allan Heatherin, Dana Hollinsheadin, Kayla Rockwellin, Ender Kaitlynin, Kofi Antwi-Boasiakon, Donna O’Learyn, Floor Middelin ja John Fluken (2025, 1) päätöksenteon ekologia -viitekehyksen hyödyntämistä tarkastelevan tutkimuksen tuloksissa todetaan, että lähes kaikissa teoriaa soveltaneissa tutkimuksissa hyödynnettiin yhtä tai useampaa päätöksenteon ulottuvuutta tai päätöksentekoon vaikuttavaa tekijää. Kaikkia neljää osa-aluetta tarkasteli kuitenkin vain neljäsosa aineistoon kuuluvista tutkimuksista. Tapaustekijät ja organisatoriset tekijät olivat tekijöistä tutkitumpia, ulkoiset tekijät taas vähiten tutkittuja. Päätymiseni vain ulkoisten tekijöiden tarkasteluun perustuu ensisijaisesti tutkielmani tilan puutteeseen. Alkuperäinen ajatukseni oli käsitellä kaikkia neljää ulottuvuutta ja edetä niin sanotusti yleisestä erityiseen³, päätöksentekoon liittyvästä abstrakteimmasta ja vaikeimmin hahmotettavasta osasta eli ulkoisista tekijöistä kohti erityistä eli tapauskohtaista, tiettyyn asiakaslapseen ja -perheeseen liittyviä tekijöitä. Teoriassa määriteltyihin tekijöihin liitettäviä asioita löytyi aineistostani lopulta niin paljon, että analysointi täytyi rajata ensin kahteen, ja lopulta vain ensimmäisenä käsiteltyyn ulottuvuuteen.

Vaikuttaa kuitenkin siltä, että juuri ulkoisiin tekijöihin keskittyminen voi aiheeni kannalta olla muita ulottuvuuksia hyödyllisempää. Heatherin ja kumppaneiden (2025, 1–2) mukaan vain tapauskohtaisten tekijöiden ja lopputulosten suhteisiin keskittyvät tutkimukset eivät pysty selittämään päätöksenteon vaihtelun taustalla olevia mekanismeja ja täten auttaa tunnistamaan ja muuttamaan näitä tekijöitä. He pitävät erityisen tarpeellisena niiden juurisyiden käsittelemistä, mistä päätöksentekoon liittyvä vaihtelu kumpuaa. Ymmärräntutkijoiden tarkoittavan sitä, että päätöksentekoon laajemmin vaikuttavat ulottuvuudet ovat juurisyiden ymmärtämisessä keskeisempiä, koska muut tekijät rakentuvat ikään kuin näiden pohjalta. Adoption vahvistaminen lastensuojelun vaihtoehtona vaatii muun muassa ihmiskäsitysten ja arvojen puntarointia ja julkilausumista (Pösö 2015, 21). Arvojen ja ihmiskäsitysten tarkastelua voi nähdäkseni pitää juurisyiden tutkimisena. Muun muassa näihin keskittyminen voi olla erityisen hedelmällistä aiheeni ollessa kovin vähän tutkittu.

³ Kuvion 1 mukaisesti teoriassa määriteltyjä päätöksentekoon vaikuttavia tekijöitä ei ole esitetty yleisestä erityiseen -ajatuksella tai muutenkaan missään tietyissä järjestyksessä. Tämä on oma hahmotelmani ulottuvuuksien keskinäisistä suhteista.

Lastensuojelullista adoptiota on tutkittu Suomessa ilman päätöksenteon ekologia -teoriaa, mutta ikään kuin teorian tapauskohtaisten tekijöiden näkökulmasta ja päätöksentekijäte-kijöitä sivuten (esim. Laine ym. 2018). Adoption käytön vähäisyyttä on hahmoteltu myös pitäen syinä muun muassa palvelujärjestelmää ja lainsäädäntöä (esim. Eriksson & Pösö 2021). Syvällisempi ja kokonaisvaltaisempi ymmärrys adoption käytön vähäisyydestä, vaikeuksista ja vaihtelusta on vielä puutteellinen. Toivon tutkielmani näkökulman kyke-nevän avaamaan mainittuja juurisyitä kokonaisuuden taustalla. Heatherin ja kumppanei-den (2025, 1) mukaan päätöksenteon ekologia on edelleen hyödyllinen kehys lastensuo-jelun päätöksenteon tutkimiseen. Päätöksenteossa esiintyvä vaihtelu, jonka voi nähdä il-menevän esimerkiksi lastensuojelullisten adoptiomäärien merkittävinä vuosikohtaisina eroina (ks. Laine ym. 2018) osoittaa myös, että lisätutkimukselle on tarvetta. (Heather ym. 2025.)

3 Tutkielman toteutus

3.1 Tutkielman perusta

Tutkielmani on kvalitatiivinen eli laadullinen asiantuntijatekstien tutkimus. Asiantuntijatekstien tutkimus on kuitenkin tärkeä erottaa tekstilajien tutkimuksesta, jossa asiantuntijateksteistä saatetaan analysoida esimerkiksi valistuksen elementtejä (ks. Vuori 2012, 447) tai tietyille tekstilajille tyypillisiä monisanaisia ilmauksia (Piehl & Lounela 2012, 129). Oma tutkimuksellinen kiinnostukseni kohdistuu teksteissä annettuihin merkityssisältöihin kyseessä olevasta aiheesta. En ole kiinnostunut tutkimaan merkityssisältöjen suhdetta kyseessä olevaan tekstilajiin, vaikka kaikessa tekstien tutkimisessa on olennaista tunnistaa esimerkiksi tekstien taakse kätkeytyviä motiiveja (ks. Metsämuuronen 2007, 247). Laadulliseen aineistoon voi suhtautua esimerkiksi pitämällä aineistoa vääristelemättömänä totuutena tai tilanteen ja tarkoituksen mukaan muotoutuneena (Puusa 2011, 118). Tämä viittaa siihen, että kaiken laadullisen aineiston suhteen on huomioitava aineistonkeruun konteksti ja muita asiasisältöön vaikuttavia asioita, ellei aineistoon suhtaudu nimenomaan absoluuttisena totuutena. Tutkielmassani tekstien konteksti otetaan huomioon, mutta sen suhde tekstien sisältöön ei ole varsinainen tutkimuskohde.

Tutkimuskohteenani on lastensuojelullisen adoption käyttö ja siihen liittyvät vaikeudet suomalaisessa lastensuojelujärjestelmässä erityisesti sosiaalityöntekijän päätöksenteon näkökulmasta. Tutkielman kriittisenä taustaorientaationa toimii kysymys siitä, toteutuuko lastensuojelun päätöksissä lapsen edun ensisijaisuus ja sitä kautta lapsen tarve kasvuolosuhteiden pysyvyyteen. Näiden kriittisessä tarkastelussa on kyse myös lastensuojeluinterventioiden vaikuttavuudesta. Tutkielmallani voi tällöin nähdä ohuita liitännöitä myös sosiaalisen asianajon, ja sitä kautta rakenteellisen sosiaalityön teemoihin (ks. Hokkanen 2014). Tutkimustehtävänäni on selvittää lastensuojelullisten adoptioiden toteuttamisen vähäisyyden sekä vähäisistä tilastoinneista ilmenevän vuosikohtaisen vaihtelun juurisyitä.

Tutkimuskohde ja tutkimustehtävä paikantuvat ajatukseen siitä, että pitkän huostassa olon ja syntymävanhemmille palaamisen epätodennäköisyyden vuoksi adoptio voi tarjota joillekin lapsille kasvuolosuhteiden pysyvyyttä ja vakautta sekä tulevaisuuden hyvinvointia väliaikaisuuteen perustuvaa sijaishuoltoa paremmin. Lisäksi adoptiolain mahdollistaman virallisen yhteydenpitojärjestelyn myötä syntymävanhempiyhteys voi adoptiosta huolimatta säilyä sen ollessa lapsen edun mukaista. Tutkielmani ihmisoikeuksiin ja sosiaaliseen oikeudenmukaisuuteen kiinnittyvä luonne sekä viittaus käynnissä olevaan

lastensuojelulain uudistukseen liittyvään keskusteluun tuo siihen poliittisen ulottuvuuden (ks. Pohjola 2017) ja tietyn arvolatauksen.

Pidän laadullista menetelmää aiheessani määrällistä sopivampana. Laadullista tutkimusta tarvitaan esimerkiksi aikaan ja paikkaan sidottujen, tulkinnallisten, abstraktien ja ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa syntyneiden ilmiöiden tutkimiseen, joita ei voida selittää matemaattisen kaavojen tai mitattavuuden avulla (Puusa & Juuti 2011, 31). Tutkimuskohteenani olevaa ilmiötä voisi mahdollisesti tutkia myös määrällisesti laskemalla esimerkiksi eri adoption käyttöä vaikeuttavien tekijöiden mainintamääriä artikkeleittain. Tätä ennen on kuitenkin hahmotettava ja analysoitava, mitä asioita adoption käyttöä vaikeuttaviksi on artikkeleissa nostettu ja erityisesti millaisia merkityksiä niille annetaan. Laadullisessa tutkimuksessa huomio onkin ihmisten elämismailmassa ja annetuissa merkityksissä (Varto 1992, 23). Adoption käyttöä vaikeuttavan tekijän määrittelyä voi myös pitää niin tulkinnallisena, ettei määrällinen tarkastelu ole lainkaan yksioikoista. Vähän tutkitun ja lähtökohtaisesti laadullisen aiheen määrällinen tutkiminen vaatii vankkaa määrällisen tutkimuksen taitoa.

Yksilöidyn kysymyksen asettaminen on tutkimuksen toteuttamisessa keskeistä. Hyvä tutkimuskysymys tuottaa informaatiota. (Metsämuuronen 2006, 22–23.) Monet ihmistieteellisistä tutkimuksista eivät kuitenkaan tuota uusia lainalaisuuksia, mutta niiden tehtävänä voi olla esimerkiksi keskustelun käynnistäminen ja ylläpitäminen sekä äärikannottojen suhteellistaminen (Salonen 2007, 53), mikä on olennaista myös omassa tutkielmassani. Tutkimuskysymyksen vastaus voi selittää, kuvata, täsmentää, ratkaista, ennustaa, luokitella tai korvata aiempaa tietoa. Tutkimuksen paikantuessa vähän tutkittuun aiheeseen, kysymykselle hyvä muoto on kuvaileva, esimerkiksi *mikä* tai *mitkä*. (Metsämuuronen 2006, 23.) Vähäisen aiemman tutkimuksen vuoksi kuvaileva ote selittävän sijaan voi olla perusteltu (Metsämuuronen mt., 23; Metsämuuronen 2007, 44). Tähän perustuen tutkimuskysymykseni on: *mitkä tekijät nähdään lastensuojelullista adoptiota käsittelevissä asiantuntijateksteissä adoption käyttöä vaikeuttavina?*

Analyysimenetelmäksi olen valinnut sisällönanalyysin. Sisällönanalyysia voi kuvata väljäksi metodiksi ja kaikkien laadullisen tutkimuksen perinteisiin sopivaksi perusanalyysimenetelmäksi. Sitä voidaan hyödyntää myös määrällisessä tutkimuksessa. (Tuomi & Sarajärvi 2018.) Morse (2000, 224⁴ Metsämuuronen 2007, 239 mukaan) kuvaa

⁴ Morse, Janice M. (2000) Designing Funded Qualitative Research. Teoksessa Denzin, NK & Lincoln, YS (toim.) Handbook of Qualitative Research. Sage Publications, Thousand Oaks, 220–235.

taulukossaan tekstien tutkimukseen sopivaksi analyysimenetelmäksi diskurssianalyysia tai etnometodologiaa, mikäli tutkimuskysymys liittyy teksteissä käytyyn dialogiin. Kuvailevaan tekstien tutkimukseen taas sopisi taulukon mukaan etnografia. Etnografiaan liittyvän tulkinnallisuuden (Syrjäläinen 1994, 68) vuoksi menetelmässä on tutkielmaani sopivia piirteitä. Tutkijan olennaisen havainnoijan roolin (Syrjäläinen mt.) vuoksi en pidä menetelmää kuitenkaan tutkielmaani sopivana. Haluan asettua tutkijana etäämmälle, ja kuulla mitä kirjoittajilla on aiheesta sanottava. Tutkimusstrategioiden taulukossa kuvaamaan ja selittämään pyrkivään tutkimukseen sopii fenomenologia (Metsämuuronen 2007, 73). Aiheen ollessa vähän tutkittu, pidän väljää sisällönanalyysia ikään kuin turvallisempana lähestymistapana aiheen tarkasteluun. Se on antanut tuntemattomalla alueella tarvittavaa liikkumavapautta ja on palvellut aineistolähtöisyyteen painottuvaa tutkimusotetta.

Tutkimuskohteeni taustalla vaikuttaa olennaisesti kansainvälisesti tunnettu pysyvyyskeskustelu ja monen maan lastensuojelujärjestelmiin kuuluva pysyvyysuunnittelu: ymmärrys siitä, että hyvinvoiva lapsi tarvitsee ihmissuhteisiin ja olosuhteisiin pysyvyyttä. Suomalaisessa lastensuojelussa pysyvyys on ymmärretty hieman eri tavoin, miten lähestyn pysyvyyden tarvetta tutkielmassani. Suomessa pysyvyyden suhteen on keskitytty syntymäperhekontaktin pysyvyyteen, eli jälleenyhdistämisen vahvistamiseen. Tämä eroaa tutkielmani näkökulmasta siinä, että tarkastelen aihetta niiden lasten kohdalla, joilla jälleenyhdistäminen syntymävanhempien kanssa ei luultavasti toteudu. Tällöin pysyvyydessä on olennaista ottaa huomioon muitakin pysyvyyden ulottuvuuksia ja ihmissuhteita.

Tutkielmani paikantuu pitkittäis- ja poikittaistutkimusten välimaastoon siinä mielessä, että tutkielmassa on pitkittäistutkimukselle luonteenomaisena piirteenä aineiston jakautuminen pitkälle aikavälille. Toisaalta tutkimusnäkökulmaani ei kuulu pitkittäistutkimukselle ominaisen ajallisen muutoksen tai siirtymien tarkastelu (ks. Nikander & Keskinen 2021), vaan teksteissä esiin nostettujen asioiden tarkastelu tämän hetken teoreettiseen ymmärrykseen peilaten. Sama asia voi saada eri ajankohtina katsottuna aikaan hyvin eri tavoin painottuneita ja jopa päinvastaisia tulkintoja (Granfelt 2000, 109), minkä vuoksi näkökulmassani korostuu tässä ajassa muodostunut tulkinta ja tällöin tutkimusotteen poikittaisuus. Aineiston laajan aikahaitarin vuoksi keskustelussa tapahtuneen muutoksen tutkiminen olisi myös voinut olla kiinnostavaa. Arvioin ajassa tapahtuneet muutokset asiantuntijoiden näkemyksissä kuitenkin niin vähäisiksi, että pidin antoisampana keskittyä adoption käytön vaikeuksiin liittyvään kokonaisuuteen ottamatta olennaisesti huomioon kannanottojen ajallista ulottuvuutta. Aineiston perusteella tutkielmani sijoittuu selkeästi

retrospektiiviseksi, eli jälkikäteiseksi. Tutkielman pohjalta on kuitenkin tarkoitus ymmärtää myös tulevaa, kuten käytännöissä edelleen kohdattavia ongelmia.

Tieteellisellä tiedostamisella voidaan kuvata kaikkea sosiaalisen elämän, yksilöllisenä olemisen sekä luonnon prosesseja, mutta tieteelle on olennaista yleisen ja teorian suhde. Esimerkiksi ihmisen ymmärtämisessä on edellytyksenä synteetin rakentaminen tulosten ja filosofisten ideoiden muodostamasta kokonaisnäkemyksestä. (Salonen 2007, 9–10.) Tiedon ehtona voidaan siis pitää totuuden ja perustelun yhdistelmää (Salonen mt., 15). Omaksutulla todellisuuskäsityksellä on tieteellistä tietoa muodostettaessa keskeinen rooli muun muassa siksi, että todellisuuden ja tiedon luonteesta on olemassa monenlaisia näkemyksiä (Puusa & Juuti 2011, 11) ja tietoon ja totuuteen asennoidutaan eri tavoin (Salonen 2007, 15). Jokaisella tutkijalla on eksplisiittiset tai implisiittiset tieteenfilosofiset taustaoletukset sekä tutkimusta määrittävä taustanäkemys tai taustafilosofia, jota voi kutsua myös paradigmaksi. (Puusa & Juuti 2011, 13) Salonen (2007, 51) kuvaa paradigmoja tieteellisiksi auktoriteeteiksi, jotka toimivat tutkimuksessa siltana teoriasta havaintoihin.

Tutkijan omaksumalla paradigmalla on ontologisia, epistemologisia ja metodologisia käsitteitä määrittävä rooli. Tutkijan nojautuessa tiettyyn paradigmaan, hänen on tärkeä tiedostaa valinnan myötä myös tarkastelusta pois rajautuva aines. (Puusa & Juuti 2011, 12–13.) Kriittisen lapsen edun toteutumiseen pysyvyyden tarpeiden kautta suuntautuvan tutkimusnäkökulmani voi kuvailla pohjautuvan esimerkiksi paradigmaan, jonka mukaan eheys, vakaus ja ennustettavuus ovat lapsen hyvinvoinnille biologisten siteiden painottamista tärkeämpää. Tällöin pois rajautuu biologisia siteitä ja niiden merkitystä korostava näkökulma, joka voisi olla oleellinen esimerkiksi lapsen tai nuoren identiteettikehityksen tai syntymävanhemman oikeuksien tutkimisessa.

Ihmistieteiden tutkimuksessa teoria ei ole tekninen valinta, vaan sekin kiinnittää tutkimuksen tiettyihin maailmankatsomuksellisiin odotuksiin. (Salonen 2007, 37.) Tutkielmaan valitsemani päätöksenteon ekologia -teoriaa voi pitää sitoutuneena käsitteisiin esimerkiksi päätöksentekijöiden alttiudesta monille päätöksenteon ympäristöistä tuleville vaikutteille. Siksi se korostaa muun muassa päätöksentekoon kätkeytyvän epätasa-arvoisen kohtelun vaaroja ja päätöksentekijän itsereflektion tärkeyttä. Pohjimmiltaan kuitenkin sitä, että päätöksentekoon ja sen rationaalisuuteen voi vaikuttaa. Vaihtoehtoihin teorioihin saattaa kätkeytyä vastakkaisia arvoja ja näkökulmia (Salonen mt., 37), kuten vallitsevien ulottuvuuksien ehdoilla olemista ja niihin vaikuttamisen mahdollisuutta. Tieteen tunnusmerkkinä on pidetty muun muassa kriittisyyttä ja huolellista perustelua (Puusa & Juuti 2011, 11). Tietoa on siis voitava koetella, joten on tiedettävä myös millä

edellytyksillä ja miten tietoon on päästy (Salonen 2007, 14). Tieteenfilosofia avaa erilaisia maailmankatsomuksellisia sitoumuksia (Salonen mt., 37) eli kertoo osaltaan tietoon pääsemisen lähtökohdista.

Tutkimuksen tieteenfilosofisen perustan voi jakaa esimerkiksi positivistiseen tai sen vastakohtaan, postpositivistiseen. Positivismilla viitataan yksinkertaisimmillaan siihen, että totuutta on konkreettisesti tavoitettava ja näkyvä. Postpositivismissa ajatus on, että todellisuus on myös nähtävän ja kosketettavan ulkopuolella. Todellisuuskäsitystä voi kuvailla ”kriittisen realistiseksi”. (Metsämuuronen 2007, 205.) Oma tutkielmani paikantuu enemmän postpositivistiseen tieteenfilosofiaan. Lastensuojelullisen adoption päätöksentekoon vaikuttavina ulkoisina tekijöinä luettelemani asiat ovat abstrakteja ja vaikeasti nähtäviä. Niiden ”olemassaolon” voi kuvata perustuvan sosiaaliseen merkityksenantoon. Havaintoihin jostain, joka saattaa vaikuttaa.

Lastensuojelun arvoja ja ihmiskäsitystä sekä yhteiskunnassa vallitsevaa adoptioasennetta voi pitää näkyvän ulkopuolella olevana. Arvot ja ihmiskäsitykset voivat olla organisaatioissa myös julkilausuttuja, jopa huoneentaulun tavoin konkreettisia ja voidaan nähdä perustuvan myös lainsäädäntöön. Silti niiden tosiasiallinen vaikutus jokapäiväisessä työn todellisuudessa on vaikeampi, ja oikeastaan mahdoton paketoita ja määrittää. Sama koskee yhteiskunnassa vallitsevaa adoptioasennetta. Sen sisällöistä voidaan tutkimuksin saada tietoa, mutta sen kokonaisvaltaista määrittämistä lienee mahdoton tehdä. Laajasti koko sosiaalityö tieteenalana ymmärtää maailmaa näkyvien asioiden lisäksi näkymättä jäävien kautta. Toisaalta sosiaalityölle voidaan pitää ominaisena myös esimerkiksi konstruktivismiksi kutsuttua tieteenfilosofiaa. Siinä ymmärretään Metsämuurosen (2007, 206) mukaan myös todellisuuden suhteellisuus eli se, että todellisuus voi olla erilaista eri henkilöille.

3.2 Aineiston valinta

Seuraavaksi avaan aineistonhankintaan liittyvää prosessia tekstien tutkimukseen ja asiantuntijateksteihin rajautumisesta sekä aineistonhausta lopulliseen sisäänotto- ja poissulkukriteereihin perustuvaan aineistonvalintaan. Lopulliseen analyysiin päätyntä aineistoa voi pitää siinä mielessä onnistuneena, että sillä on ollut paljon annettavaa tutkimuskysymykseeni. Tästä kertoo esimerkiksi se, etten pystynyt sisällyttämään tuloksiin

suunnitelmani mukaan tutkielmassa hyödyntämäni päätöksenteon ekologia -teorian kaikkia neljää ulottuvuutta, koska asiaa ja analysoitavaa kertyi liikaa tutkielmalle sopivaan pituuteen nähden. Aineistonkeruun puutteellisen johdonmukaisuuden, aineistoartikkeleiden laadun tai lajin määrittelyn haasteiden sekä siitä johtuvan tekstilajien keskinäisen vaihtelun vuoksi aineiston kokoamista voi kuitenkin pitää tutkielmani heikkona kohtana.

Osaltaan aineistonhaun eheyteen on vaikuttanut se, että aineistonhaku osui tutkielmassani vaiheeseen, jossa olin lastensuojelullisen adoption kokeneiden haastateltavien puutteen vuoksi joutunut tekemään päätöksen haastattelututkimuksesta luopumisesta. Yksi toteutunut sijaislapsensa adoptoineen vanhemman haastattelu ei myöskään riittänyt vanhemman kokemuksen tarkasteluun. Päätöstä edelsi kuukausien aherrus haastatteluihin valmistautumisessa. Siihen kuului tutkimussuunnitelman, tietosuojaselosteen, haastattelukutsun ja tutkimustiedotteen laatiminen, yhteydenpitoa järjestöyhteistyökumppaneihin sekä lopulta haastateltavien löytymisen odottelua ja suunnitelmia heidän paremmasta tavoittamisestaan. Tutkimusotteen vaihtuminen tekstien tutkimukseen sisälsi turhautumista ja hetkellistä motivaation puutetta. Pyrkimyksenä oli saada odotteluvaiheeseen jumiutunut tutkielma lopulta tekstien tutkimus -menetelmällä tehokkaasti käyntiin, enkä antanut aineistonkeruun johdonmukaisuudelle riittävää painoarvoa. Aineistonkeruussa kohtaamani haasteet sekä monet suunnitelmien muutokset liittyivät tutkielman tekemiseen vähän tutkitusta aiheesta. Aiheen vaihtamista en kuitenkaan harkinnut, koska kiinnostus aihetta kohtaan ei hiipunut.

Aineistonkeruuta haastoi toisaalta se, että olin löytänyt aineistoksi mahdollisesti sopivia ja mielenkiintoisia artikkeleita jo haastattelututkimusvaiheessa. Tällöin en raportoinut niiden löytymistä, koska niiden oli tarkoitus toimia varsinaisten tulosten pohjustuksena. Aineistoartikkeleiden valitsemisen avoimuuden sekä tarvittavien lisäartikkeleiden löytymisen vuoksi aloitin johdonmukaiset aineistohaut tietokannoista ikään kuin alusta. Hakuja aloittaessani en ollut määritellyt tarkkaan etsimääni tekstilajia, koska tiesin kaiken aiheesta olevan kirjallisuuden vähäisen määrän, enkä toisaalta ollut vielä riittävän tietoinen tekstityyppien merkityksestä tekstien tutkimuksessa. Olin kiinnostunut kaikista teksteistä sanomalehti- ja aikakauslehtiartikkeleita sekä opinnäytteitä lukuun ottamatta. Huomioin myös kansainvälisen tutkimuskirjallisuuden, koska harkitsin maidenvälistä vertaailua. Käyttämistäni hakulausekkeista ja tuloksista on tarkemmat tiedot tutkielmani liitteenä olevan hakupäiväkirjan osassa yksi. Artikkelikohtaisina tuloksina hakupäiväkirjaan on kirjattu vain ne, jotka lopulta valikoituivat mukaan aineistoon.

Hakujen jälkeen jaottelin karkeasti soveltuviksi katsomani tekstit tekstilajityyppeihin hahmottaakseni paremmin niiden keskinäiset suhteet. Lajityypeiksi muodostui vertaisarvioitua tutkimukset, tieteelliset artikkelit, raportit ja selvitykset, oppaat sekä blogitekstit. Jaottelua tehdessäni huomasin, ettei tekstin lajin määrittely ole lainkaan yksinkertaista. Vertaisarvioitujen tieteellisten artikkelien kategoriaan voidaan katsoa aiemmasta ymmärryksestäni poiketen kuuluvan myös tekstityyppejä, joissa ei esitetä menetelmällisiä ja teoreettisia lähtökohtia (esim. Pösö 2024b). Ymmärsin myös, että vertaisarvioituiksi määriteltäviä ja kirjallisuuskatsaukseen soveltuvia tutkimuksia on vaikea yhdistää vähemmän akateemisten tekstilajien kanssa, koska tutkimuksen tekemisen piirteet eroavat näissä toisistaan. Toisaalta tekstien vertaisarviointitietojen löytämisen vaikeus teki tekstien laadun määrittelystä niin ikään vaikeaa.

Jaottelun avulla hahmottuivat myös tekstien maantieteelliset kontekstit. Rajasin tutkielmani kontekstiksi Suomen, koska päädyin seminaarityöskentelyn myötävaikutuksella siihen, että eri maiden lastensuojelullisen adoption käytäntöjen tai ongelmien käsittely yhdessä on liian monimutkaista. Lastensuojelulliseen adoptioon liittyvien vaativien teemojen vuoksi muualla tehdyn tutkimuksen hyödyntäminen vaatii vähintäänkin suomalaisen tilanteen huolellista tuntemista (Laine ym. 2018, 205). Toisaalta hahmottamani tutkimuskatve liittyy nimenomaan Suomeen liittyvään tiedon ja jäsenyyksen puutteeseen sekä lastensuojelullisten adoptioiden vähäisyyteen. Suomen näkökulman sisältäviä maidenvälistä vertailua käsitteleviä vertaisarvioituja tutkimuksia löytyi useampi. Niiden aineistona käyttäminen vaikutti kuitenkin hankalalta, koska adoptiopolitiikan laaja maakohtainen vaihtelu vaikeuttaa kansainvälistä vertailua (ks. Palacios ym. 2019). Vertailevat tutkimukset käsittelevät joiltakin osin myös tiettyjä erityiskysymyksiä, jolloin arvioin kaikille artikkeleille muodostettavan yhteisen tutkimuskysymyksen muotoilemisen liian vaikeaksi.

Aineistohaun ensimmäisessä osassa aineistoon päätyviä artikkeleita löytyi yhteensä neljä, koska yhdessä toimitetussa teoksessa oli kaksi aineistoksi soveltuvaa artikkelia. Suomen näkökulmaan rajautuvien vertaisarvioitujen tutkimusten vähäisyyden vuoksi rajasin kirjallisuuskatsauksen seuraavaksi pois mahdollisista tutkimusmenetelmistä. Muiden tekstityyppien osalta päädyin rajaukseen, jossa jätin aiemmin ulkopuolelle jättämieni opinnäytteiden, sanoma- ja aikakauslehtiartikkeleiden lisäksi pois oppaiksi ja blogiteksteiksi luokiteltavat tekstit. Näiden ja vertaisarvioitujen tutkimusten väliin jääneitä eri tekstityyppejä kuvaan tutkielmassani yhteisellä *asiantuntijatekstien* käsitteellä. Tällä rajauksella tekemiäni lisähakuja kuvaan hakupäiväkirjan osassa kaksi. Näissä hauissa sain aineistoon

yhteensä kaksi artikkelia lisää. Niissä tutkielman osissa, missä tekstityypin korostamisella ei ole merkitystä, käytän *aineistoartikkelin* käsitettä.

Päädyin asiantuntijatekstien rajaukseen, koska sisältöjänsä perusteella blogitekstit, ei-tieteelliset lehtiartikkelit ja oppaat eivät käsittele aihetta sillä tasolla, millaisen ajattelin antavan tutkielmassa tavoittelemaani syvyyttä. Blogitekstejä selaamalla havaitsin niiden käsittelevän suurin piirtein samoja asioita, mitä asiantuntijateksteissä käsitellään monipuolisemmin. Siksi pidän asiantuntijatekstejä tutkimuskysymykseeni vastaamisen kannalta antoisampina. Vuori (2012, 447–448) linjaa oppaat asiantuntijalähtöisiksi teksteiksi, mutta pitää niille luonteenomaisena suoraa lukijaan ja tämän toimintaan vaikuttamista. Toisaalta asiantuntijuus oppaissa voi olla näennäistä. Opaskirjat on ensisijaisesti kirjoitettu kansalaisille ja niiden tavoitteina on arjen kysymysten ja ongelmien tavoittaminen (Mt.) Tällöin voi ajatella, että niistä on jätetty pois kompleksisia rakenteisiin, etiikkaan tai arvoihin liittyviä kysymyksiä, mitkä taas ovat kiinnostavia tutkielmani kannalta. Lisäksi oppaat kiinnittyvät tiukasti nykyhetkeen (Vuori 2012, 448), minkä vuoksi niiden ajallinen ulottuvuus määrittäisi sisältöjä tutkimusnäkökulmani kannalta akateemisempia tekstejä olennaisemmin.

Teksteihin liittyvän asiantuntijuuden voi toisaalta ymmärtää hyvin laajasti, sillä Vuoren (2012, 453) mukaan myös maallikoiden kertomuksia, kuten vanhemman, asiakkaan tai potilaan puhetta toiselle samassa tilanteessa olevalle voi pitää asiantuntijuutena vähintään omassa asiassaan. Luonnehdin aineistoartikkeleideni asiantuntijuutta kuitenkin kaikille teksteille yhteisenä tieteelliselle tutkimukselle tyypillisenä argumentointina ja muuhun aiheesta käytyyn keskusteluun ja tutkimustuloksiin peilaavana. Merkittävimpänä tekstien keskinäisenä erona pidän niiden ajallisen ulottuvuuden laajuutta. Teksteistä vanhimmat on julkaistu vuonna 2003 ja tuorein vuonna 2018. Tuoreimmankin tekstin ollessa seitsemän vuotta vanha, voidaan perustellusti kysyä, ovatko aihe ja tekstien sisällöt edelleen ajankohtaisia.

Ajankohtaisuutta perustelee viime vuosina julkaistut lastensuojelullista adoptiota käsittelevät tieteelliset tutkimukset, oppaat sekä tutkielman johdannossa mainitsemani nykyisen hallituksen laatima hallitusohjelma. Myös käynnissä olevan lastensuojelulain uudistuksen voi nähdä perustelevan ajankohtaisuutta, koska lastensuojelullisesta adoptiosta on aiemminkin keskusteltu lastensuojelulain yhteydessä (ks. Pösö 2024a). Asiantuntijateksteiksi luokiteltavia tekstejä ei jostakin syystä ole ollut saatavilla tuoreempina. Tekstien sisältöjä voi pitää edelleen ajankohtaisina sen vuoksi, etteivät esimerkiksi teksteissä nostetut arvoihin ja asenteisiin kietoutuvat asiat ole nopeasti muuttuvia. Myöskään teksteissä

kaivattuja lainsäädännöllisiä muutoksia, kuten lastensuojelullisen adoption kriteerejä ei ole vielä muodostettu. Aiheeseen edelleen liittyvästä tiedon ja osaamisen puutteesta taas kertoo adoptiojärjestöjen tunnistama vaikuttamistyön tarve, mitä tuon tutkielman johdannossa esiin.

Tässä aineistohakujen vaiheessa asiantuntijatekstejä ei ollut vielä riittävästi, mutta tekemäni haut alkoivat toistaa itseään. Pyysin apua kirjaston tiedonhankinnan asiantuntijalta varmistuakseni siitä, että löydän kaiken löydettävissä olevan. Asiantuntija kuvasi tekemääni hakua laajaksi, mutta hänen ohjeillaan kokeilin vielä YSO-asiasanoilla tehtäviä hakuja monesta eri tietokannasta. Nämä haut ovat hakupäiväkirjan osassa kolme. Haut eivät tuottaneet tulosta, joten siirryin tiedonhankinnan asiantuntijan neuvon kokeilla niin sanottua lumipallomenetelmää tai lumipallo-otantaa, koska aineistoksi etsimiäni tekstityyppejä ei välttämättä löydy tietokannoista. Tämän menetelmän haut ovat hakupäiväkirjan osassa neljä. Etsin sopivia artikkeleita ensin kahden aiheeseeni tiiviisti liittyvän tieteellisen artikkelin tai tutkimuksen lähdeluettelosta, mutta uusia artikkeleita ei löytynyt. Seuraavaksi selasin kolmen, jo aineistoksi päätyneen artikkelin lähdeluettelot ja löysin vielä kaksi sopivaa artikkelia. Päätin aineiston koon olevan riittävä, koska lähdelueteiloissa alkoivat toistua samat tutut artikkelit, eikä uusia enää ilmennyt. Kaikkien artikkeleiden löytöpaikat näkyvät kootusti kuviossa 2.

Tietokanta tai muu artikkelin löytöpaikka	Artikkeleiden määrä
LUC-Finna, kirjat ja lehdet	3
LUC-Finna, kansainväliset e-aineistot	1
Finna.fi	2
Lumipallomenetelmä, toinen aineistoartikkeli	2

Kuvio 2. Aineistoartikkelien löytöpaikat.

Aineistoksi valikoituneet, asiantuntijateksteiksi luokittamani tekstit jakautuvat tarkemmin toimitetun teoksen artikkeleiksi, puheenvuoroiksi, hankeraporteiksi, muiksi raporteiksi, katsauksiksi sekä tilatuiksi julkaisuiksi. Tällöin myös niihin voi sisältyä vaikuttamaan pyrkiviä elementtejä tai vapaamuotoisuutta, jotka ovat tavallisia edellä esitetyille

tekstilajeille. Esimerkkinä aineistoartikkelini kantaaottavuudesta voidaan pitää Lapsiasia-
valtuutetun toimiston julkaisua (Puustinen-Korhonen & Pösö 2010), jota kuvataan toi-
sessa aineistoartikkelissani (Pasanen 2013, 74) merkittävänä keskustelunavauksena,
jonka myötä lapsiasiavaltuutetun toimisto vaati tiedotteessaan avoimen adoption kirjaa-
mista lakiin (Lapsiasiavaltuutetun toimiston tiedote 2010⁵, Pasanen 2013 mukaan). Jul-
kaisua voi pitää merkittävänä myös siksi, että kaksi vuotta myöhemmin adoptiolakiin kir-
jattiin luku avoimesta adoptiosta aikaisempaan vanhempaan yhteydenpito-oikeuden muo-
dossa (AdoptioL 8 luku).

Hankkeen lähtökohdat taas paikantuvat usein käytännössä kohdattuun ongelmaan, sen
tarkasteluun ja muuttamiseen. Toisaalta muutostyö, poliittisuus ja arvosidonnaisuus näh-
dään olennaisena osana sosiaalityön käytäntöjä (Raunio 2004, 71; Pohjola 2017) ja niiden
voi nähdä vaikuttavan myös sosiaalityön tutkimukseen sellaisina erityispiirteinä, joita ei
yleensä liitetä objektiiviseen tieteen tekemiseen. Vaikuttamaan pyrkivien elementtiensä
vuoksi aineistoartikkelit eivät välttämättä eroa sosiaalityön tutkimusteksteistä olennai-
sesti. Tosin tutkimuksissa on erilainen vaatimus valintojen, tausta-arvojen sekä mahdol-
listen vaikuttamispyrkimysten näkyväksi tekemisestä ja pohtimisesta. Lisäksi niissä on
usein tutkimusmetodien ja teorioiden asettama kehys, jonka avulla tekstin sisältöjen ja
tulkintojen luotettavuutta on helpompi arvioida. Siten aineistonani olevat asiantuntija-
tekstit on tärkeä erottaa tieteellisistä tutkimuksista.

Kuviossa 3 havainnollistan tarkemmin aineistoksi valitsemieni artikkelien sisäänotto- ja
poissulkukriteerejä. Sisäänottokriteerejäni voi kuvailla väljiksi aiheesta olemassa olevan
tiedon vähäisyyden vuoksi. Olennaisimmat eli eniten aineistoa määrittävät kriteerit liitty-
vät artikkelin aiheeseen sekä tekstityyppiin. Määrittelin poissulkukriteereiksi tutkielmani
aihealueen ulkopuolelle jäävät artikkelit, jotka käsittelevät esimerkiksi pelkästään sijais-
huoltoa, adoptointia tai adoptoitujen hyvinvointia, kiintymyssuhteita, erityistarpeisuutta
tai traumoja ilman lastensuojelullisen adoption ulottuvuutta. Näitä aiheita käsittelevistä
artikkeleista osa oli myös muiden tieteenalojen tekstejä tai tutkimuksia, jonka määrittelen
niin ikään poissulkukriteeriksi, vaikka vastaani ei tullutkaan täysin toisen tieteenalan las-
tensuojelullisen adoption huomioon ottavaa tekstiä.

Poissulkukriteereihin liittyy yhden artikkelin osalta poikkeus. Kyse on toisesta aineiston
vanhimmissa artikkeleista (Garrett & Sinkkonen 2003), jonka huomasin vasta tulosten
kirjoittamisen jälkeen aineiston kuvailua tehdessäni olevan vertaisarvioitu

⁵ Tiedotteen verkko-osoite ei enää saatavilla.

tutkimusartikkeli ja siten kuulunut rajautua pois. Kyseiseen artikkeliin liittyy myös erityispiirre monitieteisyydestä, sillä se on kirjoitettu sosiaalityön ja lastenpsykiatrian asiantuntijoiden yhteistyössä. Lisäksi artikkelissa on maidenvälistä vertailua Britannian ja Suomen lastensuojelullisen adoption käytäntöjen ja arvojen suhteen. Eri maita koskevien asioiden erottelu artikkelista oli kuitenkin helppoa selkeän maakohtaisen kappalejaon vuoksi. Tarkastelen artikkelista vain Suomea käsitteleviä osuuksia muutamia poikkeuksia lukuun ottamatta. Tekemäni rajausvirhe kertoo huolimattomuuteni ohella tekstilajin määrittelyn vaikeuksista. Tällöin myös jokin muu asiantuntijatekstiksi määrittelemäni voi artikkelin kirjoittajan tai tutkielmani lukijan mielestä kuulua vertaisarvioitujen tieteellisten artikkeleiden kategoriaan. Huolimattomuuteni lisäksi syynä voi olla myös se, ettei tekstin tyyppiä ole artikkelissa itsesään kunnolla aukikirjoitettu.

	Sisäänottokriteerit	Poissulkukriteerit
Artikkelissa käsiteltävä aihe	Lastensuojelullinen adoptio Suomessa	Muut aiheet ja eri maiden näkökulmat
Tekstityyppi	Tutkielmani määrittämisen mukaiset asiantuntijatekstit	Vertaisarvioidut tutkimukset sekä asiantuntijatekstejä vapaamuotoisemmat tekstit
Kieli	Suomi tai englanti	Muut kielet
Saatavuus	Verkko- tai yliopistokirjasto saatavuus	Tilaaminen muista kirjastoista tai maksullisuus
Tekstin tieteenala	Sosiaalityö tai monitieteiset artikkelit, joihin sisältyy ja joissa painottuu sosiaalityö	Tekstit, joissa ei ole lainkaan sosiaalityön asiantuntijuutta

Kuvio 3. Aineistolle määrittämäni sisäänotto- ja poissulkukriteerit.

Toinen olennainen sisäänotto- ja poissulkukriteeri liittyy tekstityyppiin. Vuosiluvullista sisäänotto- tai poissulkukriteeriä en asettanut aineiston vähäisyyden sekä sen vuoksi, että lastensuojelullisen adoption keskustelu on laajasti katsoen tuoretta. Vuotta 2003 vanhempien artikkelia aiheesta tiedossani ei ole. Tekstin pituus kertoo usein jotain tekstin syvällisyydestä ja monipuolisuudesta. Oppaat tekevät tähän kuitenkin poikkeuksen. Ne voivat olla sivumäärällisesti pitkiä, mutta eivät kuitenkaan soveltuvia tutkimusasetelmaani.

Tämän vuoksi en asettanut sisäänotto- tai poissulkukriteeriksi sivumäärää, vaikka se toimi epävirallisena huomiona artikkeleita valitessani.

Määrittelin sisäänotto- ja poissulkukriteereiksi myös saatavuuteen ja artikkelin kieleen liittyviä asioita, vaikka vastaan ei tullut muun kuin määrittelemieni kielten tai muiden kuin määrittelemieni saatavuustyyppien mukaisia asiantuntijatekstejä. Näistä poikkeavien mukaan ottamista olisin voinut harkita, jos sellaisia olisi tullut vastaan. Lopulliset aineistoksi valikoituneet artikkelit ominaisuuksineen näkyvät kuviossa 4. Tulososion koodinumero tarkoittaa lyhennettä, jota käytän tutkielman tulososiossa viittaamaan kyseessä olevaan aineistoartikkeliin. Viittaus on normaalia lähdeviittausta lyhyempi, eikä vie niin paljon tilaa tekstissä. Vuosiluvun näkyvillä olo voi kuitenkin auttaa lukijaa suhteuttamaan maininnan ajallista ulottuvuutta ja auttaa tulosten luotettavuuden arvioinnissa.

Artikkelin nimi	Artikkelin kirjoittaja/kirjoittajat	Julkaisuvuosi	Sivumäärä	Tulososion koodinumero
Adoptio lastensuojeluna	Tarja Pösö	2013	16	2013A
Avoimuutta adoptioon – yhteys voi säilyä	Kaarina Pasanen & Kaisa Tervonen-Arnkil	2013	36	2013B
Adoptio ja perhehoito	Tarja Pösö	2015	6	2015
Adoptio perhesuhteiden uudelleenjärjestelyinä	Tarja Pösö	2003	18	2003A
Putting children first? A comparison of child adoption policy and practice in Britain and Finland	Paul Michael Garrett & Jari Sinkkonen	2003	15	2003B
Adoption asema lastensuojelussa	Eveliina Heinonen	2018	91	2018
Toteutuuko lapsen oikeus pysyviin kasvulosuhteisiin?	Aila Puustinen-Korhonen & Tarja Pösö	2010	40	2010
Adoptio mahdollisuutena lastensuojelussa – harkintoja, havaintoja, kokemuksia	Kaarina Pasanen	2013	11	2013C

Kuvio 4. Aineistoartikkelien ominaisuudet.

Monissa tutkimuksissa on sisäänrakennettu oletus informantin rehellisyydestä ja annetun tiedon todenmukaisuudesta. Tiettyyn kulttuuriin tai aikaan sidoksissa olevan aineiston suhteen on pohdittava rehellisesti aineistossa olevien aikaan kulttuuriin sidottujen vihjeiden ymmärtämistä. (Metsämuuronen 2007, 247–248.) Tekstien vähäisen määrän vuoksi olen ottanut analyysiin mukaan myös vuoden 2003 tekstit. Havaintojeni mukaan ajallisen ulottuvuudella ei ole tekstien sisältöihin tässä tapauksessa erityisen merkittävää vaikutusta. Tämä voi liittyä siihen edellä mainitun arvojen ja asenteiden hitaan muuttumisen lisäksi siihen, että keskustelu on ollut verrattain vähäistä, eikä siihen liittyvät avaukset ole siten päässeet laajenemaan. Olennaisin ajallisen ulottuvuuden vaikuttava tekijä aineistossani lienee adoptiolain vuoden 2012 muutos. Käsittelen muutosta tekstien sisältöihin vaikuttavan tekijänä tarkemmin tutkimuksen tuloksissa.

Yleensä laadullista aineistoa kertyy paljon (Puusa 2011, 120). Valitsemaani aineistoa voi kuitenkin kritisoida myös määrällisen pienuuden aiheuttamien heikkouksiensa vuoksi, mikä voi osaltaan haitata tutkimuksen luotettavuutta. Aiheesta olevan tutkimustiedon vähäisyys taas perustelee tutkimuksen tarvetta näistä heikkouksista huolimatta. Toivo Salosen (2007, 102) mukaan tutkimuskohteen sanelemat ehdot tiedon saamiselle voi hyväksyä, sillä tutkimus ja tiede voi olla myös yritystä kehittää mahdollisimman todennäköisiä johtopäätöksiä ja tulkintoja myös niukoista lähtökohdista. Epävarmuutta on tällöin siedettävä ja tiedon aukkojen ja puutteiden suhteen tulee olla avoin. Tutkimuksen laatu ei perustu aineiston suureen määrään, vaan analyysin osuvuuteen: siihen, mitä aineistosta löytää ja millaisiin johtopäätöksiin kykenee sen pohjalta pääsemään (Hakala 2017).

Tutkimuksen edustavuudessa voi pitää keskeisenä sopivan kokoisen aineiston keräämistä. Tutkimusaineiston suhteen on otettava huomioon myös se, millaisen aineiston saamiseen on mahdollisuus. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006.) Tekstien asettamien rajoitusten puitteissa koen löytäneeni saatavissa olevista teksteistä olennaiset. Tätä vahvistaa esimerkiksi se, että tekstit viittaavat toisiinsa eli käyttävät lähteinä toisiaan. Näiden viitauksien perusteella olisin voinut löytää aiemmin havaitsematta jääneitä aineistoksi sopivia artikkeleita. Näin ei kuitenkaan käynyt. Lisäksi aineistossa toistuvat pitkälti samat asiat. Tätä voinee varovasti kuvata jonkinlaisen saturaation saavuttamiseksi eli tilanteeksi, jossa kattavampi aineisto ei olisi välttämättä muuttanut tuloksia (ks. Tuomi & Sarajärvi 2018).

Tiedon lähteet, eli informantit voivat tutkimuksessa poiketa toisistaan paljonkin (Metsämuuronen 2007, 239). Aineistona käyttämäni tekstit eroavat ajallisen ulottuvuuden

lisäksi tekstityypiltään. Vaikka käytän tutkielmassani artikkeleista asiantuntijatekstin käsitettä, tutkimuksen avoimuuden ja luotettavuuden nimissä tekstikohtaisen tyyppin ja tekstin kontekstin avaaminen lienee myös tärkeää. Käyn tekstityypit läpi kuvion 4 mukaisessa järjestyksessä. Kaksi ensimmäistä tekstiä löytyvät Lastensuojelun Keskusliiton toimitetusta teoksesta, joka on kirjoitettu adoptiolain uudistuksen muutoksia silmällä pitäen ja niihin peilaten keskustelua herättäen (ks. Timonen ym. 2013, 11). Kolmas aineistoartikkeli löytyy Duodecimin toimitetusta teoksesta, jonka tavoitteena on tiedon jakaminen muun muassa sijaishuollosta, adoptiosta ja niiden eroista sekä erilaisten aiheeseen kytkeytyvien hankkeiden tulosten esittely (ks. Sinkkonen & Tervonen-Arnkil 2015). Neljäs artikkeli on niin ikään toimitetussa teoksessa, joka pohjautuu aikanaan uusinta tietoa hyödyntäviin perhe-elämän kipupisteitä käsitteleviin teemoihin ja tiedon jakamiseen. Adoptio nähdään yhä yleistyvänä ja adoptioartikkelissa keskitytään adoption käytäntöihin ja periaatteisiin. (Forsberg & Nätkin 2003.)

Viides ja aineiston ainoa englanninkielinen artikkeli on tieteellisessä julkaisussa oleva vertaisarvioitu artikkeli. Kuudes artikkeleista on Lastensuojelun Keskusliiton verkkojulkaisu ja vertaisarvioimaton, mutta tieteellisen tutkimuksen piirteitä mukaileva selvitys sosiaali- ja terveysalan ammattilaisten kokemuksista, näkemyksistä ja asenteista lastensuojelullista adoptiota kohtaan (ks. Heinonen 2018). Seitsemäs artikkeli on Lapsiasiavaltuutetun toimiston julkaisuja sekä edellä mainitun mukaisesti puheenvuoro ja määritetty muita selkeämmin vaikuttamaan pyrkiväksi. Saatesanoissa irtaudutaan tutkimuksellisuudesta ja esitetään puheenvuoro kirjoittajien omaa näkemystä korostavana. Lisäksi puheenvuoron tarkoitus on koota hajanaista tietoa sekä hahmottaa kehittämistarpeita koko lastensuojelua koskien. (Puustinen-Korhonen & Pösö 2010, 5). Aineiston viimeinen artikkeli on avoimen adoption kehittämishankkeen loppuraportissa oleva, lastensuojelullisen adoption piirteitä kokonaisuutena käsittelevä artikkeli.

3.3 Aineiston analyysi

Olen analysoinut aineistoni sisällönanalyysin keinoin. Metodisena viitekehyksenä sisällönanalyysi sopii monenlaisen laadullisen tutkimuksen tekemiseen ja sen toteuttamisessa voidaan tunnistaa sekä aineisto- että teorialähtöisiä piirteitä (Puusa 2011, 117). Aineisto- ja teorialähtöisyyden välillä analyysiotteeni painottuu enemmän aineistolähtöiseksi. Aineistolähtöisyys ilmenee siinä, että lähdin muodostamaan tutkimuskysymystä sen

perusteella, mihin asiaan aineisto voisi antaa vastauksen. Ajattelen tämän olevan perusteltua sen vuoksi, että kaikenlainen tieto ja uusi jäsenitys heikosti tunnetusta ilmiöstä on tarpeen. Artikkelien vähäisen valinnanvaran vuoksi tässä vaiheessa ei myöskään vielä ollut mahdollisuutta kiinnittää huomiota tiettyyn tarkennettuun tutkimuskohteeseen. Aineiston ja teorian suhdetta voisi tutkielmassani kuvailla vuorovaikutteiseksi. Ilmennän tätä lisää seuraavissa kappaleissa.

Ennen aineistoon tutustumista olin aiemman haastattelututkimusaikeen vuoksi tutustunut jo melko paljon aiheeseen liittyvään tutkimustietoon, keskusteluun ja kirjallisuuteen. Se, yksi toteutunut sijaislapsensa adoptoineen vanhemman haastattelu ja lyhyt lastenpsykiatrian työkokemukseni ovat väistämättä muodostaneet minulle tietyn esiyymmärryksen, mihin olen peilannut lukemaani. Esiyymmärrys on ilmennyt esimerkiksi niin, että olen pysynyt aineistoa lukiessani liittämään tiettyjä asioita jo tiedossani oleviin teemoihin tai suurempaan kokonaisuuteen. Toisaalta se on saattanut ohjata näkökulmaani niin, että minulta on jäänyt poikkeavia näkökulmia huomaamatta. Työkokemukseni myötä huomio on saattanut olla korostuneesti lapsen edun toteutumisessa kasvuolosuhteiden väliaikaisuudesta johtuvien psyykkisten ongelmien tiedostamisen vuoksi. Aineistolähtöisen analyysin alussa tutkijan on kuitenkin tärkeä suhtautua aineistoon avoimesti (Puusa 2011, 121), ja tähän olen itsekin pyrkinyt.

Aineistolähtöisyyden vuoksi aloitin analyysin tekemällä kattavat muistiinpanot jokaisesta artikkelista, jotta tuntisin tarkemmin artikkelien sisällön. Jokaisten muistiinpanojen loppuun laadin lisäksi 3–5 kysymystä, joihin artikkeli mielestäni vastaa. Lopuksi kokosin kaikki kysymykset erilliselle tiedostolle, jotta pystyisin kokoamaan kaikkia artikkeleita koskevan ja kiinnostavan tutkimuskysymyksen. Tehtävä vaikutti haastavalta, joten kokeilin avuksi tekoälyä. Syötin CHAT GPT -sovellukseen artikkeleittain eriteltynä kaikki laatimani kysymykset, ja annoin tekoälylle seuraavat ohjeet: ”olen tiivistänyt kahdeksan kotimaista adoptiota käsittelevän artikkelin pohjalta kysymyksiä, mihin artikkeli mielestäni vastaa tai mitä se käsittelee. Voitko ehdottaa tekemäni tiivistelmän pohjalta tutkimuskysymyksiä, johon voisi saada vastauksen käyttäen kaikkia näitä artikkeleita?” Tekoäly ei kuitenkaan pystynyt tällä pohjustuksella auttamaan, vaan sen antamat ehdotukset olivat mielestäni vain sattumanvaraisia sekoituksia itse laatimistani kysymyksistä.

Aloin kuitenkin pian hahmottamaan artikkeleista kaksi pääteemaa: lastensuojelulliseen adoptioon liitettyjä hyötyjä ja riskejä sekä rakenteellisiksi ongelmiksi luokiteltavia asioita adoption käytössä. Huomasin monien asioiden kietoutuvan myös yhteen, enkä ollut varma, ovatko ne eroteltavissa. Hahmotin myös molemmissa teemoissa useampia tasoja.

Adoptioon liitettäviä hyötyjä ja riskejä tarkasteltiin sekä lapsen, syntymävanhemman, adoptiovanhemman sekä sosiaalityöntekijän näkökulmasta. Myös rakenteellisia ongelmia esitettiin liittyvän adoption eri osapuoliin eri tavoin. Artikkelien ja aihetta käsittelevien kotimaisten ja kansainvälisten tutkimusten pohjalta minulle on tullut vaikutelma, että adoption hyödyistä ja sen hyödyntämisen tarpeellisuudesta on tutkimustiedon vähäisyyteen suhteutettuna melko paljon ulostuloja. Rakenteelliset ongelmat sen hyödyntämisen esteinä sen sijaan vilahtelevat enemmän lastensuojelullisen adoption tarpeellisuutta käsittelevien artikkeleiden rivien välissä, mutta ovat siitä huolimatta varsin oleellinen osa kokonaisuutta. Sen vuoksi koin adoption hallinnolliseen puoleen keskittymisen olennaisempänä.

Analyysin tekemisen voi kuvata läpäisevän laadullisissa tutkimuksissa koko tutkimusprosessin (Puusa 2011, 114). Toisaalta varsinaisen analyysin voi kuvata alkaneen vasta tästä. Ennen analyysin aloittamista on määritettävä tutkimustehtävän ja aineiston laadun ohjaama analyysiyksikkö, joka voi olla muun muassa yksittäinen sana tai ajatuskokonaisuus. Sisällönanalyysin ensimmäisenä vaiheena taas pidetään alkuperäisdatan pelkistämistä eli redusointia. Käytännössä se voi tarkoittaa datan pilkkomista tai tiivistämistä, esimerkiksi samaa kuvaavien ilmaisujen erottelemista eri tavoin. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 122–123.) Analyysivaihe voi sisältää aineiston luokittelua, tiivistämistä ja erittelemistä (Puusa 2011, 116). Omassa tapauksessani aloitin erittelemään artikkeleista rakenteellisiksi esteiksi määriteltäviä ajatuskokonaisuuksia. Tätä vaihetta voi kuvailla myös teemoitteluksi (ks. Puusa 2011, 121). Käytän tässä rakenteellisten esteiden käsitettä, koska vasta myöhemmin teorian löytymisen myötä samaa aihekokonaisuutta tarkoittava käsite tarkentui päätöksentekoa vaikeuttaviksi tekijöiksi.

Sisällönanalyysin pelkistämisessä aineistodatasta voi myös karsia pois tutkimukselle epäolennaisen materiaalin (Tuomi & Sarajärvi 2018, 123). Jälkikäteen ajateltuna tällaisen selkeän erittelyn tekeminen olisi ollut omaa työskentelyäni sekä tutkimuksen luotettavuutta ajatellen hyödyllistä. Kotimaisen tutkimus- ja kirjallisuusmateriaalin vähäisyyden vuoksi olen joutunut käyttämään aineistona olevia artikkeleita osin myös tutkielman teoriaosassa. Olen pyrkinyt käyttämään näissä osioissa artikkeleita vain niiltä osin, mitkä eivät ole analyysissa mukana. Osiot käsittelevät esimerkiksi pysyvyyden muotoja sekä avoimen adoption käytäntöjä. Olen toiminut tässä kuitenkin vain muistin ja satunnaisten tarkistelujen varassa, koska selkeää jakoa analyysissa ja tutkielman muissa osissa käytettävistä artikkelin osioista en ole tehnyt.

Tieteelliseltä tutkimukselta voidaan edellyttää oleellisten tutkimuskysymysten lähtökohdista tuotettua täsmällistä ja korkealaatuista tutkimustietoa. Tutkijan on toteutettava tutkimuksessaan erilaisia tavoitteita, kuten lainmukaisuutta sekä tieteen avoimuutta (Kuula 2011, 15). Omalla kohdallani avoimuus tarkoittaa myös avoimuutta tutkielmaan liittyvistä aikaresursseista, joita voi pitää tutkimuksen luotettavuutta heikentävinä. Tutkielman tuloksista olisi voinut tulla tarkempia ja tuloksiin olisi voinut jopa syntyä uusia ryhmityksiä, jos olisin käynyt aineiston läpi systemaattisesti sana sanalta vielä tutkimuskysymyksen tarkentumisen ja teorian löytymisen jälkeen. Hakalan (2017) mukaan Pro Gradu -tutkielman tarkoitus on kuitenkin osoittaa tieteellisen kirjoittamisen ja tutkimuksen teon pääpiirteiden hallitseminen. Olennaisempaa voinee tällöin pitää avoimuuden tavoitteen tiedostamista ja sen toteuttamista uuden ja mullistavan tutkimustiedon tuottamisen sijaan. Lukijan kannalta olennaisinta on, että tutkimusraportista saa käsityksen tiedon hankkimisen tavoista ja tämän myötä tiedon luotettavuudesta (Metsämuuronen 2007, 252).

Jatkoin analyysia tekemällä ajatuskokonaisuuksista sisällönanalyysin datan pelkistämisen vaiheeseen kuuluvan pelkistettyjen ilmausten listauksen (ks. Tuomi & Sarajärvi 2018, 123). Pian listaukset alkoivat hahmottua myös erilaisten otsikoiden alle tai ryhmiin, jolloin on kyse klusteroinnista (ks. Tuomi & Sarajärvi mt., 124). Tässä vaiheessa määrittämäni ryhmät näkyvät kuviossa 5. Ryhmittelyn yhteydessä aloin hahmottaa myös ajatuskokonaisuuksiin liittyviä erilaisuuksia ja samankaltaisuuksia, joiden etsiminen on sisällönanalyysin looginen seuraava vaihe (ks. Tuomi & Sarajärvi mt., 123–124). Esimerkiksi lainsäädäntöön liittyvistä maininnoista hahmotin adoption institutionaaliseen paikkaan liittyvää epäselvyyttä, johon liittyi kaikkien artikkelien maininnat huomioon ottaen selkeästi eniten keskinäistä erilaisuutta. Lainsäädäntö-osioon alkoi ensimmäiseksi rakentua myös useampi alaotsikko, joita havainnollistan kuviossa 6.

Lainsäädäntö
Ihmiskäsitys, arvot ja asenne
Adoption puheeksi ottamisen vaikeus
Sosiaalityöntekijöiden tiedon ja osaamisen puute
Valta
Resurssit
Adoptionjälkeisen tuen ongelmat
Lasten kategorisointi
Sopivien perheiden saatavuus
Tilastojen ja tutkimustiedon heikkous

Kuvio 5. Pelkistetyistä ilmauksista muodostetut ryhmät.

Adoption institutionaalinen paikka
Adoption heikkous vaihtoehtona/työkäytäntönä
Kriteerien tarve
Suostumus
Jälleenyhdistämistyö
Väliaikaisuuden luominen kasvuolosuhteisiin
Edut ja oikeudet tasapainottelu
Adoption vahvat oikeusvaikutukset vs. päätöksenteon riskit

Kuvio 6. Lainsäädäntö -osion alle muodostuneet alaryhmät.

Erittelyä tehdessäni jouduin pohtimaan, mikä oikeastaan on rakenteellinen ongelma, koska havaitsin joissakin adoption käyttöä vaikeuttavissa rakenteissa samaan aikaan myös adoption käyttöä mahdollistavia piirteitä sekä tärkeitä eettisiä puolia. Kaikkia adoption käyttöä vaikeuttaviksi tekijöiksi nimeämiäni asioita ei ole asiantuntijateksteissä välttämättä esitetty nimenomaan adoption käyttöä vaikeuttavina, vaan ylipäättään

lastensuojelullisen adoption kontekstissa olennaisina tai haastavina asioina. Olen työssäni tulkinnut ne kokonaisuuteen ja aiheen taustaan peilaten adoption käyttöä vaikeuttavina. On tärkeää huomioida, että samat asiat voivat olla myös niitä, jotka mahdollistavat adoption käytön, tai ovat muuten tärkeitä rakenteita lastensuojelussa. Hyvänä esimerkkinä tällaisesta on lainsäädäntö, jonka tarkoituksena on lastensuojelun kontekstissa muun muassa palvella lapsen edun ja oikeuksien toteutumista. Näkökulmani tässä tutkielmassa on kuitenkin rakenteiden se puoli, joka tekee adoption käytöstä lastensuojelussa vaikeaa ja haastaa sillä tavoin myös lapsen edun toteutumista. Lapsen edun toteutumista voi ajatella haastavan esimerkiksi se, jos lain jatkuvuuden tavoite ei palvele muun kuin syntymäperhekontaktin jatkuvuutta, eikä lapsella ole vuosiin ollut kontaktia syntymävanhempiinsa.

Määrittelyyn liittyvissä vaikeuksissa aloin kaipaamaan rinnalle teoriaa, johon tukeutua. Teoriaa voikin kuvata tieteellisessä työskentelyssä arvioimisen ja arvostelun perustaksi (Salonen 2007, 52). En kuitenkaan löytänyt sellaista rakenteisiin liittyvää teoriaa, joka olisi auttanut jäsentelyäni. Sen sijaan vastaan tuli tutkimusartikkeli (Jaakola ym. 2024), jossa oli hyödynnetty päätöksenteon ekologiaa (Baumann ym. 2011, 3). Tässä teoriassa mainitut ulottuvuudet vaikuttivat sellaisilta, mitä olin kaivannut raameiksi jäsenykselleni. Tutustuttuani teoriaan tarkemmin päätin valita sen mukaan kokonaisuuteen. Jouduin kuitenkin pohtimaan sitä, voiko teoria palvella aihettani, koska adoption suhteen lastensuojelussa päästään harvoin edes päätöksentekoon asti ja se on tutkimusnäkökulmassani eräänlainen ydinongelma. Metodien arvioinnissa olennaista on niiden kyky auttaa uuden tiedon muodostamista (Salonen 2007, 54), ja tähän teoriaan nojautuminen vaikutti helpottavan analyysin jatkamista. Lisäksi päätöksenteon ulottuvuuksina mainitut asiat vaikuttivat olevan samoja myös silloin, kun asia ei meinaa edetä päätöksentekoon asti. Päätin siksi luottaa teorian toimivuuteen. Sen avulla en ollut enää vain oman hahmotukseni varassa.

Teorian löydyttyä pääsin luontevasti etenemään kohti sisällönanalyysin seuraavaa vaihetta, eli alaluokkien yhdistämisestä yläluokkien muodostamiseen ja jälleen tutkimustehävää palveleviin pääluokkiin ja abstrahointiin (ks. Tuomi & Sarajärvi 2018, 123–125). Samalla analyysistä tuli enemmän teoriaohjaavaa ja pystyin tarkentamaan alkuperäisiä luokituksiani. Jotkin asiakokonaisuudet vaihtoivat paikkoja tai yhdistyivät. Yhdistin esimerkiksi sopivien perheiden saatavuuden ja lasten välisen kategorisoinnin luokat sekä sosiaalityöntekijöiden tiedon ja osaamiseen puutteet ja vallan luokat, koska huomasin niiden liittyvän tiiviisti toisiinsa.

Sisällönanalyysin viimeiset vaiheet eivät kaikilta osin toteutuneet vain johdonmukaisessa järjestyksessä, sillä aineistoon uppoutuessa hahmotin pelkistyksen jälkeen jälleen tärkeitä alaluokkia, ja sen jälkeen jälleen pelkistäviä luokkia. Adoption institutionaalisen paikan epäselvyydestä hahmotin välivaiheessa adoption kuulumisen, adoption ei-kuulumisen ja epäselvän kuulumisen luokat. Tämän hahmotuksen jälkeen palasin taas yläluokkiin adoption institutionaalista paikasta. Jäsennyksessä tarpeellisinta oli selkeyttää asia itselleni, jotta pystyn kirjoittamaan sen tekstiksi. Tutkijan onkin käytävä kiinnostavina pitämänsä teemat läpi useamman kerran kyetäkseen varmistumaan niiden tärkeydestä (Puusa 2011, 121).

Aineistolähtöisen sisällönanalyysin viimeisenä vaiheena kuvataan yläluokkien pääluokiksi tai yhdistäviksi luokiksi yhdistäminen sekä kokoavan käsitteen muodostaminen (Tuomi & Sarajärvi 2018, 123), minkä tulkitseen omassa tutkielmassani aineistoryhmitteilyjen päätöksenteon ekologia -teorian mukaisiin luokkiin jakamisena kuvion 7 mukaisesti. Aloitin asiakokonaisuuksien järjestelyn teorioiden ulottuvuuksiin ensin satunnaisessa järjestyksessä. Myöhemmin halusin hahmottaa järjestyksen itselle selkeällä yleisestä erityiseen -ajatuksella⁶, jolloin aloitin ulkoisista tekijöistä. Abstrahointia olisi toki varmasti voinut jatkaa ja tarkentaa vielä paljon tekemääni pidemmälle. Luokituksia voikin tehdä niin pitkään kuin aineiston sisällön puolesta on mahdollista (Tuomi & Sarajärvi 2018, 125). Omassa työssäni en jatkanut abstrahointia luokittelujen uusimisen ja tarkentamisen muodossa enää tämän pidemmälle satunnaisia artikkeleihin palaamisia ja tarkastamisia lukuun ottamatta. Tosin pääluokkien sisällä ja välillä abstrahointi jatkui vielä pohdinnan ja vertailun muodossa johtopäätösten tekemiseen saakka (ks. Tuomi & Sarajärvi *mt*, 125). Havainnollistan kuviossa 7 myös tarkastelusta pois jättämäni organisatoriset, työntekijään liittyvät ja tapauskohtaiset tekijät, jotta tulosten tarkentumista voi verrata analyysin aiempiin vaiheisiin, kuten kuvioihin 5 ja 6.

⁶ Avaan yleisestä erityiseen -ajatustani tarkemmin luvussa 2.4.

Ulkoiset tekijät	Organisatoriset tekijät	Työntekijään liittyvät tekijät	Tapauskohtaiset tekijät
Lastensuojelun arvot ja ihmiskäsitys	Tilastojen ja tutkimustiedon heikkous	Sosiaalityöntekijöiden tiedon ja osaamisen puute	Adoptioon liittyvät suostumukset
Yhteiskunnassa vallitseva adoptioasenne	Adoptionjälkeisen tuen ongelmat	Vallankäyttöön liittyvät haasteet	Riittävä jälleenyhdistämistyö
Lainsäädäntö lastensuojelulliseen adoptioon vaikuttavat lait	Sopivien perheiden saatavuus ja lasten välinen kategorisointi	Adoption puheeksi ottamisen vaikeus syntymävanhempien kanssa	
edut ja oikeudet tasa-painottelu adoption institutionaalinen paikka adoptiokriteerien tarve	Resurssit		

Kuvio 7. Aineistoryhmittelyt päätöksenteon ekologia -teorian mukaisesti (ks. Baumann ym. 2011, 3).

Asiakokonaisuuksien sijoittelu eri päätöksentekoon vaikuttavien tekijöiden alle ei ollut aivan yksinkertaista ja selkeää, koska jotkut asiakokonaisuudet vaikuttavat samanaikaisesti moniin tasoihin. Myös teemoittelussa haasteena on se, että asiat voivat liittyä samanaikaisesti useampaan teemaan (Puusa 2011, 121). Lisäksi toiset vaikuttavat päätöksentekoon suoraan ja toiset epäsuorasti. Osalla teemoista on päätöksentekoa vaikeuttavan ominaisuuden lisäksi edellä mainitsemani eettinen luonne. Tällainen on esimerkiksi tapauskohtaiseksi tekijäksi luokittelemani perheen jälleenyhdistämistyö, jonka puutteellisuudesta YK:n lapsen oikeuksien komitea on tehnyt Suomelle huomautuksen vuonna 2011 (Heinonen 2018, 5). Adoption puheeksi ottamisen vaikeus taas vaikutti artikkelien perusteella liittyvän vahvasti adoptioon liittyvään osaamisen ja tiedon puutteeseen, työkäytäntöihin, lainsäädäntöön erityisesti vanhempien oikeuksien osalta, aiheen sensitiivisyyteen sekä adoptiovaihtoehdon vakiintumattomuuteen. Myös lasten kategorisoinnilla näin selkeästi eettisen ongelman luonteen.

Resurssien puutteella on luonnollisesti vaikutusta kaikkien tasojen tekijöihin. Adoptioon liittyvällä suostumuksen tarpeella taas on olennainen yhteys lainsäädäntötasoon, koska

adoptiolain 10 §:ssä ja 11 §:ssä säännellään suostumuksesta. Toisaalta suostumuksessa nähdään myös eettisiä piirteitä (ks. Partanen ym. 2013, 10). Käytännön työssä suostumus taas liittyy tapaukseen, eli kyseessä olevaan lapseen ja syntymävanhempaan ja edelleen työntekijän rohkeuteen, sensitiivisyyteen ja tilanteisiin, joissa suostumusta kysytään ja käsitellään. Osaa näistä haasteista minun ei kuitenkaan tarvinnut ratkaista, koska päätöksentekijätekijöiden erottelu jäi alkuperäisestä suunnitelmasta poiketen lopulta vain ulkoiisiin tekijöihin tulosten suuren määrän vuoksi. Myös organisatoristen, työntekijään liittyvien ja tapauskohtaisten tekijöiden tarkastelu olisi kuitenkin ollut mielenkiintoista ja käytännönläheisyytensä vuoksi ehkä lukijalle helpommin hahmotettavaa.

Teoria antoi ulottuvuuksien ryhmittelyyn juuri sen avun, mikä sen on tarkoituskin antaa. Päätöksentekoon vaikuttavien tekijöiden näkökulmasta esimerkiksi suostumus alkoi hahmottua selkeimmin tapauskohtaisiin tekijöihin kuuluvaksi, koska suostumukseen liittyvät asiat konkretisoituvat aineistoartikkeleiden ilmauksissa siihen lapseen ja perheeseen, joiden suostumus adoption toteuttamiseksi on tarpeen. Toisaalta suostumus on harvoissa tapauksissa mahdollista ohittaa, jolloin asian tapauskohtaisuus korostuu entisestään. Vaikka tuomioistuin lopulta vahvistaa adoption ja arvioi suostumuksen ohittamisessa vaadittavaa poikkeuksellista syytä (AdoptioL 11 §), on myös sosiaalityöntekijän pohdittava tarkkaan, pyrkiikö osaltaan edistämään adoption toteuttamista syntymävanhemman vastustuksesta huolimatta.

3.4 Tutkimuksen eettisyys

Etiikka on moraalisen toiminnan, hyvän ja pahan sekä oikean ja väärän käsityksiä tutkiva filosofian osa-alue. Tutkimuksessa sillä viitataan muun muassa kestäväen tiedon tuottamiseen. (Vuori 2021.) Eettiset kysymykset kattavat koko tutkimuksen aiheen valinnasta aina tulosten aiheuttamiin vaikutuksiin. Eettisiä kysymyksiä voi liittyä esimerkiksi tutkimuskohteen ja menetelmän valitsemiseen, aineiston hankintaan, tutkittavien kohteluun, tiedon luotettavuuteen sekä tiedeyhteisön toimintaperiaatteisiin. (Kuula 2011, 11.) Kaikki laadullinen tutkimus tehdään elämismaailmassa, ja myös tutkija on osa tutkimiaan merkisyhteyksiä (Varto 1992, 26). Aineistonkeruussa eettisyydellä on tietosuojan säilymisen ja sensitiivisyyden suhteen hyvin suuri merkitys erityisesti, jos aineistonkeruuta toteuttaa haastattelemalla tai muutoin käyttämällä ihmisiä tutkimuskohteena. Julkaistuihin

teksteihin ei liity yhtä monimutkaisten eettisten kysymysten tarkastelua, mutta eettisestä pohdinnasta vapaita nekään eivät ole.

Keskityn eettisyyden suhteen erityisesti aiheen valinnan ja tutkijan position eettisyyteen, koska pidän niitä tutkielmassani eettisyyden kannalta arkaluontoisimpina ja siten tärkeimpinä asioina. Tutkimuksen luotettavuutta pohdin enemmän aineiston kuvailun ja johdtopäätösten yhteydessä. Vaikka tutkimusaineistonani on ihmisten havainnointia tai haastatteluja vähemmän arkaluontoiset tekstit, tekstien sisällöissä keskitytään haavoittuvaan ihmisryhmään, eli lapsiin. Lisäksi olen kuvannut marginaaliseksi sitä ryhmää lapsista, joiden kohdalla adoption tarkoituksenmukaisuutta voitaisiin lastensuojelussa arvioida. Vuoren (2021) mukaan tutkimuksen eettisissä ratkaisuissa voi olla kyse kokonaisista ihmisryhmistä. Muun muassa vähemmistöön kuuluvien tai hankalassa asemassa olevien ihmisten tutkimisessa korostuu vahingon ja haitan välttäminen. Lastensuojelullisen adoption kohderyhmään kuuluvia lapsia voi pitää vähemmistönä, jonka tutkimuskohteena oleminen myös epäsuorassa asetelmassa edellyttää tutkijalta erityistä huolellisuutta ja sensitiivisyyttä.

Valitsemaani aiheita voi pitää sekä eettisesti kyseenalaisena, että eettisesti perusteltuna. Tämä taas kertoo siitä, että aiheeni on eettisesti katsoen monimutkainen. Eettisesti kyseenalaisena tai perusteltuna pitäminen riippuu esimerkiksi siitä, kenen näkökulmasta ja millaisin kokemuksiin aiheita tarkastelee. Ylimoitettun vallankäytön kokemuksen kohteeksi joutunut lastensuojelun asiakasvanhempi voi ymmärrettävästi kokea, ettei sosiaalitoimelle lastensuojelullisen adoption muodossa lisättävälle vallalle ole mitään perusteita. Adoptiovaihtoehdon olemassaolon voi kokea vallankäytön uhkana erityisesti, jos on kokenut keinottomuutta, haavoittuvuutta ja epäoikeudenmukaisuutta lastensuojelun interventioiden edessä. Lastensuojelun vapaaehtoisiaakin palveluita varjostaa mahdollisuus vastentahtoisista toimista (Jaakola ym. 2024). Oman lapsen adoptoinnin pelko voi tällöin olla esteenä jopa avun hakemiselle, mikä tekee aiheenvalinnastani eettisesti arkan. Toistuvia epäonnistuneita perheen jälleenyhdistämisyrityksiä kokeneen, sijaisvanhempien menettämistä tai syntymävanhempiansa tapaamisia pelkäävän lapsen elämää seuranneelle lastensuojelullinen adoptio taas voi vaikuttaa ainoalta mahdollisuudelta luoda lapsen elämään tulevaisuutta turvaavaa vakautta.

Tutkimusetiikalle on tarvetta erityisesti eri suuntiin vievien tavoitteiden ja intressien tilanteissa (Kuula 2011, 15), millaiseksi myös lastensuojelullisen adoption luonnetta lasten ja vanhempien oikeuksien tasapainotteluna voi kuvata. Tuoreessa tutkimuksessa (Jaakola ym. 2024) perhesosiaalityön ja lastensuojelun raja määrittyy vastentahtoisuuden kautta

vastentahtoisuuden ja ”joutumisen” määrittäessä lastensuojelun tehtävää ja asiakkuutta. Vapaaehtoisuutta, vastentahtoisuutta ja palvelupainotteisuutta korostava puhe lastensuojelusta sivuuttaa lapset oikeuksineen (Jaakola ym. mt). Lastensuojelun asiakasvanhempien vastentahtoisuuden jännitteisyyden sekä viranomaisten vallankäytön tunnistaminen sekä minimoiminen on äärimmäisen tärkeää ja eettisesti perusteltua. Tässä tutkielmassa haluan kuitenkin pitää ensisijaisesti huolen siitä, etteivät lapset tule sivuutetuiksi. Näkökulman valitseminen tekee kuitenkin perustelusta tarpeellista. Salosen (2007, 102) mukaan tieteeseen kuuluu metodien ja teorioiden valintojen perustelun lisäksi huolellinen näkemysten, ideoiden, havaintojen ja hypoteesien oikeuttaminen. Kyse on ankarasta perustelun vaatimuksesta, luotettavuudesta, olennaisen tavoittamisesta ja paikkaansa pitävyydestä.

Aiheen kanssa työskentelevien on ymmärrettävä, ettei adoptioihin voi suhtautua yksioikoisesti, koska niiden toteuttamiseen liittyy monia eettisiä kysymyksiä ja niiden vaikutukset ovat elinikäiset (ks. Madden ym. 2022). Etiikka on mukana ihmisen pohtiessa suhtautumista omiin ja toisten tekemisiin tai siihen, mitä voidaan sallia ja miksi (Kuula 2011, 21). Lastensuojelullisen adoption arvioinnissa voi ajatella usein olevan kyse rajanvedosta sallimisen ja ei-sallimisen välillä. Päätöksentekoa tekevän on myös perusteltava valintojaan. Absoluuttisesti oikeiden ratkaisujen puuttuessa ja lainsäädännön suoman harkintavallan vuoksi punninnan voi ajatella perustuvan pitkälti eettis-moraaliseen ja arvopohjaiseen pohdintaan. Tällöin vaikutuksia on sekä yhteiskunnassa ja kulttuurissa vallitsevalla asenteella, sosiaalityön ammattikunnan arvoilla ja etiikalla, lastensuojelun ihmiskäsityksellä sekä yksittäisen työntekijän henkilökohtaisilla arvoilla. Vallankäytölle jää siis merkittävä rooli.

Adoptioon tunnistetaan sisältyvän symbolista valtaa, joka liittyy sosiaaliin jakolinjoihin ja oikeudenmukaisuuteen, identiteettiin, lasten siirtelyyn ja vanhemmuuden julkiseen hyväksymiseen sekä ei-toivotusta vanhemmuudesta asetettuihin sanktioihin (Kirton 2013, 97). Adoptioiden toteuttaminen lastensuojelun kontekstissa voi korostaa adoptioon sisältyvää symbolista valtaa ja eettisesti haastavia näkökulmia, koska esimerkiksi vanhemmuuden tapaa on sosiaalityön käytännöissä usein kontrolloitu (ks. Cheney & Rotabi 2023) ja perusoikeuksia on voitu rajoittaa (Jaakola ym. 2024) mikä on omiaan aiheuttamaan haavoittuvuutta niiden kohteelle.

Lastensuojelullista adoptiota käsitellessä voidaan käydä eettistä tasapainottelua myös adoption tarkoituksenmukaisuuden ja jälleenyhdistämistyön riittävyyden välillä. Voidaan perustellusti kysyä, tehdäänkö perheiden tukemiseksi riittävästi työtä. Lastensuojelun

keskusliitto on tuonut esiin ongelmakohtia perheiden jälleenyhdistämiseen liittyen ja korostanut kaikkien toimien tekemistä perheiden tukemiseksi ennen muiden ratkaisujen miettimistä (Heinonen 2018, 5). Lastensuojelullisten adoptioiden toteuttaminen ei ole eetisesti kestävä, jos se paikkaa jälleenyhdistämistyön puutteellisuutta. Britannialaisessa tutkimuksessa jälleenyhdistämistyöhön kohdennetut resurssit yhdistetään jälleenyhdistämisen todennäköisempään onnistumiseen (Neil 2020). Espanjalaisessa tutkimuksessa havaitaan lasten ja vanhempien osallisuuden merkitys jälleenyhdistämisprosessin onnistumisessa. Osallisuutta tuetaan jälleenyhdistämiseen tähtäävässä ohjelmassa, jossa tunnistetaan ja parannetaan perheeseen ja vanhemmuuteen liittyviä ongelmia. (Bailón ym. 2022.) Näiden perusteella jälleenyhdistämistyöhön panostamisella on siihen kohdennettujen resurssien sekä sisällön muodossa vaikutusta lapsen kotiinpaluun onnistumiseen.

Avohuollon palveluiden vähenemisen ja sijoitusten lisääntymisen myötä suomalaisessa lastensuojelujärjestelmässä nähdään siirtymää palvelupohjaisuudesta suojelukeskeisyyteen (Jaakola ym. 2024). Suojelukeskeisiin järjestelmiin liitetään käsitys ihmisen ongelmien muuttumattomuudesta (Pösö 2015, 18–19). Onko suojelukeskeisyyttä kohti siirtymiseen viittaamisessa kyse suomalaisen lastensuojelujärjestelmän syvästä arvojen muutoksesta ihmisen ongelmien muuttumattomuuden suhteen, vai kiinnittyykö muutos pohjimmitaan politiikkamuutoksiin, kuten sosiaaliturvan leikkauksiin ja ennaltaehkäisevän tai matalan kynnyksen tuen vähenemiseen sen vuoksi? Onko kyse siitä, että vanhemmuuden ongelmat ovat yhä kompleksisempia, eikä järjestelmässämme riitä välineet, resurssit ja osaaminen niissä auttamiseen? Kysymykset kertovat jälleen lastensuojelun ja adoptioaiheen kiistanalaisuudesta ja tutkimuksen tarpeesta.

Sosiaalityön tutkimuksen keskeisimpiä tehtäviä on tuoda esiin vaikeassa asemassa elävien ihmisten todellisuutta. On keskeistä pohtia, millainen kuva tutkimuksessa luodaan tällaisista ihmisistä ja heidän todellisuuksistaan. (Granfelt 2000, 105.) Mytologioissa ja kansantaruissa adoptiolle annetaan usein merkityksiä lapsen pelastamisesta vahingoittavilta tai suojelemiseen kykenemättömiltä vanhemmilta (Siivola 2020, 42). Lasten näkemistä vain suojaa tarvitsevinä haavoittuvaisina yksilöinä voi kuitenkin kritisoida (ks. Henriques ym. 2021, 132). Lastensuojelullisen adoption kontekstissa on olennaista huomioida myös se, etteivät adoptioperheetkään ole perheiden ja yksilöiden rikkonaisuuksilta suojassa. Kaltoinkohtelua tapahtuu myös isovanhempien taholta sekä sijais-, adoptio- ja uusperheissä (Flinck & Paavilainen 2016, 92). Adoptio on kaikkiaan monimutkainen suhteiden kokonaisuus, jonka romantisointiin tai idealisointiin tutkimuskohteena ei ole syytä (vrt. Granfelt 2000, 105).

Tutkimusnäkökulmassani voi pitää eettisesti kyseenalaisena myös sitä, että tarkastelen syntymävanhempiyhteyden juridista katkaisemista lapsen etuna ja jälleenyhdistymisen mahdollisuuden säilyttämistä lapselle potentiaalisesti haitallisena. Biologisiin siteisiin kiinnittyvät perhesuhteet ovat inhimillisesti, kulttuurisesti ja universaalisti katsottuna merkittäviä ja arvokkaita, ja myös niiden säilyttäminen on usein lapsen edun mukaista. Lähtökohtaisesti minkään ulkopuolisen tahon ei pitäisi puuttua perheiden yksityisyyteen. Ei kuitenkaan voida kiistää, etteivät kaikkien perheiden ja kotien olosuhteet ole lapselle turvallisia. Joidenkin kotien olosuhteet eivät koskaan muutu. Näissä harvoissa tapauksissa syntymävanhempiyhteyden juridinen katkaiseminen voi kääntyä lapsen eduksi. Tutkimusten mukaan lasten hyvinvointi on adoption myötä parantunut, minkä myötä adoptiota voi lasten suojelemisen näkökulmasta pitää onnistuneena ja eettisesti perusteltuna ratkaisuna (Pietarila 2021, 26).

Suomessa raskaaksi tulleet naiset valitsevat useimmiten raskaudenkeskeytyksen ja lapsen pitämisen välillä. Kotimaiseen adoptioon luovuttamisen mahdollisuus on esillä harvoin esimerkiksi tapauksissa, joissa lapsen kasvattaminen itse estyy sosiaalisten syiden perusteella. (Koskinen ym. 2014, 7.) Elämän säilyttämisen näkökulmasta tietoisuuden lisääminen lastensuojelullisen adoption mahdollisuudesta on eettisesti perusteltua. Jos sosiaaliset olosuhteet eivät tue lapsen kasvattamista, ne eivät välttämättä estä yhteyden pitämistä lapseen. Avoimen adoption kautta lapsi voisi saada sekä kasvuolosuhteiden pysyvyyttä ja vakautta, että identiteettikehitystä tukevan syntymävanhempiyhteyden säilymisen. Yhdysvaltalaisessa tutkimuksessa (Cheney & Rotabi 2023) naisen valitsemista abortin ja lapsen adoptioon antamisen välillä kuitenkin kritisoidaan. Lapsen adoptioon antamiseen liitetään niin monia huonoja puolia, että sen asettumista abortin vaihtoehdoksi pidetään harhana. Siihen liitetään riskejä muun muassa lisääntymisoikeuden epäoikeudenmukaisuudesta, jonka suhteen sosiaalityön käytäntöjä tulisi tarkastella.

Tutkijan position eettisyyteen liittyy tutkielmassani kysymyksiä esimerkiksi ennakoasenteista ja oletuksista sekä tutkimuksellisista valinnoista. Juha Varto (1992, 26) määrittelee luonnontieteiden ja elämismaailman merkitysten tutkimisen eron tutkijan asemoitumisella tutkimuskohteeseen. Siinä missä luonnontieteissä tutkija on kohteen ”ulkopuolella”, ihmistieteiden tutkimisessa tutkija on ”sisäpuolella” ja kietoutuneena merkityskonaisuuksiin, joista käsin rakentaa ymmärrystä maailmasta. Tällöin korostuu tutkijan kyky käsitellä tutkimuskohteeseensa liittyvät ennako-oletukset osaksi tutkimuksen konaisuutta. (Varto Mt., 26) Ymmärrän ennako-oletusten viittaavan osaltaan samaan, mitä tarkoitetaan tutkimuskohteeseen liittyvällä esiyymmärryksellä. Puhutaan

tietynlaisesta tulkintakehyksestä, mikä voi vaikuttaa aiheeseen suhtautumiseen. Olen maininnut esiyymmärrykseni rakentuneen muun muassa aiheeseen liittyvän kirjallisuuden lukemisesta. Ennako-oletukset voivat liittyä suoraan myös tutkimustulokseen (ks. Met-sämuuronen 2007, 241).

Tutkimuksen alussa tutkijalta jää ennako-oletuksensa usein huomaamatta (Varto 1992, 31). Jälkikäteen ajateltuna esiyymmärrykselläni ja ennako-oletuksillani on ollut merkitystä jo siinä, miksi alun perin valitsin kyseessä olevan aiheen ja näkökulman. Vaikka tutkimusotteeni ja tutkimuskysymykset ovat eläneet koko prosessin ajan, näkökulma lastensuojelullisesta adoptiosta lapsen etuna on säilynyt selkeänä alusta asti. Aihetta olisi voinut lähestyä yhtä hyvin esimerkiksi perheiden jälleenyhdistymistä ja syntymävanhempien oikeusturvaa vaarantavana käytäntönä. Näkökulmani on kuitenkin todennäköisesti saanut vaikutteita lastenpsykiatrian työssä kohtaamistani tarinoista, joissa olen itsenäisesti tai yhdessä moniammatillisen työryhmän kanssa havainnut kasvuolosuhteista puuttuvan pysyvyyden vaikuttavan lapsen psyykkiseen oireiluun. Asian mutkikkuus tästä näkökulmasta katsoen on korostunut, koska psykiatrisella hoidolla on vaikea auttaa tai se jää helposti irralliseksi, jos suurin muutostarve voinnin parantumiseksi olisi lapsen arkielämän tavanomaisten toimintojen vakauttamisessa. Näkökulmaani voi tällöin kritisoida adoptiomyönteisenä (ks. Heinonen 2018, 23).

Tieteelliseen tutkimukseen sisältyvä objektiivisuuden vaatimus sisältää eettisiä vaatimuksia myös tutkijoille itselleen. Tämä tarkoittaa muun muassa rehellisyyttä sekä tutkimustyöskentelyssä, että tiedeyhteisön osallisuudessa. (Salonen 2007, 56.) Tutkijan itsereflektio on ymmärrystä omien elämäkokemusten ja -asenteiden yhteydestä tutkimuksellisiin valintoihin (Törrönen 2000, 154). Havaintojen tulkinnallisuus, moniselitteisyys tai teorioiden filosofiset heikkoudet eivät poista tutkimukseen kuuluvaa objektiivisuuden tavoittelua. Havaintojen siistiminen ja kaunistelu vinouttaa tieteellistä tiedostamista ja tekee tutkimustulosten seurauksista arvaamattomia. (Salonen 2007, 56.) Tutkijan merkitys aineiston analyysin rakentamisessa voi olla sekä mahdollistava, että rajoittava (ks. Granfelt 2000, 101).

Objektiivisuuteen pyrkiessä olen kamppaillut siinä, että tutkielmassa antamani kuva aiheesta on mahdollistavan lisäksi väistämättä rajattu. En pysty tuomaan esiin kaikkia aiheessa havaitsemiani puolia puhumattakaan niistä, joita en havaitse. Laadullisen tutkimuksen tekemisessä on tunnistettava kompleksisuuden ongelma (Varto 1992, 45). Ehkä olennaisinta on siis tunnistaa tutkielmassa avattavien ikkunoiden rajallisuus. Vaikka joidenkin tutkimusten näkökulmat vaikuttavat murentavan koko tutkielmani oikeutuksen,

Salosen (2007, 56) mukaan tällaisten näkemysten pimittäminen murentaisi tieteen it-sensä. Tutkimusten tekemisen vilpittömyyteen on kuitenkin voitava luottaa (Salonen mt., 56).

Objektiivisuus voi vaarantua myös tutkittavien kohtaloiden käydessä liian tärkeiksi. Riitta Granfelt (2000, 104–105) kuvaa naisten asunnottomuutta tutkiessaan tutkimuksen kohderyhmästä välittämistä ja kiinnostumista tutkimista edesauttaneina tekijöinä. Nämä luovat tutkittavien kertomuksiin eläytymistä ja samastumista, mikä voi myös ylikorostua, ja johtaa tutkimuksellisesti saman kohderyhmän niputtamiseen. Myös eroavaisuuksien tunnistaminen tutkittavana olevien tilanteissa on siksi tärkeää. Tutkittavien kanssa eri mieltä oleminen ei myöskään saa vaikuttaa väärin tavalla tutkimuksen tulkintoihin, vaan tutkittavien ajatuksia voi ymmärtää, vaikkei niitä hyväksyisi (Vuori 2021).

Tutkijan position eettisyyden tarkasteluun kuuluu myös tutkijan tekemät tutkimukselliset valinnat. Tutkijalla on suuri valta painotusten, valintojen ja karsimisen tekemisessä niin yksittäisen aineiston osan kuin koko aineistonkin suhteen (Granfelt 2000, 109). Tutkijan tekemien valintojen tulisi myös tulla tutkimustekstissä esiin, sillä tutkimus rakentuu tehdyistä valinnoista (Eräsaari 2000, 117–118). Valintojen avaamisen myötä lukija pystyy asemoimaan valinnat ja rajaukset suhteessa tuloksiin. Tieteellinen tieto edellyttää argumentointia, todistamista ja perustelua (Salonen 2007, 55), mikä koskee myös tutkimuksellisten valintojen tekemistä. Valintojen perustelemisen voi ajatella kertovan lukijalle osaltaan tutkimuksen luotettavuudesta, koska perusteluissa tutkija ilmentää aihealueensa tuntemista ja ristiriitojen vaikutuksia.

Todellisuuden hahmottaminen tapahtuu kielellisten ideoiden ehdoilla (Salonen 2007, 12). Käsitteiden määrittely voi siten ajatella muodostavan pohjan koko tutkielman muulle tulokinnalle. Kielellisten ideoiden merkitystä voi pitää erityisen tärkeänä, kun tutkimusaineistona on tekstit. Toisin kuin haastatteluissa, tekstien tutkimisessa ei ole mahdollisuutta tarkentaa esimerkiksi tutkijalle epäselväksi jäänyttä kirjoittajan ajatusta. Metsämuurosen (2007, 238) mukaan tekstien tutkimisessa oleellista on kriittisyys niiden lukemista sekä aineistoksi sopivuutta kohtaan. Kriittisyydellä voidaan tarkoittaa esimerkiksi tarkastelunäkökulman hahmottamista sekä eri tekstien välistä käsitteiden eroavaisuutta, jonka suhteen tutkijan on tehtävä tulkintoja siitä, tarkoitetaanko eri käsitteillä eri asioita vai samoja asioita.

Käsitteellinenkin kuvaus voi kuitenkin olla tarkkaa ja täsmällistä (Salonen 2007, 55). Tekstien tutkimiseen liittyy toisaalta haastatteluihin verrattuna erilaisia kysymyksiä.

Metsämuurosen (2007, 247) mukaan hyvässä tekstin analysoinnissa hyödynnetään diskurssianalyysille olennaisia kysymyksiä siitä, kuka sanoi, mitä sanoi ja miksi, mitä tarkoitti ja kehen tai mihin pyrki vaikuttamaan. *Enonsiolla* tarkoitetaan tekstin tai haastattelun analysoinnissa sitä, kuka on äänessä ja mihin vetoaa, kenen näkökulmasta kirjoitetaan ja ketä vastaan hyökätään sekä millainen suhde esimerkiksi kirjoittajalla on kyseessä oleviin asioihin. (Metsämuuronen Mt., 247.) Näissä pohdintoissa pyrkimyksenä lienee pääseminen kielellisten ideoiden taakse. Kielellisissä ideoissa on siis kyse sekä tutkijan tutkimuksellisista käsitevalinnoista, että aineistona olevien kielellisten ideoiden analysoinnista ja tulkinnasta. Käsitevalinnat kuitenkin muodostavat tulkintakehysten aineistossa olevien kielellisten valintojen tarkastelulle.

4 Tulokset

Olen määritellyt aineistoartikkeleiden pohjalta adoption käyttöä vaikeuttaviksi ulkoisiksi tekijöiksi lastensuojelun arvot ja ihmiskäsityksen, adoptiosta vallitsevan yhteiskunnallisen asenteen sekä lainsäädännön. Lainsäädäntöön liittyy useampi adoption käyttöä vaikeuttava piirre. Instituutiolla on merkitystä siihen, mitä lakia sovelletaan. Lastensuojelulliseen adoptioon liittyy Suomessa epäselvyyttä sen institutionaalisesta paikasta, mikä kietoo sen myös lainsäädännön suhteen hieman epäselvään kokonaisuuteen. Lisäksi siihen liittyy tasapainottelua lapsen ja vanhemman etujen ja oikeuksien välillä. Lainsäädännön suhteen aineistoartikkeleissa on mainittu myös adoption käytössä tarvittavat kriteerit ja niiden puute.

4.1 Lastensuojelun arvot ja ihmiskäsitys

Suomalainen lastensuojelujärjestelmä on palvelupohjainen. Suojelukeskeisissä järjestelmissä on ajatus vanhemmuudessa ilmenneiden ongelmien muuttumattomuudesta, mutta palvelupohjaisissa järjestelmissä ihmiskäsitys on muutokseen uskova. Ajatellaan, että huostaanoton syynä olleet tekijät muuttuvat tai voivat muuttua ja muutosta tulee odottaa ja siinä tukea (2015:18–19). Uupuneen, haittaavasti päihteitä käyttävän, sairastuneen tai työstään irtisanotun vanhemman vanhemmuuden tukemista pidetään tärkeänä lastensuojelun tarvetta ehkäisevästä ja kokonaisvaltaisen auttamisen näkökulmasta (2010:24). Haavoittavissa olosuhteissa kasvavan lapsen hoito ja huolenpito järjestetään ensisijaisesti huostaanottoa lievemmillä keinoilla (2003A:152).

Suomalaisen lastensuojelun sijoituksia ja huostaanottoja myös määrittää väliaikaisuus (2015:19, 2003A:152, 2018:5), sillä huostaanotto arvioidaan vuosittain (2018:12, 2010:3), eikä pysyvä huostaanotto ole lain mukaan mahdollinen (2010:13). Lisäksi lainsäädäntö ohjaa vahvasti perheiden jälleenyhdistämiseen (2018:34). Lainsäädännön sekä lastensuojelun arvojen ja ihmiskäsityksen voi täten nähdä kietoutuvan yhteen tai tukevan toinen toisiaan. Lainsäädäntö luo silti käytäntöjä ohjaavan kehyksen sekä normatiivisuutta (Eriksson 2024, 3, 11). Päätöksenteon ekologian mukaan lain pohjalta muodostuneet käytännöt määrittelevät oikeina pidettyjä interventioita (Fluke ym. 2014, 467), mikä kuvaa niin ikään arvojen ja lainsäädännön yhteyksiä.

Ihmiskäsityksen voi nähdä konkretisoituvan lastensuojelussa esimerkiksi vanhemmille asetettujen oikeuksien ja velvollisuuksien muodossa. Useista muista maista poiketen

Suomessa lainsäädäntö ei aseta vanhemmille velvoitteita kuntoutukseen sitoutumisesta ja vanhemmuuden kykyjen kohentamisen osoittamisesta tietyssä määräajassa (2010:3) ja tiettyjen perusteiden täytyessä (2013B:66). Britanniassa adoptio on nähty nopeana keinona vaikuttaa perhesuhteisiin ja -ongelmiin ja adoption käytön vahvistumisen myötä vanhemmille on langennut enemmän velvollisuuksia kuin oikeuksia (2003A:153–154). Suomessa vanhemmalla on vahvat oikeudet; vanhempi ei menetä oikeuksiaan lapsen hylkäämisestä tai kaltoinkohtelusta huolimatta (2013B:66). Lastensuojelun palveluista suurin osa on vapaaehtoisia kotiin annettavia palveluita, joilla pyritään tukemaan vanhempaa ja lasta heidän päivittäisessä arjessaan (Pösö & Huhtanen 2017, 18). Suomalaisessa lastensuojelussa syntymävanhemman paremmuutta hoitaa lasta pidetään jopa myyttisenä (2018:70). Lastensuojeluun kuitenkin kuuluvat myös tahdonvastaiset ja sosiaalista kontrollia sisältävät päätökset (Pösö & Huhtanen 2017, 18).

Adoption tahdonvastaisuuteen suhtautuminen kuvaa eri lastensuojelujärjestelmiin kuuluvien ihmiskäsitysten eroja (2015:18). Suomalaisen lastensuojelun ihmiskäsitystä pysyvä sijoitus ja erityisesti tahdonvastainen adoptio haastavat (2015:21). Tämä ajatus johtuneen muun muassa edellä mainituista asioista, kuten uskosta ihmisen kykyyn muuttua sekä vanhemman vahvoista oikeuksista lainsäädännössä ja sekä arvoissa. Ajatusta voi kuitenkin ymmärtää myös lapsen oikeuksien näkökulmasta. Julkisessa keskustelussa on korostettu lapsen oikeuksia syntymäperheeseensä (2003B:21). Laki myös korostaa sekä lapsen, että hänen perheensä oikeuksia ja periaatetta lievimmästä mahdollisesta puuttumisesta ja ohjaa varhaiseen puuttumiseen niin, ettei erillisille lastensuojelutoimille olisi tarvetta. Lastensuojelu onkin oiva mittari yhteiskunnan moraalista ja sivistyksellisestä tasosta, sillä se kertoo vähempiosaisten huolehtimisesta. (Taskinen 2010, 5.) Lastensuojelujärjestelmään kuuluu niin ikään lapsen edun ensisijaisuus (Pösö & Huhtanen 2017, 18).

Aineistoartikkelissa lastensuojelutarvetta kuvataan monimutkaisena ilmiönä, johon vaikuttavat lukuisat asiat kuten yhteiskunnan poliittiset päätökset, työmarkkinat ja työn ja perheen yhtensovittaminen, palvelujen saatavuus ja toimivuus, perheiden taloudellinen tilanne, elämänhistoria, perheenjäsenten persoonallisuuspiirteet, ihmissuhteet ja suhteet omaan yhteisöön. Lastensuojelutarvetta ei siksi ole kohtuullista pitää vain seurauksena puutteellisesta tai hukatusta vanhemmuudesta. Jokaisella sukupolvella on kipukohtansa vanhemmuudessa ja vanhemmuuden odotukset vaihtelevat ajassa. Tämänkin ajan odotukset vanhemmuudelle ovat kovat. (2010:7.) Useammassa artikkelissa toistuuakin huoli riittävästä perheiden jälleenyhdistämistyöstä (2018:5 ja 64, 2010:3) tai

jälleenyhdistämistyön ja vanhempien tukemisen tärkeyttä korostetaan (2018:45, 2010:25–27, 2013C:77), mikä osaltaan ilmentää lastensuojelun arvomaailmaa.

Näen lastensuojelun arvojen ja ihmiskäsityksen vaikeuttavan adoption käyttöä lastensuojelussa, koska ne ohjaavat uskoon ihmisen muutoskyvystä ja siihen peilaten adoptio voi vaikuttaa liian vahvalta oikeustoimelta. Arvojen merkitys päätöksentekoon tunnustetaan myös päätöksenteon ekologia -teoriassa, jonka mukaan arvot voivat esimerkiksi vähentää muuntautumiskykyä käyttäytymiskynnysten suhteen (Fluke ym. 2014, 471). Tästä näkökulmasta lastensuojelun arvojen voidaan nähdä aiheuttavan joustamattomuutta ja huomioivan huonosti tilanteiden yksilöllisyyttä. Myös henkilökohtaisilla arvoilla on havaittu olevan voimakasta vaikutusta lastensuojelun päätöksentekoon (Stein & Rzepnicki 1984⁷, 11 Grahamin ym. 2015 mukaan), mikä korostaa arvojen tunnistamisen tärkeyttä päätöksenteossa. Aineistoartikkeleissa pidetään myös vaikeana arvioida oikeaa ajankohtaa siihen, milloin muutosta lapsen syntymävanhemmassa ei enää odoteta (esim. 2018:62). Tätä voi vaikeuttaa se, että muutoksen mahdollistaminen on niin vahva arvo. Arviointi ja sen vaatavuus kiinnittää tämän päätöksentekoon vaikuttavan tekijän toisaalta myös sosiaalityöntekijöiden osaamisen ja vallankäytön kysymyksiin sekä ulkoisiin tekijöihin sisältyvään adoption arviointikriteerien tarpeeseen, jota käsittelen luvussa 4.1.5.

4.2 Yhteiskunnassa vallitseva asenne adoptiosta

Lainsäädäntö-, palvelu- ja oikeusjärjestelmät voi nähdä yhteiskunnallisen tarinan tuottajina. Ne luovat sekä pitävät yllä tulkintaa siitä, miten adoptio sijoittuu perhe- ja vanhemmuussuhteisiin ja millaiset adoptiojärjestelyt voidaan nähdä hyväksyttävänä tai toivottavina. (2013A:34.) Adoptio on herkkä ja haavoittuvainen vaihteleville yhteiskunnallisille käytännöille ja tulkinnoille. Erityisen riippuvainen ja muuttuva on kuitenkin lapsen asemassaan. (2003A:158.) Adoptio ja siihen liittyvät lapsen edun tulkinnat voivat vaihdella yhteiskunnallis-historiallisen tilanteen mukaan ja vaikuttaa lapseen eri tavoin (2013A:43). Myös määritelmä hyvästä vanhemmuudesta saattaa muuttua ajassa, mikä voi olla adoption suhteen ongelmallista (2018:61). Yhteiskunnallisen tarinan muuttumista ja elämistä ilmentää esimerkiksi se, että aiemmin suomalaisia lapsia adoptoitiin ulkomaille, koska uskottiin järjestelyn palvelevan lapsen etua kotimaan sijoitusratkaisuja paremmin.

⁷ Artikkelin tarkemmat viitetiedot maksumuurin takana.

Taustalla oli punninta laitossijoitusten ja ulkomaisten adoptioiden välisestä paremmuudesta kiintymyssuhdetietoisuuden kasvaessa (2013A:40–42).

”Kotimaisia perhesijoituksia ei ollut käytettävissä rajattomasti. Vaakakupeissa olivat lapsen sijoittaminen ulkomaiseen perheeseen, jossa lasta todennäköisesti rakastettaisiin, ja laitoksessa vietetty lapsuus” (2013A:42)

Nykyään laitossijoituksia tehdään yhä harvemmin, sillä lastensuojelulain (50§) mukaan sijaishuollon järjestäminen perhehoidossa on ensisijaista laitossijoitukseen nähden. Ajattelun edellä olevan sitaatin kuvaavan kuitenkin olennaisesti sitä, miten tärkeänä perheessä kasvamista on pidetty ja pidetään edelleen. Kodinomaisuutta ja perhepohjaisuuteen liittyvää suhdemaailmaa pidetään nykyäänkin hyvään lapsuuteen kuuluvana (2015:17). Samaa aikaan adoptio on kuitenkin varsin kiistanalainen aihe. Yhtenä syynä kiistanalaisuuteen pidetään adoption monopolivista historiaa. Suomen kontekstissa vaikutusta saattaa olla esimerkiksi sotien aikaisilla adoptioilla ja niiden mahdollisilla seurauksilla myöhempiin sukupolviin ja perheiden omiin historioihin (Eriksson & Pösö 2021, 103). Lastensuojelukontekstin voisi ajatella lisäävän kiistanalaisuutta entisestään. Lastensuojelussa voi tunnistaa kahden lähestymistavan välisen jännitteen, joista toinen korostaa ainakin yhden pysyvän ja turvallisen aikuissuhteen tärkeyttä ja toinen kaikkien toimien tekemistä syntymäperheen säilyttämiseksi (2003B:28). Lastensuojelullinen adoptio paikantuu toiseen päähän tätä dikotomiaa, mikä niin ikään selittää ilmiön kiistanalaisuutta

”Voitaneen väittää, että monet pitkäaikaisessa sijoituksessa olevista lapsista voisi tai pitäisi adoptoida, mutta tämä on vastoin vahvaa tendenssiä suomalaisessa yhteiskunnassa, joka tukee perheen säilymistä. Itse asiassa pysyvä vanhempainoikeuksien siirto on tiukasti vastoin tämänhetkistä ”yleistä mielihpidettä” Suomessa.” (2003B:21)

Adoptiossa otetaan olennaisesti kantaa perheeseen sosiaalisena instituutiona, sen rakentamiseen ja eri jäsenten paikkoihin siinä (2003A:141). Adoptiota voi vanhemmuusoikeudet poistavan luonteensa vuoksi pitää erittäin voimakkaana vanhemmuus- ja perhesuhteisiin puuttumisen tapana (2015:18). Kynnys sijoitettujen lasten adoptointiin näyttäisi olevan Suomessa korkea (2013A:42). Vaikuttaa siltä, ettei biologisista perhesiteistä ja niihin liitetyistä yksilöllisistä ja kulttuurisista merkityksistä ole kulttuurissamme helppo irtautua (2003A:158). Asenteissa adoptiota kohtaan on saattanut kuitenkin tapahtua muutoksia

aineistoartikkelien kirjoittamishetkestä. Eri maiden kansalaisten asenteita adoption ja sijaishuollon välillä kartoittanut tutkimus osoittaa, että reilusti yli puolet suomalaisista vastaajista olisi sijaishuollon sijaan adoption kannalla tilanteessa, jossa päihteitä käyttävät vanhemmat ovat kaltoinkohdelleet vauvaansa, eikä tilanne vanhemmuuden suhteen vaikuta muutaman vuoden päästä yhtään toiveikkaammalta (Skivenes & Benbenishty 2023, 436–437).

Samaa tapauskuvausta on käytetty myös aineistoartikkelissa, jossa näkökulmana on sosiaalityöntekijöiden ja muiden lasten ja perheiden kanssa työskentelevien adoptioasenteet. Kaikista vastaajista 80 % olisi tilanteessa sijaisperheen sijaan adoption kannalla, mutta lastensuojelussa työskentelevät ja erityisesti sosiaalityöntekijät suhtautuvat adoptioon muita ammattiryhmiä kriittisemmin (2018:42). Sosiaalityöntekijöiden vastustusta adoptiota kohtaan tunnustetaan myös kansainvälisesti (Kirtton 2013, 104), joskin toisen maailmansodan jälkeen sosiaalityöntekijöiden tunnustetaan alkaneen puhua adoptioiden puolesta sillä ehdolla, että käytäntöön sisällytetään professionaalista valvontaa (Siivola 2020, 28). Adoption tarkastelu lastensuojelutoimenpiteenä ja sijoittamisvaihtoehtona on sidoksissa siihen, mitä lasten ja aikuisten välisistä ja erityisesti biologisista siteistä sekä huolenpito- ja kasvatussuhteista ajatellaan ja miten niitä tuetaan ja ohjataan yhteiskunnallisesti (2013A:43). Siksi yhteiskunnassa vallitsevaa asennetta voi perustellusti pitää myös lastensuojelun päätöksentekoon vaikuttavana asiana, vaikka Clark-Miller (2005⁸ Siivolan 2020, 18–19 mukaan) arvelee, että adoptiokäytäntöihin liittyviä uskomuksia sekä valtaväestöä edustavaa asennetta on hankala määrittää.

Adoptiokeskustelussa voi nähdä samanaikaisesti olevan sekä biologisiin siteisiin kiinnittyvät ja niitä murtavat näkökannat (2003A:157). Vanhojen asiakirjojen pohjalta ilmenee, että aiemmin adoptiossa pyrittiin lapsen ja adoptiovanhempien väliseen ulkonäölliseen yhteensopivuuteen (2013B:52). Venäläisten lasten adoptointi oli suosittua muun muassa ulkonäöllisen samankaltaisuuden vuoksi (2003B:24). Yhteensovittamisessa pyrittiin käytännössä luomaan perheitä, jotka eivät vaikuttaneet yhteiskunnallisesti, vaan luonnollisesti rakentuneilta (Siivola 2020, 27). Käytäntö kuvaa adoptioihin liitettyä ei-biologisiin perhesiteisiin liittyvää häivyttämiseen pyrkivää kulttuuria, minkä taustalla voi olla esimerkiksi lapsettomuuden aiheuttama häpeää (ks. 2015:55). Siivola (2020, 18) näkee adoptiohistorian ymmärtämisen tärkeänä, koska eri aikakausien ajattelutavoilla on vaikutusta nykyhetkeen ja adoptiota koskeviin näkemyksiin ja tulkintoihin.

⁸ Clark-Miller, Kristi (2005) *Social Stigma and Adoptive Identity*. Tucson: University of Arizona.

Adoptiolla on perhe- ja vanhemmuussuhteiden uudelleenjärjestelynä moraalinen, yhteiskuntapoliittinen ja ideologinen luonne. Kannanotot adoption laajemmasta käytöstä sijoituvat omanlaiseensa hyvinvointivaltiolliseen ymmärrykseen sekä lastensuojelupolitiikkaan ja -kulttuuriin. Suomalaiseen lastensuojeluun adoption kaltaiset perhesuhteiden uudelleenjärjestelyt eivät ole kuuluneet. (2003A:154–157.) Ominaisempaa suomalaiselle ajattelulle on yhteiskunnallisen tasa-arvon, riittävien ja laadukkaiden palveluiden ja tukitoimien sekä taloudellisen toimeentulon korostaminen perheiden hyvinvointiin vaikuttamisessa. Hyvin toimivilla palveluilla voidaan joiltakin osin vähentää lastensuojelun tarvetta. (2010:24.)

Kasvuolosuhteiden pysyvyyttä korostava ja lastensuojelun väliaikaisuuteen perustuvaa luonnetta kritisoiva keskustelu antavat kuitenkin viitteitä ajattelun hitaasta muuttumisesta. Esimerkkeinä voi pitää hallitusohjelman (Vahva ja välittävä Suomi 2023) ja Lastensuojelun käsikirjan (Avoimen adoption merkitys 2023) ulostuloja, joista jälkimmäistä kuvataan merkittävänä asenteellisena ja ajatuksellisena suunnanmuutoksena (2015:17) lastensuojelullisesta adptiosta. Lastensuojelujärjestelmän arvoja ja laajempaa yhteiskunnassa vallitsevaa asennetta adoptiosta tai sen ja sijaishuollon välisestä arvottamisesta ei voida täysin erottaa toisistaan. Kaikessa suomalaisen sosiaalityön painotuksissa on syklistä vaihtelua, joka heijastaa yhteiskunnallista kulloinkin vallitsevaa ajattelua ja tilannetta (Pohjola 2017). Tällöin lastensuojelun toimintaa kulloinkin ohjaava arvopohja käy keskustelua laajemman yhteiskunnallisen ajattelun kanssa. Siksi lastensuojelullisen päätöksenteon yhteydessä on olennaista ymmärtää myös näin laaja ajattelun ja asenteen vaikutus.

Yhteiskunnassa vallitseviin adoptioasenteisiin viittaavat ilmaukset perustuvat aineistoartikkeleissa sekä perinteisenä tunnettuun adoptioon, että lastensuojelulliseen adoptioon. Osaltaan asenteet voivat riippua siitä, kummasta on kyse. Lastensuojelullistakaan adoptiota ei voi silti erottaa perinteiseen adoptioon liitetyistä asenteista ja mielikuvista, koska siinäkin on kyse adoptiosta. On kuitenkin huomioitava, että lastensuojelullisessa adoptiossa yhteiskunnalliset asenteet voivat olla joko kriittisempiä tai sallivampia perinteiseen adoptioon nähden. Kriittisempiä siksi, että ne edustavat yhteiskunnan vahvempaa vallankäyttöä ja sallivampia siksi, että niiden yhteydessä saattaa usein ilmetä esimerkiksi syntymävanhempien päihteiden väärinkäyttöä, joka voi antaa helpommin oikeutuksen vanhempainoikeuksien poistoon ja yhteyden katkaisemiseen (ks. 2018:54). Kansalaisten asenteet sijaishuollon ja adoption vaihtoehtojen valinnassa riippuvat merkittävästi iästä, tulotasosta ja perhesuhteista sekä luottamuksen tasosta lastensuojeluorganisaatiota

kohtaan (Skivenes & Benbenishty 2023, 437). Adoptioon asennoitumiseen saattaa siis vaikuttaa vastaajan ominaisuudet sen sijaan tai sen lisäksi, onko kyse lastensuojelullisesta vai perinteisemmästä adoptiosta.

Adoptiosta elää yhä sitkeä mielikuva kaikki yhteydet katkaisevana toimenpiteenä. Vaikka juridisesti adoptio on lopullinen, nykytodellisuudessa yhteys lapsen ja syntymävanhemman välillä voi jatkua (2013A:53). Yhteiskunnallisena toimintana sosiaalityötä muovavat yhteiskunnalliset reunaehdot (Pohjola 2017). Myös yhteiskunnassa vallitsevaa asennetta adoptiosta voi mielestäni pitää eräänlaisena reunaehtona. Sosiaalityöntekijät ovat muiden kansalaisten ohella yhteiskunnassa vallitsevan adoptioon liittyvän merkityksenannon ja sen vaikutusten keskellä. Vaikka politiikka ja säädökset ohjaavat sosiaalityötä, myös subjektiivisella harkinnalla ja maailmankuvalla on vaikutusta sosiaalityöntekijöiden päätöksentekoon ja täten lastensuojeluasiakkuudessa oleviin perheisiin (Fluke ym. 2016). Koulutus ja osaaminen voivat muuttaa merkitysten tulkintaa, mutta merkitysten tunnistamattomuus voi olla ongelmallista. Päätöksenteon ekologian yksi keskeisimpiä elementtejä on päätöksentekoon vaikuttavan subjektiivisen harkinnan ja asenteiden ymmärtäminen (Baumann ym. 2011).

Sosiaalityöntekijän henkilökohtainen harkinta, asenne ja arvot liittyvät päätöksenteon ekologiassa ulkoisia tekijöitä olennaisemmin päätöksentekijään liittyviin tekijöihin. Yhteiskunnallisten arvojen ja asenteiden on kuitenkin olennaista ymmärtää vaikuttavan päätöksentekoon myös päätöksentekijän henkilökohtaisen harkinnan kautta, koska ne voivat yhtä hyvin olla työntekijän henkilökohtaisesti omaksumia. Riippumatta päätöksen tarkemmasta sisällöstä, lastensuojelussa tehtävät päätökset ovat harvoin selkeitä, ja sen vuoksi alttiita päätöksentekijän tulkinnalle ja harkinnalle (Fluke ym. 2016). Myös tämä korostaa yhteiskunnallisen adoptioasenteen mahdollisten vaikutusten tunnistamisen tärkeyttä, vaikka vaikutus voi olla pieni tai vaikeasti tunnistettavissa.

4.3 Adoption institutionaalisen paikan ja lakien soveltamiskäytännön epäselvyys

Aineistoartikkeleiden perusteella adoption institutionaalisesta paikasta eli adoptiopäätöksenteon arvioinnin, puheeksi ottamisen ja päätöksenteon tapahtumapaikasta vallitsee epäselvyys. Adoptio argumentoidaan sekä lastensuojeluun kuuluvaksi, että siitä ulkopuoliseksi. Tuodaan esiin, että adoptio ja pysyvä perhehoito eivät kuulu lastensuojelun keinovalikoimaan (2010:3). Ajatellaan myös, että lähtökohtaisesti adoptiotyö on aina

lastensuojelua, vaikkei sen lastensuojelullista luonnetta aina tunnisteta. Lisäksi adoption sopivuuden arvioinnin ajatellaan kuuluvan lastensuojelun sosiaalityöhön. (2013B:65, 67). Seuraava sitaatti kuvaa adoption lastensuojeluun kuulumisen ja kuulumattomuuden kahtiajakoa viitaten samalla lainsäädäntöön adoption käytön institutionaalisen paikan määrittäjänä.

”Kun adoptiosta ja perhehoidosta puhutaan samanaikaisesti, viitataan niihin silloin lastensuojelun sijoitusvaihtoehtoina tilanteissa, joissa lapsi ei syystä tai toisesta voi varttua syntymävanhempiensa luona ja jossa julkinen valta asettuu määrittelemään lapsen ja uusien huolta pitävien aikuisten välistä suhdetta. Suomessa kuitenkin vain perhehoito näistä kahdesta on lastensuojelulain tarkoittama sijoitusmuoto. Adoptiota säädelään toisessa laissa, eikä adoptio kuulu lainkaan lastensuojelun toimenpidevalikoimaan. Sille on olemassa erillinen päätöksentekokäytäntönsä.” (2015:17)

Lainsäädännön ohella adoption lastensuojeluun kuulumattomuutta perustellaan myös tietoperustalla, johon adoptiota tai siihen liittyviä erityiskysymyksiä ei nähdä kuuluviksi, koska ne eivät ole juuri koskaan mukana perherakenteiden erittelyssä (2003A:140). Tästä edelleen ajankohtaisena esimerkkinä voidaan pitää tuoretta Lapsiperheiden ja lastensuojelun sosiaalityö -nimistä toimitettua teosta (Kiili ym., 2024), jossa ei mainita adoptiota lainkaan, vaikka teos keskittyy muun muassa palvelujärjestelmän vaikuttavuuden ja toimivuuden kysymyksiin (mt., 12). Lastensuojelun ja perhe- ja vanhemmuussuhteita käsittelevien keskustelujen perusteella adoptiota ei ikään kuin ole olemassa huolimatta siitä, että toimintakäytäntönä se tunnetaan (2003A:141) ja sitä voidaan pitää aina lastensuojelullisena asiana (2013B:35). Seuraavassa sitaatissa kuvataan sijaishuollon ja adoption arviointijärjestystä ja viitataan lastensuojelullisen adoption Suomessa olennaiseen suostumusasiaan.

”Adoptiotyö on osa lastensuojelun sosiaalityötä, mutta kun lapsi tarvitsee ensisijaisesti lastensuojelua, adoptio ei voi mennä tämän tarpeen ohi tai tulla sen tilalle. Lapsen tilanne tulee aina ensin arvioida avohuollon lastensuojeluprosessissa. Vasta kun on varmistuttu siitä, että huostaanotto ja lapsen sijoitus pitkäaikaiseen perhehoitoon on ilmeinen ja todennäköinen, voidaan pohtia adoptioratkaisunkin mahdollisuutta, mikäli vanhemmat tätä itse toivovat.” (2013B:64–65)

Adoptio tulee jatkossakin olemaan lastensuojelussa harvinainen vaihtoehto, koska perhehoitoa tarvitsevista lapsista suurimmalle osalle tällainen ratkaisu ei perhesuhteiden vuoksi ole mahdollinen tai mielekäs (2013B:65). Mielekkyydellä viitataan artikkelissa molempien syntymävanhempien vapaaehtoisuuteen ja suostumukseen. Vanhemmuussuhteiden tahdonvastaiseen rajoittamiseen Suomessa ei toistaiseksi ole valmiutta, vaan adoptio

perustuu vanhempien suostumukseen (2015:18). Suomessa suostumus on adoptiolle tärkeä edellytys. Siihen liittyvät tekijät vaikuttavat keskeisesti siihen, päädytäänkö sijoitusta tarvitsevan lapsen kohdalla huostaanottoon vai adoptioon. (Laine ym. 2018, 205.) Aineistoartikkeleissa otetaan kantaa myös asian muutostarpeeseen. Adoption tulee olla viisas osa sijaishuoltoa, tosin pysyvyys voi toteutua myös muulla tavoin ja myös sijaishuollolla on tärkeä ongelmia ehkäisevä tehtävä (2010:30).

Suomalaisen lastensuojelujärjestelmän nähdään tavoitteidensa ja tehtäviensä suhteen kutsuvan tämänhetkistä laajempaan toimenpidevalikoimaan ja myös adoptiosta käytävää keskustelua on artikkelin mukaan jatkettava, vaikka sen rinnalla on pyrittävä myös väli-aikaisten sijoitusmuotojen kehittämiseen (2015:21). Adoptiolain muutoksen nähdään auttaneen muutoksessa. Aineistoartikkelissa adoptiolain mahdollistaman avoimen adoption myötä adoption voi nähdä lähentyvän lastensuojelun perhehoitoa (2013B:64) sekä maltavan perhesijoituksen ja adoption välistä rajaa (2015:16). Lakimuutoksen myötä avoimen adoption mahdollisuutta onkin verrattain hyvin hyödynnetty. Lastensuojelun käsitteet ja ratkaisut ovat kuitenkin haastavasti hahmotettava kokonaisuus ja sen vuoksi avoimesta adoptiosta tietoisuutta lisänneessä Kohtaaminen -hankkeessa kehitettiin sijoitusvaihtoehtoista ”palettimalli” työkaluksi sosiaalityöntekijöille sekä perheille. Kodin ulkopuolelle sijoittamista pohdittaessa adoptio asettuu yhdeksi, harvoissa tapauksissa mahdolliseksi ratkaisuksi. (2013C:81.) Palettimallin voi nähdä konkreettisenä esimerkkinä adoption mieltämisestä aidoksi vaihtoehdoksi lastensuojelussa.

Toistaiseksi adoption käyttö Suomen lastensuojelussa on kuitenkin ollut melko vähäistä (2010:14). Ajatuksellisista ja lainsäädännöllisistä muutoksista huolimatta on toisaalta huomioitava, että käytännössä sijoitettuna ja lastensuojelun asiakkaina olevia lapsia on adoptoitu ennenkin. Luotettavaa tutkimusta tai tilastoa asiasta ei ole, vaan tieto on peräisin kokeneilta lastensuojelun työntekijöiltä. Adoptiolain uudistus ei siis tuo adoptiota täysin uutena vaihtoehtona lastensuojeluun, vaan kyse on pikemminkin adoption ja lastensuojelun välisen yhteyden paremmasta tunnistamisesta institutionaalisesti. (2013A:37.) Tämä tekee adoption lastensuojeluun kuulumiseen hahmottamisesta yhä mielenkiintoisempaa, sillä artikkelissa viitataan siihen, että työkäytännöt ovat ennen nykyisiä lain suomia mahdollisuuksia taipuneet lastensuojelullisiin adoptioihin.

Adoption lastensuojeluun kuulumisen tai kuulumattomuuden välisen epäselvyyden suhteen on huomioitava, että aineistoartikkelit osuvat julkaisuajaltaan lastensuojelullista adoptiota muuttaneen adoptiolain uudistuksen molemmille puolille. Se ei silti riitä selittämään ilmausten epäselvyyttä, sillä mainintoja adoption lastensuojeluun kuulumisesta

on ennen lakiuudistusta sekä ilmauksia adoption lastensuojeluun kuulumattomuudesta myös lakiuudistuksen jälkeen. Tämä korostaa asian epäselvyyttä ja selkeyttämisen tarvetta. Tosin osa adoption lastensuojeluun kuulumattomuuteen viittaavista ilmauksista liitetään esimerkiksi työkäytäntöjen puutteeseen, eikä lainsäädännöllisiin esteisiin. Veditaan myös siihen, että lastensuojelussa toimitaan lastensuojelulain puitteissa, eikä adoptiolain uudistuksella ole siksi merkitystä siihen, mitkä ovat lastensuojelussa sijoitusvaihtoehtoina (ks. esim. 2015:17).

Adoption moniulotteisuus ja ristiriitaisuus lastensuojelun kontekstissa tunnustetaan myös sosiaali- ja terveydenhuollon ammattilaisten asenteita kartoittavassa aineistoartikkelissa (2018:74). Ammattilaisten mukaan adoptiovaihtoehdon näkymättömyyteen vaikuttaa lastensuojelulain vahva perheen jälleenyhdistämisvelvoite sekä se, ettei lastensuojelulaissa tuoda adoptiovaihtoehtoa esiin (2018:34–35). Myös tietämättömyys, järjestelmä ja työote nähdään syynä, sille ettei adoptiota koeta todellisena vaihtoehtona (2018:70, 72). Koh-taaminen -hankkeessa on pyritty kotimaisen adoption kehittämiseen niin, että adoptio vahvistuisi todelliseksi vaihtoehdoksi lapsille, joiden on arvioitu tarvitsevan pitkäaikaista perhesijoitusta (2013C:73). Tietoisuuden parantamisessa lienee silti edelleen työsarkaa, sillä aiheen tietämättömyydestä raportoidaan useita vuosia hankkeen jälkeen (esim. 2018). Myös lastensuojelullista adoptiota käsittelevässä tutkimuksessa lapsi- ja perhepalveluiden ammattilaisten tiedon ja osaamisen puute aiheesta tunnustetaan ja nähdään adoptioiden toteuttamista vaikeuttavana asiana (Laine ym. 2018, 204).

Lastensuojelullisen adoption institutionaalinen epäselvyys on edellä esitetyn mukaan liitetty lainsäädäntöön, työkäytäntöihin ja työntekijöiden tietämättömyyteen. Lainsäädännöllistä epäselvyyttä eli tarkemmin lain soveltamiskäytäntöihin liittyvää epäselvyyttä voinee pitää merkittävimpänä lain ohjatesa lastensuojelun sosiaalityötä. Tavallaan adoption ei liity lainsäädännöllistä epäselvyyttä, sillä siitä säädetään omassa laissaan (AdoptioL). Epäselvyys voidaan liittää adoption arviointiin tai puheeksi ottamiseen lastensuojelun kontekstissa, sillä lastensuojelussa toimitaan lastensuojelulain puitteissa, eikä adoptiota säännellä, eikä adoptiolakiin viitata lastensuojelulaissa. Laine ja kumppanit (2018, 200) selkeyttävät kokonaisuutta korostamalla lastensuojelu- ja adoptiolakien erillisyyttä: adoptio ei ole lastensuojelulaissa vaihtoehto, eikä adoptiolaissa käsitellä lastensuojelulain mukaisia sijoituksia. Adoption liittyvää suostumuksen ja tahdon punninta sekä niiden ilmaisu tehdään adoptioneuvonnassa.

Lainsäädännöllistä ja institutionaalista rajaa voi tällöin pitää selkeänä, mutta käytännössä tilanne on toinen. Kysymys on esimerkiksi siitä, miten lastensuojelullisesta adoptiosta

mahdollisesti hyötyvä lapsi päätyy adoptiota arvioivaan adoptioneuvontaan, jos lastensuojelussa ei lastensuojelulain säännöksen tai adoptiolain viittauksen puutteen vuoksi nähdä oikeaksi ottaa asiaa puheeksi tai kertoa vaihtoehdon olemassaolosta. Myös konkreettiseen institutionaaliseen siirtymään voi liittyä epäselvyyttä. Milloin on syytä ottaa yhteyttä adoptioneuvontaan ja millä perusteella? Entä missä vaiheessa lapsen ja sijais- ja syntymävanhempien olisi syytä siirtyä konkreettisesti esimerkiksi adoptioneuvonnan tiloihin käymään asiaa läpi? Vai voidaanko asiaa käydä alussa läpi lastensuojelun ja adoptioneuvonnan yhteistyönä? Entä tarvitaanko mukaan esimerkiksi psykologista osaamista kiintymyssuhteiden arviointiin? Näihin kysymyksiin en ole aineistoartikkeleista, tutkimuksista tai oppaista löytänyt selkeää vastausta.

Lapsen edun ja oikeuksien näkökulmasta voi pitää kyseenalaisena, että adoptioneuvontaan päätyminen olisi sattumanvaraista ja esimerkiksi sijaisvanhemman tai lapsen oman tiedon ja aloitteen varassa. Lastensuojelullisen adoption ehtojen, kuten syntymävanhempiyhteyden heikkouden tai kotiinpaluun epätodennäköisyyden ja sen taustalla mahdollisen heikon elämänhallinnan tai terveyden suhteen voi pitää epätodennäköisenä, että syntymävanhempi itse ottaisi asian puheeksi. Yhtä ongelmallisena voi pitää myös, jos sosiaalityöntekijöiden tietoisuus lastensuojelullisesta adoptiosta on sattumanvaraista, ja vaihtoehdon ottaa puheeksi vain ne sosiaalityöntekijät, jotka sattuvat tietämään siitä. Päätöksenteon ekologia -teoriaa on hyödynnetty tutkimuksissa, joiden tavoitteena on ollut tukea muun muassa lastensuojelupäätöksenteon johdonmukaisuutta (Graham ym. 2015). Lainsäädännön epäselvyydet on nähty yhtenä epäsuorana lastensuojelupäätöksenteon vaihtelun syynä (Besharov 1986).

Vaikka lastensuojelullisessa adoptiossa lainsäädäntö ei suoranaisesti ole Suomessa epäselvä, sen soveltamiskäytännön voi väittää olevan. Institutionaalisesti lastensuojelullisen adoption tehtäväaluetta voi mielestäni kuvata Kiurun ja Metterin (2017) mukaan ”tehtäväalueena instituutioiden rajalla”. Rajalle paikantuviin ilmiöihin kytkeytyy kahden järjestelmän tehtävät, rakenteet ja käytännöt. Lain soveltamiskäytännön ja institutionaalisen paikantamisen epäselvyys voi johtua myös Erikssonin (2024, 7) huomiosta lainsäädännön puutteellisena perhe-elämän kompleksisuuden huomiointina. Lainsäädäntö ei esimerkiksi tunnusta useampia koteja, vaan paikan suhteen lapsi asuu joko ”kotona” tai ”sen ulkopuolella”, tarkennettuna ”kodinomaisessa ympäristössä”. Ilmaisuihin viittaa siihen, että ”paikan” tulisi muistuttaa kotia, mutta ei olla ”koti”. Tämä voi heijastaa oletusta lapsen kuumilumisenä ”paikkaan”, jota kutsutaan ”kodiksi”. Eriksson (mt., 7) näkee, että lapsen sijainti määrittäyty pikemminkin hallinnollisena asiana lapsen näkökulman sijaan.

Pitkääikäisen sijaishuollossa olemisen suhteen lainsäädäntöön sisäänkirjoitettu oletus voi olla ongelmallinen, jos lapsi ei esimerkiksi edes muista ”kotia”, vaan mieltää kodikseen kodin ulkopuolella olevan paikan, eli sijaiskodin. Lainsäädännössä ja palvelujärjestelmän organisoinnissa tarpeellinen selkeys ja raja-aidat eivät siis välttämättä taivu kaikkiin yksilöllisiin tilanteisiin. Lasten sijoittamista käsittelevän lainsäädännön kotiin liittyvissä määrittelytavoissa sekä lastensuojelulain jälleenyhdistämisvelvoitteen taustalla voi tunnistaa biologisiin suhteisiin perustuvan ihanteen, jonka toteutuminen ei ole kaikissa perheissä ja kaikkien lasten kohdalla mahdollista. Tämän kokonaisuuden epäselvyys tekee adoption käytöstä lastensuojelussa luonnollisesti vaikeaa, eikä siitä ole syyttämisen yksittäisiä sosiaalityöntekijöitä, vaan ongelma määrittyy ulkoiseksi päätöksentekoa vaikeuttavaksi tekijäksi.

4.4 Lapsen ja vanhemman näkökulmien välinen tasapainottelu

Adoption käytön lainsäädännöllinen vaikeus liittyy aineistoartikkeleiden perusteella myös siihen, painotetaanko lapsen vai vanhempien etuja ja oikeuksia niiden ollessa toistensa vastakohtina. Lastensuojelullisten adoptioiden ratkaisujen haastavuuden voi nähdä ilmentävän lapsen oikeuksien ja perheen säilyttämisen välisiä jännitteitä (Helland 2020). Yksi toistuvista jännitteistä adoptiossa liittyy siihen, kenen ehdoilla ja kenen intressejä painottaen adoptio toteutetaan (2013A:44). Suomalaisessa lainsäädännössä lapsen edun punninta on keskeistä (2018:15). Lapsen etu ohjaa sekä sijoituksia, että adoptioita. Uudistunut adoptiolaki tuo lapsen edun arvioinnissa erityisen tärkeinä esiin pysyvän perheen, tasapainoisen kehityksen ja hyvinvoinnin turvaamisen. (2015:19.) Erikssonin (2024, 3) mukaan lapsen etua määritellään eri tavoin lastensuojelu- ja adoptiolaissa. Adoptiolaissa edun määrittäjänä on lapsen ja vanhemman suhteen vahvistaminen ja lastensuojelulaissa muun muassa turvallisen kasvuympäristön ja erityisen suojelun varmistaminen.

Julkilausumattomaksi jäänee turvallisen kasvuympäristön varmistamista määrittävä väli-aikaisuus. Väliaikaiseksi kasvuympäristö jää usein silloinkin, kun tiedetään lapsen syntyvävanhemmalle palaamisen olevan käytännössä mahdotonta. Tämä ja edellä käsitelty adoption institutionaalisen paikan epäselvyyteen kietoutuva lain soveltamiskäytännön epäselvyys avaavat edelleen ymmärrystä adoption käyttöä vaikeuttavista tekijöistä. Lapsen ja vanhemman näkökulmien tasapainotteluun liitetään myös adoption vahvuus oikeustoimena ja vallankäyttönä. Jo huostaanotto ja sijaishuolto kajoavat vahvasti lasten ja

vanhempien oikeuksiin (2010:9). Adoptiossa vanhemmuusoikeudet poistuvat kokonaan, minkä vuoksi sitä voi pitää äärimmäisen perustavanlaatuisen puuttumisen vanhemmuus- ja perhesuhteisiin (2015:18).

”Osa vastaajista arvioi, että adoptio on liian raju menetelmä ja liian suuri julkisen vallan puuttuminen perhe-elämään ja vanhempainoikeuksiin. Muutama vastaaja kertoo, että lapsella on oikeus syntymävanhempiinsa ja sukuunsa.” (2018:65)

Tästä näkökulmasta vanhempien oikeuksien toteutuminen voi samalla palvella lapsen oikeuksia. Sosiaali- ja terveydenhuollon ammattilaisista seitsemän prosenttia pitää adoption puuttumista yksityiseen perhe-elämään niin voimakkaana, ettei sen käyttöä lastensuojelussa tule lisätä. Kriittisesti suhtautujissa on tilastollisesti merkitsevä osuus sosiaalityöntekijöitä. Enemmistö vastaajista kuitenkin arvioi, että lapsen edun ja oikeuksien toteutuminen on nykyisessä väliaikaisuuteen perustuvassa sijaishuoltojärjestelmässä vaarassa. (2018:40.) Vastauksissa voi kuulla jopa adoption aikoinaan liittyneitä rangaistuksen viivahteita, sillä artikkelissa (2018:59) adoptio nähdään myös keinona asettaa syntymävanhemmille selkeät rajat ja raamit vanhemmuudessa odotettavalle muutokselle. Jos vanhempi ei saavuta tiettyä muutosta asetetussa määräajassa, lapsi adoptoidaan. Eräs vastaajista arvioi selkeät rajat vanhemman edun mukaisena. (Mt.:59.) Tällaista ajatusta voinee lastensuojelun arvoihin, etiikkaan, periaatteisiin ja sovellettavaan lainsäädäntöön peilaten pitää kuitenkin kyseenalaisena. Esimerkiksi mielenterveys-, päihde-, tai riippuvuusongelmista kärsivän vanhemman kuntoutumiseen asetettu määräaika vaikuttaa epäeettiseltä, koska henkinen paine lapsen juridisesti lopullisesta menettämisestä voi haitata kuntoutuksen onnistumista. Silloin sen voi nähdä heikentävän lapsen oikeuksia jälleenyhdistymiseen vanhemman kanssa.

Ammattilaisilta kysyttiin selvityksessä erikseen näkemyksiä myös mahdollisesta aikarajasta, jonka jälkeen sijoitettuna olevan lapsen palaaminen syntymävanhemmilleen ei olisi enää lapsen edun mukaista. Vastauksissa on hajontaa, mutta monen vastaajan mukaan tapauskohtaisuuden vuoksi aikarajaa ei voi asettaa. Olennaisempana pidetään lapsen kiintymyssuhdetta syntymävanhempiin ja sijaisvanhempiin. (2018:46.) Tapauskohtaisuuteen liittyy myös joissakin artikkeleissa painotettu lapsen persoonallinen yksilöllisyys. Lasten luontaiset tavat reagoida ja selviytyä vaikeuksista ovat erilaisia ja perustuvat osin perittyyn, osin opittuun. Myös tukiverkostoissa on vaihtelua. Lastensuojelun asiakkaisissa on

erilaisuutta kuten lapsissa ylipäättään. Joukkoon mahtuu reippaita ja ujoja, sairaita ja vammaisia sekä vahvoja selviytyjiä. (2010:7.)

Lapsen persoonan ja taustan voi ajatella vaikuttavan myös siihen, millainen tarve pysyvyyteen hänellä on. Toiset voivat kärsiä väliaikaisuuden tunteesta psyykkisesti rankastikin ja toiset sietävät sitä ongelmitta. Asiakaslasten tarpeet voivat olla erilaisia ja vaihdella myös eri aikoina (2010:12). Vaikka lapsen yksilöllisten tarpeiden huomiointi ja lapsen kuunteleminen on tärkeää, on päätöksissä käytettävä aikuisen vastuuta (2010:7). Yksilöllisyyden korostuminen haastaa lapsen ja vanhemman näkökulmien välistä tasapainotetta. Päätöksenteon ekologian näkökulmasta yksilöllisyyden tarkastelu kiinnittyy päätöksenteon ekologiassa erityisesti tapauskohtaisiin tekijöihin, sillä niissä on merkitystä kyseessä olevaan lapseen ja perheeseen liittyvillä ominaisuuksilla (ks. Baumann ym. 2011; Heather ym. 2025). Yksilöllisyys liittyy kuitenkin myös päätöksentekijään liittyviin tekijöihin, kuten työntekijän ominaisuuksiin (Graham ym. 2015) ja taitoihin ja tietoihin (Fluke ym. 2014). Tietojen suhteen olennaista voi olla kaiken tarpeellisen tiedon saaminen lapsesta (ks. Alin ym. 2024) sekä tiedon hyödyntäminen arviointityön tekemisessä. Kehityspsykologisen tiedon hyödyntämisessä huolenaiheena pidetään esimerkiksi lapsen jäämistä yksilönä normatiivisen kehitysvaihetheorioiden varjoon. (Jaakola ym. 2024.)

Lapsen ollessa sijoitettuna pois omasta kodistaan, on jotakin jatkuvuutta ja pysyvyyttä yleensä jo rikottu. Tällaisia säröjä voi tulla myös sijoituksen aikana, ja siksi pysyvyyttä ja jatkuvuutta on lastensuojelussa vahvistettava. (2010:7.) Lapsi- ja perhepalveluissa työskentelevien enemmistö on adoption aseman vahvistamisen kannalla, jotta lapsen etu ja oikeudet parantuisivat. Vastauksissa huomautetaan, ettei adoptio kuitenkaan ole ongelmatonta eikä varmuudella vahvista sitä, että lapsen edut ja oikeudet toteutuvat. (2018:72.) Suomalaisen lastensuojelun voi sanoa pyrkineen kompromissiin lasten ja vanhempien oikeuksien välillä, ja adoptiota paremmin tähän on vastannut sijaishuolto. Linjauksen suhteen voi kysyä, palveleeko se lapsia vai vanhempia. (2003A:155.) Adoptioasenteiden haastatteluissa muutama vastaaja pitää nykyistä lastensuojelujärjestelmää lapsen oikeuksia polkevana ja vanhempien oikeuksia liian vahvoina. Näkemysten mukaan lapsen etu tulisi asettaa biovanhemmuuden arvon edelle. (2018:50.)

”Koska kuitenkin pysyvyyttä ja turvallisuutta uhkaavia ja vaurioittavia tekijöitä on edelleen lastensuojelussa, on tärkeää pyrkiä poistamaan tai ainakin vähentämään niitä. Muutenhan ei voida puhua lastensuojelusta lapsen edun toteuttajana.” (2010:23)

Lyhyehkön lastenpsykiatrian työkokemukseni perusteella eräällä tavalla haastavinta on ollut kohdata perheitä, joissa ongelma ei ole lapsista välittämiseen tai huolenpitoon pyrkimisessä, vaan huolenpidon toteutumisen rajallisuus johtuu vanhemman puutteellisista kognitiivisista kyvyistä. Tilanteissa on usein pyritty vahvistamaan vanhemmuutta ja ohjaamaan lapsen riittävään huolenpitoon. Taskisen (2010, 28) mukaan riittävän hyvää kasvattamista on lapsistaan huolta pitävät, heistä välittävät ja aivan tavalliset vanhemmat. Vain lapsen terveyden ja kehityksen vaarantuessa yhteiskunnalla on sekä oikeus, että velvollisuus tilanteeseen puuttumiseen (mt. 28). Lapsen liittyvässä huolenpidossa suurimpana ongelmana ei välttämättä ole kaltoinkohtelu tai huolenpidon ja välittämisen puute, vaan se, ettei lapsi pysty vanhemman kognition heikkouden vuoksi emotionaalisesti turvautumaan vanhempansa, vaan kiintyy esimerkiksi perheen ulkopuoliseen aikuiseen.

Lapsen hyvinvoinnin ja kehityksen arvioinnissa on otettava huomioon myös kasvuolot sekä vanhemman mahdollisuudet kasvun ja kehityksen tukemisessa. Ongelmat lapsen fyysisessä kasvussa, syömisessä tai painon kehityksessä voivat jättää huomiotta emotionaaliseen kehitykseen liittyviä asioita. Edellä mainittuja ongelmia saatetaan pitää muun kuin sosiaalityön tieteenalan asioina, eikä yhteyttä emotionaaliseen kehitykseen tai kaltoinkohteluun aina nähdä. (Jaakola ym. 2024.) Ammattilaisten ajatuksia ja asenteita käsittelevässä selvityksessä adoption lapsen edun mukaisuutta ja syntymäperheen tilannetta olisi muutaman vastaajan mukaan vaikeaa määritellä (2018:61). Adoptioratkaisu kuitenkin edellyttää aina sosiaalityöntekijän arviota lapsen edun mukaisuudesta sekä siitä, onko adoptio mahdollinen juuri tälle lapselle (2013B:65).

Sosiaalityössä pyritään ihmisoikeuksien ja sosiaalisen oikeudenmukaisuuden toteutumiseen sekä ihmisten osallisuuteen ja valtaistumiseen liittyvään muutostyöhön (Pohjola 2017), mikä käsittää kaikki ihmiset ikäryhmään katsomatta. Lastensuojelullisen adoption käytön vaikeuden ydin saattaa olla osittain siinä, että sosiaalityössä on vaikea valita kahden eri oikeuksien ajamista tarvitsevan ryhmän väliltä. Sosiaalityössä ymmärretään sekä lapsen haavoittuva asema sekä oikeus ja tarve erityiseen suojeluun, että vanhempien sosiaalisten ongelmien yhteiskunnallinen ulottuvuus. Liian vahva puuttuminen vanhempainoikeuksiin voidaan kokea liian vahvana erityisesti, jos koetaan, ettei vanhempia ole erilaisin palveluin voitu riittävästi tukea jälleenyhdistymisen onnistumiseksi. Lapsen etujen ja oikeuksien kiistanalaisuudesta ja vaikeasti määriteltävissä olevasta luonteestaan huolimatta niitä ei aineistoartikkelin mukaan (2013A:43) voi lastensuojelussa ohittaa. Periaatteiden ohittamiseen ei oikeuta heikkojen resurssien ja ristiriitojenkaan sävyttämät tilanteet, joissa periaatteiden noudattaminen on lähes mahdotonta.

Lapsen etujen ja oikeuksien mukaan toimimista sekä vanhemman oikeuksiin ja perhe-elämän suojan periaatteisiin suhteuttamista haastavat myös muut asiat, kuten kustannukset. Adoptioasenteiden haastatteluissa ammattilaisista kolmannes pitäisi hyväksyttävänä säästöjen hakemista sijaishuollon kuluihin käyttämällä adoptiota. Puolet vastaajista on asiasta eri mieltä. Kaikkiaan vastauksissa on vaihtelua muita kysymyksiä enemmän. Sosiaalityöntekijät erottuvat muista ammattiryhmistä asiaan kriittisemmin suhtautuvina, tosin myös osa sosiaalityöntekijöistä pitää säästöjen hakemista adoptiolla hyväksyttävänä. (2018:41.) Vanhemman ja lapsen välisen edun punninnassa voi nähdä eri osa-alueita. Osa niistä liittyy ihmisiin, osa lastensuojelun periaatteisiin, ihanteisiin ja etiikkaan ja osa organisaatioon. Ei ole realistista olettaa, että adoptionkaan suhteen pystyttäisiin välttämään talouteen ja markkinoihin liittyviä jännitteitä. Lapsen edun periaatteen ensisijaisena pitäminen on lastensuojelun yhteiskunnallis-taloudellisesta ympäristöstä ja siitä johtuvista odotuksista huolimatta välttämätöntä. Lapsen edun ja oikeuksien on tärkeä olla myös ohjenuora adoption kehittämisessä lastensuojelun vaihtoehdoksi. (2013A:43–45.)

Talouden ja julkisen hallinnon intressien näkökulmasta ja sijaishuoltokustannusten säästöpainneiden vuoksi adoptio voi vaikuttaa houkuttevalta vaihtoehdolta (2013A:45). Myös ammattilaisista moni epäilee, että adoptiota päädyttäisiin käyttämään säästösyistä. Sosiaalityöntekijöille voisi langeta painetta toteuttaa adoptioita ja lapsille voisi tulla siirtymiä sen vuoksi, että pitkäaikainen sijaisperhe ei olisi adoptointiin halukas, mutta adoptiolla saavutettaisiin säästöjä. (2018:63.) Britanniassa 2000-luvun alun adoptiomuutosten tuulissa hallitus määräsi 40 prosentin kasvutavoitteen sijoitettuna olevien lasten adoptiomääriin (2003B:26). Juuri adoption kontekstissa tällaisessa tavoitteessa on ainakin suomalaisen lastensuojelujärjestelmään tottuneena kyseenalaisia, markkinatalouteen viittaavia kaikuja. Nykyisen hallituksen alati kiristyvän budjetin vuoksi adoptiovaihtoehto saattaa kustannusnäkökulman vuoksi houkutella. Liitän tutkielmani johdannossa aihevalintani ja keskustelun herättämispyrkimykseni lastensuojelulain käynnissä olevaan uudistukseen. Vaikka kustannusten vähentymisestä ei ole haittaa, lapsen etua tällaiset intressit eivät saa syrjäyttää. Lastensuojelullisen adoption laajemman käytön puolesta puhumisessa on pohjimmiltaan kyse lapsen edun paremmasta toteutumisesta, ei kustannussyistä.

Lapsen ja vanhemman etujen ja oikeuksien punninnassa on huomioitava, etteivät edut ja oikeudet lähtökohtaisesti ole, eikä niiden tarvitse olla vastakohtia tai keskenään ristiriidassa. On kuitenkin tilanteita, missä näin saattaa olla. Esimerkkinä voisi olla tilanne, jossa lapsi on elänyt sijaisperheessään vauvasta kouluikäiseksi, kiintynyt sijaisperheen vanhempiin ja toivoisi tulevansa adoptoiduiksi perheeseen, mutta syntymävanhempi

vastustaa tätä. Tällöin adoption arvioinnissa tasapainotellaan lapsen ja syntymävanhempien välisten näkökulmien, eli heidän etujensa ja oikeuksiensa välillä. Taskisen (2010, 23) mukaan lastensuojelussa noudatetaan kahta ihmisoikeussopimukseen perustuvaa periaatetta, joista toinen koskee lapsen etua ja toinen yksityiselämän ja perhe-elämän suojaa. Molemmat ovat ihmisoikeuskysymyksinä olennaisia, mutta saattavat joutua keskenään ristiriitaan.

Lastensuojelulain lisäksi tasapainottelun vaikeutta voi ymmärtää lain nykymuodon rakentumiseen vaikuttaneiden Suomen perustuslain, LOS:n sekä Euroopan ihmisoikeussopimuksen (1948) kautta, jotka kaikki omalta osaltaan ottavat kantaa lapsen ja/tai vanhemman oikeuksiin. Näihin peilaten voi kysyä, miten asettaa toisiinsa nähden esimerkiksi perusoikeudet, kuten lapsen oikeuden elämään ja henkilökohtaiseen vapauteen, koskemattomuuteen ja turvallisuuteen (7 §) sekä oikeuden yksityiselämän suojaan (10 §) edellä mainitussa tilanteessa, jossa lapsen kasvuolosuhteiden pysyvyys on vaarantunut pitkään jatkuneen huostassa olon vuoksi ja se voidaan turvata ainoastaan adoptiolla, mikä taas puuttuu vahvasti vanhemman yksityiselämään. Yksityiselämän suoja on luonnehdittu oikeudella siihen, etteivät viranomaiset tai muut ulkopuoliset tahot mielivaltaisesti puutu omaan elämään (Saraviita 2011, 180). Mitä jos adoptio nähdään tilanteessa sekä mielivaltaisena, että lapsen etua ja turvallisuutta parantavana? Entä nähdäänkö kasvuolosuhteiden pysyvyyden puute lapselle turvattomuutta aiheuttavana asiana?

Julkisella vallalla on sijoitetun lapsen perus- ja ihmisoikeuksien toteutumisessa erityinen vastuu. LOS:ssa tunnustetaan sijaishuollossa olevien lasten tarve erityiseen suojeluun ja tukeen. Lapsen asioista vastaavalla sosiaalityöntekijällä nähdään olevan tämän oikeuden sekä lapsikohtaisen sijaishuollon toteutumiseen erityinen velvoite. (HE 170/2021). Lapsen edun näkökulmasta voidaan kysyä, miten erityinen tuki ja suojele toteutuu, jos lapsi pelkää jatkuvasti menettävänsä sijaisvanhemmat ja tutun elinympäristön tietäessään olosuhteiden vuosittaisesta arvioinnista? EIS:n (1948) viides artikla käsittelee oikeutta vapauteen ja turvallisuuteen. Turvallisuuden määrittely voi niin ikään olla lapsen ja vanhemman näkökulmien tasapainoiluissa haastavaa. Milloin turvallisuus toteutuu paremmin syntymävanhemman luokse palaamisena, milloin varmuutena olla palaamatta?

Kriittisimmillään voidaan ajatella lapsen oikeuksien polkemisen olevan vanhempien oikeuksiin verraten huomattavasti helpompaa. Lapset harvoin nousevat puolustamaan omaa etuaan. Ainakaan he eivät pysty ajamaan yksittäistä sosiaalityöntekijää yhtä ahtaalle vanhempiinsa verrattuna, jos sosiaalityöntekijän tekemä ratkaisu ei miellytä. Heather ja kumppanit (20205) muistuttavat, että lastensuojelussa päätöksiä tehdään haastavissa

olosuhteissa ja usein puutteellisilla tiedoilla asiakkaana olevista lapsista ja heidän perheistään. Päätöksentekoon vaikuttaa usein myös aikarajoitukset ja ennakoimattomat tilanteet (Heather ym. mt.) Pahimmillaan ei-toivottujen päätösten seuraukset voivat tulla yksittäisen työntekijän iholle ja ilmetä esimerkiksi uhkailuna tai häirintänä työajan ulkopuolella. Näkökulmaani voi pitää kohtuuttomana, mutta kriittisen tarkastelun on oltava kiinteä osa sosiaalityötä. Kyse ei ole vain kriittisyydestä yksittäisen työntekijän päätöksiä kohtaan, vaan olennaisemmin sosiaalityötä ulkopuolelta määrittäviä ulottuvuuksia ja niiden asettamia reunaehtoja kohtaan. Sitä, miten ne palvelevat tai mahdollistavat työn toteuttamista eettisesti kestävästi.

Lastensuojelullinen adoptio ei ole miltään osin yksiselitteinen asia, sillä lapsen etu voi toimia perusteluna adoption puolesta sekä sitä vastaan (2018:5). Tätä ilmentää hyvin adoptionäkemysten jakautuminen perus- ja ihmisoikeuksia rajoittavaan sekä lapsen oikeuksien edistämistä mahdollistavaan näkökulmaan (2018:73). Kaikkia adoption kolmea osapuolta tukevan ja kunnioittavan sekä henkilökohtaisille ja ihmisoikeuksille herkkänä pysyvän tasapainon löytäminen on äärimmäisen vaikeaa (2003B:29) jo huostaanoton ollessa perus- ja ihmisoikeuskysymys (2010:8). Päätöksenteon ekologian muodostamassa ymmärryksessä päätöksentekoon vaikuttavista ulottuvuuksista voidaan kysyä, määrittäykö lapsen ja vanhemman etujen ja oikeuksien välinen tasapainottelu – kuten pysyvyyden turvaaminen tai jälleenyhdistymisen odottelu - biologisten- ja muiden huolenpitosuhteiden arvottamisen, lastensuojelun arvojen ja ihmiskäsityksen vai kenties päätöksentekijän oman tiedon ja asenteen perusteella lainsäädännön jättäessä määrittelyn avoimeksi?

Lapsen ja vanhemman etujen ja oikeuksien tasapainottelun voi nähdä liittyvän kappaaleessa 4.3 mainittuun lainsäädännön epäselvyyteen päätöksentekoon vaikuttavana asiana. Anne-Mari Jaakolan, Teija Karttusen ja Anu-Riina Svenlinin (2024) mukaan lainsäädäntö esimerkiksi ohjaa lapsen tilanteen arvioimiseen kehityksellisestä näkökulmasta, mutta ei määrittele tarkemmin kehityksen sisältöjä (Jaakola ym. mt). Lapsen ja vanhemman näkökulmien välisessä kamppailussa vedotaan myös liian suureen vallankäyttöön sekä adoption oikeusvaikutusten voimakkuuteen. Tämän kokonaisuuden vuoksi aineistoartikkelissa esiin nostettu ja seuraavaksi käsiteltävä adoptiokriteerien tarve on ymmärrettävä.

4.5 Adoptiokriteerien määrittämisen tarve

Adoptioita pitäisi sekä moraalisisista että laillisista syistä toteuttaa vain, jos lapsen ja syntymäperheen jälleenyhdistyminen vaikuttaa mahdottomalta (Pösö ym. 2021, 2). Minkä asioiden perusteella jälleenyhdistymisen mahdollisuutta tai mahdottomuutta arvioidaan? Ammatillaiset arvioivat aineistoartikkelissa (2018:61) lain suovan adoptiopäätöksiin liikaa tulkinnanvaraisuutta ja harkintavaltaa. Muutama vastaaja on sitä mieltä, että adoption käytölle olisi saatava yhteneväiset kriteerit ja tarkat puitteet, jotka nykyisestä lainsäädännöstä puuttuvat. (Mt:61.) Myös Norjassa selkeiden kriteerien ja ohjeiden puute on koettu ongelmalliseksi adoption lastensuojelullisessa käytössä. Englannissa ja Yhdysvalloissa sosiaalityöntekijöillä on tilanteisiin selkeämmät raamit. (Skivenes & Tefre 2012). Kriteerien luominen avoimen adoption soveltamiseksi lastensuojelussa oli yksi Kohtaaminen -hankkeen tavoite. Taulukon kokoamisessa hyödynnettiin yhdysvaltalaista tutkimusta ja huomioitiin hyötyjä ja haittoja sekä suomalaisen sosiaalityön käytäntö. Kriteerien määrittely osoittautui kuitenkin mahdottomaksi. (2013C:80.)

”Erilaisia tilanteita pohtiessamme ja tutkiessamme, totesimme, että jokaisen lapsen ja hänen vanhempiansa henkilökohtainen tarve ja tilanne ovat niin ainutlaatuisia, ettei ole mahdollista laatia kaikille soveltuvia yhteisiä kriteerejä siitä, minkälaisissa tilanteissa voisi suositella avointa adoptiota.” (2013C:80)

Yhdysvaltalaisissa malleissa muun muassa vanhemman vakava mielenterveys- tai päihdeongelma esitettiin kriteerinä adoptiolle. Suomessa on kuitenkin esimerkkejä vakavastikin päihkeitä käyttävistä vanhemmista, jotka pystyvät lasten tapaamisten puitteissa säätelemään käyttöönsä ja tapaamaan lasta sovitusti selvin päin. Avoimen adoption kriteereitä olisi siksi lähes mahdoton muodostaa kaavamaisia tulkintoja aiheuttamatta. Hankkeessa todettiin siksi adoption vaativan aina yksilöllistä harkintaa sekä lapsen ja vanhemman suostumusta sen toimeenpanemiseen. (2013C:80–81.) Kriteerien luominen arvioidaan myös toisessa artikkelissa (2018:61) ongelmalliseksi lasten ja perheiden tilanteiden yksilöllisyyden vuoksi. Myös kriteerien täyttymisen arvioiminen arvioidaan hankalaksi (mt.:61). Lasten, nuorten ja perheiden hyvinvointierojen ja elämäntilanteiden tekijät ja syyt ovat moninaisia, mikä tekee syy-seuraussuhteiden hahmottamisesta auttamistyössä vaikeaa (Kiili ym. 2024). Yksilöllisen arvioinnin tarve siis palauttaa adoption jälleen takaisin laajan tulkinnanvaraisuuden ja harkintavallan alueelle. Arviointi on tällöin vaativaa ja ammattitaidon tarve korkea.

Helland ja Nygård (2021, 228) toteavat kiintymyssuhteen olevan merkittävä tekijä sekä sijoituksen pysyvyyden kuin adoptiopäätösten lapsen edun mukaisuuden arvioinnissa. Toisaalta arviointien laadulla on merkitystä päätöksen laatuun ja kiintymyksen käsitteellistäminen vaihtelee. Syynä nähdään päätöksentekijöiden laaja harkintavalta. Tutkijat pohtivat, pitäisikö päättäjien saada lainsäädännön tasolta vahvempaa ohjausta esimerkiksi kiintymyksen arviointiin. Tämän arvioitaisiin parantavan päätösten johdonmukaisuutta ja vähentävän epäselvyyksiä. Lainsäädännön kehittämisessä olisi Mirjam Kallandin (2015, 167) mukaan tärkeää huomioida tutkimustieto siitä, millainen vaikutus eri ratkaisuilla on lapsen kehitykseen. Myös yksittäisen lapsen tilannetta ja etua punnitessa tutkimusten hyödyntäminen olisi ratkaisun etsimisessä hyväksi. (Kalland mt., 167.) Anne-Mari Jaakola, Tarja Pösö ja Jenni Repo (2024) tuovat myös esiin sosiaalityöntekijöiden toiveen palveluiden rajoja määrittävistä kriteereistä. He huomauttavat, että työtä ohjaavat kriteerit voivat olla myös lainsäädäntöä täsmentäviä organisaatiokohtaisia periaatteita, ohjeita tai yksittäisten tekijöiden huomioimista kriteereinä. Kriteerien olemassaolosta huolimatta rajojen asettaminen palveluiden välillä voi olla haastavaa (Jaakola ym. mt.).

Organisaatiokohtaisissa kriteereissä ongelmallista voi myös olla päätöksenteon epäjohdonmukaisuuden riski, jolloin esimerkiksi eri paikkakunnilla lastensuojelulliseen adoptioon voidaan lähteä erilaisista lähtökohdista. Päätöksenteon ekologiassa on kuitenkin lähtökohta, että samanlaisiin ongelmiin pitäisi vastata lastensuojelujärjestelmässä samanlaisilla interventioilla (Heather ym. 2025), eli päätöksenteon epäjohdonmukaisuutta pyritään vähentämään. Tuodaan myös esiin, etteivät strukturoidut välineet ratkaise lapsen edun arviointia, vaan kyse on tietoon perustuvan päättelyn ja ammatillisen harkinnan kokonaisuudesta (Jaakola ym. 2024). Pösön (2015, 21) mukaan adoptiovaihtoehdon vahvistaminen lastensuojelussa vaatii tietopohjaisten arviointimenetelmien käyttöä sijoitusvaihtoehtojen valinnassa.

Tilanteiden yksilöllisyyden ja lasten erilaisuuden vuoksi näenkin haastavana sen, millä tavoin kunkin lapsen pysyvyyden tarpeita arvioidaan. Onko sosiaalityössä osaamista arvioida, missä tilanteissa lapsi kärsii pysyvyyden puutteista, ja missä tilanteissa esimerkiksi psyykinen pahoinvointi liittyy muihin asioihin? Jaakola ja kumppanit (2024) tutkivat lastensuojelun ja lapsiperhesosiaalityöntekijöiden näkemyksiä muun muassa osaamisensa riittäväyydestä ja kehitystiedon huomioinnista lasten ja perheiden tuen tarpeiden arvioinnissa. Mielestäni kehitystiedon käsite liittyy läheisesti myös pysyvyyden tarpeiden arviointiin, koska monien argumenttien mukaan pysyvyydellä on vaikutusta muun muassa lapsen kehitykseen. Esimerkiksi Heinosen (2018, 73) mukaan turvallisia ja

katkeamattomia kiintymyssuhteita pidetään lapsen hyvinvoinnin ja kehityksen kannalta merkittävänä.

Jaakolan ja kumppaneiden (2024) tutkimuksen mukaan sosiaalityöntekijät kokevat osaamisen riittämättömyyttä lasten mielenterveys- ja päihdehäiriöissä, neuropsykiatrisissa häiriöissä, kehityspsykologiassa, traumaissa ja kriiseissä. Kehitystiedon hyödyntäminen arvioinnissa ei ole itsestään selvää. Tiedon tarkkuus on arvioinnissa kuitenkin olennaista arvioinnin seurauksellisuuden vuoksi. (Jaakola ym. Mt.) Pysyvyyden vaikutusten ja lastensuojelullisen adoption tarkoituksenmukaisuus vaatii niin ikään arviointia. Monien tutkimusten mukaan sijoitettuna olevilla lapsilla on myös kasautuneesti erilaisia erityispiirteitä ja -tarpeita (esim. Garrett & Sinkkonen 2003; Pasanen & Tervonen-Arnkil 2013; Segado ym. 2021), joissa tarvittaisiin juuri sosiaalityöntekijöiden puutteelliseksi koettuihin osa-alueisiin liittyvää osaamista.

Pitäisikö kiintymyssuhde-, kehitystieto, pysyvyys- ja lastensuojelullisen adoption osaamista, tai muuta adoptioerityistä osaamista lisätä sosiaalityön koulutukseen? Aineistoartikkelin mukaan (2010:33) lastensuojelussa tarvitaan erityisosaamista, jota ei voi olettaa tarpeelliseksi muilla sosiaalityön alueilla. Siksi tarvitaan uudenlaisia rakenteita, jotka kasaavat osaamista ja vahvistavat asiantuntemusta, jotta osaaminen liikkuu lasten ja perheiden sijaan. (Mt:33.) Lastensuojelullisen adoption arvioinnissa on toisaalta vähäisesti mainintoja moniammatillisuuden hyödyntämisestä. Lainsäädännölliset ohjeet tuskin voivat täyttää edellä esitettyä osaamisvajetta. Adoptiotyön monimutkaisuus ja siinä tarvittavat taidot tekevät erityisosaamisesta ja yhteistyöstä välttämätöntä (Palacios ym. 2019). Miksi yhteistyö ei voisi sisältää myös esimerkiksi psykologian kehitysvaiheisiin liittyvää osaamista?

Tutkielmani kriittisenä orientaationa toimii kysymys siitä, toteutuvatko lapsen etu ja oikeudet nykyisissä suomalaisen lastensuojelujärjestelmän sijoituskäytännöissä. Lapsen edun ja oikeuksien toteutumista voi tarkastella yhtä lailla myös lastensuojelullisen adoption arvioinnissa. Peter Nelsonin, Catherine Homerin ja Richard Martinin (2020) mukaan huostaanotettujen lasten edun määrittävät yleensä aikuiset, jolloin lasten ääni jää sivuun. Tutkimus osoittaa lasten ja ammattilaisten näkemyksissä merkittäviä eroja siinä, mitä asioita onnellisuudessa painotetaan. Myös Jaakola ja kumppanit (2024) tuovat esiin, etteivät ammattilaisen ja lapsen näkökulma ole välttämättä linjassa. Yksi tapa lisätä lapsen osallisuutta arvioinnissa, on kysyä hänen mielipidettään (Nelson ym. 2020). Lastensuojelullisen adoption arvioinnin voi sanoa hävittävän itse oman oikeutuksensa, jos vaihtoehdon

hyödyntämisen lähtökohtana on lapsen edun parempi toteutuminen, mutta arvioinnissa unohdetaan kokonaan lapsen oma näkemys.

Adoptiokriteerien puutteen ja niiden muodostamisen vaikeuden suhteen voidaan kysyä, voiko lasta jättää vailla pysyvyyttä oleviin kasvuolosuhteisiin siksi, että lapsen tilanteen arvioiminen on työntekijälle liian vaikeaa tai virheen mahdollisuus huolettaa? Toisaalta lapsen edun toteutumisen ohessa on mietittävä myös työn tekemisen realiteetteja. Voiko vallan ja monella tasolla ristiriitaisten päätösten tekemisen paineen lisääminen heikentää sosiaalityöntekijöiden pitovoimaa lastensuojelussa? Siihen tuskin tämänhetkinen tilanne huomioon ottaen on varaa. Aineistoartikkeleissa tunnistetaan päätöksenteon haastavuuteen liittyen myös suuri tutkimustiedon tarve, jonka olen määritellyt päätöksenteon ekologiassa organisatoriseksi tekijäksi. Tutkimustieto voisi vähentää kriteerien tarvetta, tai toisaalta auttaa niiden muodostamisessa. Lastensuojelulliseen adoptioon voi nähdä vaikuttavan myös kulttuuriset tekijät, jolloin toisen lainkäyttöalueen ja kulttuurin kriteerit eivät edellä esitetyn (2013C) mukaan välttämättä sovellu suomalaiseen järjestelmään.

Osa edellä kuvatuista ulkoisiksi tekijöiksi liittämistäni asioista voi mielestäni nähdä vaikuttavan myös organisatorisina, päätöksentekijään liittyvinä ja/tai tapauskohtaisina tekijöinä. Esimerkiksi adoptioon asennoituminen on myös työntekijään liittyvä tekijä. Yhteiskunnassa vallitsevan asenteen lisäksi myös jokaisella työntekijällä on oma, omista kokemuksista ja historiasta sekä tiedosta muodostunut asenne adoptioon. Tästä on hyvänä esimerkkinä ammattilaisten asenteita käsittelevä aineistoartikkeli (2018), jossa ilmenee asenteiden kirjo. Lapsen ja vanhemman etujen ja oikeuksien tasapainottelun suhteen on myös joiltain osin hankala määrittellä, mitkä ovat puhtaasti ulkoisia ja lainsäädäntöön perustuvia tekijöitä ja mikä lain suomaan tulkintakenttään kuuluvaa, jossa organisatorisilla työkäytännöillä on liikkumatilaa tehdä omia määrittelyjä. Kaiken kaikkiaan ulkoisissa tekijöissä jäsenyyttä adoptiopäätöksentekoon vaikuttavien asioiden laajalle ulottuminen ja hahmottamisen vaikeus, minkä tiedostamista pidän tutkielmani perusteella adoptiopäätöksiä tekeville tai adoption puheeksi ottamista harkitseville olennaisena.

5 Johtopäätökset

Kysyn tutkielmassani, *mitkä tekijät nähdään lastensuojelullista adoptiota käsittelevissä asiantuntijateksteissä adoption käyttöä vaikeuttavina?* Olen rajannut adoption käyttöä vaikeuttavien tekijöiden tarkasteluun päätöksenteon ekologia -teoriaan nojaten ulkoiset tekijät ja määritelty aineistoni maininnoista sellaisiksi lastensuojelun arvot ja ihmiskäsityksen, adoptiosta vallitsevan yhteiskunnallisen asenteen sekä lainsäädännön. Lainsäädännöstä olen eritellyt edelleen lastensuojelullisen adoption institutionaaliseen paikkaan ja sitä kautta sovellettavien lakien epäselvyyteen kietoutuvan kokonaisuuden, lapsen ja vanhemman etujen ja oikeuksien välisessä tasapainottelussa tunnistetun jännitteen sekä lainsäädäntöperustaisten adoptiokriteerien tarpeen. Tutkimustehtävänani on ollut ymmärtää lastensuojelullisen adoption käytön vähäisyyden ja vuosittaisen vaihtelun juurisyitä suomalaisessa lastensuojelussa. Olen esittänyt juurisyiden tutkimisen olevan tärkeää, koska niillä voi olla vaikutusta muihin adoption käyttöä vaikeuttaviin syihin.

Päätöksenteon ekologia -teoriaan sisältyy ajatus, että päätöksentekoon vaikuttavina tekijöinä määriteltyjen ulkoisten, organisatoristen, päätöksentekijään liittyvien ja tapauskohtaisten tekijöiden vaihtelu voi saada aikaan erilaisia lopputuloksia samanlaisista tapauksista (Fluke ym. 2016). Lastensuojelullisen adoption käytön vaikeuksina tuodaan aineistoartikkeleissa esiin hyvin monia monimutkaisia ja eri ulottuvuuksille paikantuvia asioita. Vaikka tutkielmani on keskittynyt rajauksen vuoksi vain päätöksenteon ulkoisiin tekijöihin, olen alkuperäisen tekstien tutkimukseen liittyvän suunnitelmani perusteella hahmotanut karkeasti myös muille teorian kolmelle ulottuvuudelle asettuvia tekijöitä. En voi ottaa niihin tarkemmin kantaa, mutta ulkoisina tekijöinä määrittelemieni asioiden monimutkaisuuden vuoksi voi olettaa, etteivät myöskään muina adoption käyttöä vaikeuttavina esiin tuodut asiat ole luonteeltaan yksinkertaisia.

Päätöksentekoon vaikuttavina ulkoisina tekijöinä hahmotettujen asioiden kautta tarkentuu paitsi adoption käytön vaikeus, myös vaihtelu. Tämä johtuu siitä, että vaikeuksina esiin nostetut asiat kertovat myös ilmiöön liittyvän tiedon ja käytäntöjen epäselvyydestä, mikä on omiaan aiheuttamaan vaihtelua ja epä johdonmukaisuutta päätöksissä. Näistä asioista johtuva lopputulosten erilaisuus voi mielestäni luonnollisesti ilmetä myös adoptiomäärien vaihteluna. Tällöin ymmärrän päätöksentekoa vaikeuttavien tekijöiden olevan yhteydessä myös lastensuojelullisten adoptiomäärien vaihteluun ja kertovan lastensuojelullisiin adoptioihin liittyvästä epätasa-arvoisuuden riskistä. Siitä, ettei samanlaisista tapauksista välttämättä tehdä samanlaisia lopputuloksia. Sitä taas voi pitää ongelmallisena

erityisesti, koska adoptiopäätökset ovat oikeusvaikutuksiltaan voimakkaita (Helland ym. 2023, 191) niin hyvässä, kuin pahassa.

Jaan tutkielmani tärkeimmät johtopäätökset kahteen osaan. Toinen korostaa päätöksentekoa vaikeuttavien asioiden tunnistamista ja toinen jatkotoimenpiteiden tarvetta. Ensimmäisenä johtopäätöksenä totean, että lastensuojelullisen adoption päätöksentekoa vaikeuttavien arvojen ja asenteiden tunnistaminen on tärkeää. Päätöksentekoa vaikeuttavien ulkoisten tekijöiden avulla olen pyrkinyt tekemään näkyväksi sellaisia hankalasti hahmotettavia asioita, jotka kuitenkin määrittelevät lastensuojelun päätöksenteon rajoja. Näiden asioiden olemassaolo itsessään ei ole välttämättä ongelmallinen, mutta lastensuojelullisen adoption näkökulmasta ongelmallista voi olla, jos niitä ja niiden olemassaoloa ja vaikutuksia ei tunnista. Sosiaalityössä on olennaista ymmärtää arvopohja, jolle työ on rakentunut. Arvopohjaa on myös aika ajoin arvioitava ja käytävä keskustelua siitä, onko se edelleen sellainen, jonka takana sosiaalityö voi seistä. Pyrkimystä toiminnan arvopohjan tiedostamiseen pidetään myös sosiaalisena asianajona, mikä liitetään osaksi rakenteellista sosiaalityötä (Hokkanen 2014, 52).

Olen tutkielmallani pyrkinyt herättämään keskustelua esimerkiksi siitä, toteutuvatko lapsen pysyvyyden tarpeet lastensuojelussa. Pysyvyydessä kyse on myös oikeudelliset reunaehdot asettavasta lainsäädännöstä, mutta toisaalta lainsäädäntö antaa myös liikkumatilaa, jossa sosiaalityön arvoilla on vaikutusta. Lapsen edun ensisijaisuutta pidetään lastensuojelussa niin itsestänselvyytenä, ettei sen todellisen toteutumisen tarkastelua koeta välttämättä tarpeelliseksi. Toisaalta lapsen edun toteutumista on tarkasteltava myös lastensuojelullisen adoption prosessissa lapsen osallisuutena päätöksentekoon tässä havaittujen puutteiden vuoksi (ks. Nelson ym. 2020). Yhtäältä on ymmärrettävä yhteiskunnassa vallitsevat adoptioasenteet, koska myös niiden on tunnistettu heijastuvan sosiaalityöhön. Asenteiden heijastumista työhön ei mielestäni tarvitse määrittää hyväksi tai huonoksi, vaan siinäkin on olennaista tunnistaa asenteiden mahdollinen vaikutus päätöksentekoon.

Päätöksentekijä voi havainnoida sitä, vaikuttaako lastensuojelullisen adoption arviointiin ja käyttäytymiskynnyksiin (ks. Fluke ym. 2014) sellaiset yhteiskunnassa tai lastensuojelujärjestelmässä vaikuttavat asenteet, jotka määrittävät esimerkiksi biologisten- ja muiden huolenpitosuhteiden välistä paremmuutta ja jättävät sen vuoksi vähemmälle huomiolle lapsen oman toiveen, turvallisuuden tai yksilöllisen tilanteen. Adoptio on huostaanottoakin haastavampi lapsen ja vanhemman näkökulmien tasapainottelussa, koska sitä määrittää juridinen lopullisuus. Sosiaalityölle voi mielestäni pitää ominaisena kaikkien näkökulmien ymmärtämiseen pyrkimistä. Lastensuojelullisesta adoptiosta päättäminen voi

olla mahdotonta, jos vanhemman haasteiden ymmärtämisen arvo sekoittuu vanhemman toiveiden mukaan toimimiseen. Ymmärtämisen ja toiveiden mukaan toimimisen ero on tärkeä hahmottaa, jotta lapsen edun ensisijaisuus voi säilyä. Tällaisten asioiden tunnistaminen ja itselleen näkyväksi tekeminen saattaa auttaa arvioinnin tekemisessä ja päätöksen perustelemisessa. Yhtä tärkeää tätä hahmottamista on tehdä koko sosiaalityön tieteenalan. Yksittäisille päätöksentekijöille vastuuta kokonaisen uuden käytännön muodostamisesta, jollaiseksi lastensuojelullisen adoption näen, ei voi jättää. Lastensuojelullinen adoptio kaipaa sosiaalityöntekijöiden keskuudessa käytävää keskustelua esimerkiksi arvojen ja tavoitteiden punninnasta ja lapsen edun toteutumisesta.

Toisena johtopäätöksenä totean, että adoption käytön ulkoisina määrittäneet päätöksenteon vaikeudet kertovat adoption käyttöön liittyvästä epäselvyydestä sekä tiedon ja käytäntöjen puutteesta. Siksi liitän niihin selkeän viestin jatkotoimenpiteiden, kuten osaamisen, käytäntöjen ja jopa lainsäädännön selkeyttämisen tarpeesta. Yksi merkittävä adoption käyttöä lastensuojelun päätöksenteossa vaikeuttava kokonaisuus on aineistoartikkelien perusteella lainsäädäntö. Se ei ainoastaan hankaloita adoptiota, vaan myös mahdollistaa sen toteuttamista. Adoption lastensuojelullisuus tekee kuitenkin asiasta epäselvän, koska siihen liittyy lainsäädännön lisäksi se, missä instituutiossa adoptiosta säätävää lakia voidaan soveltaa. Vaikka lastensuojelua ja adoptiota ohjaavat lait ovat sinänsä selkeitä, lastensuojelullinen adoptio osuu niiden suhteen ikään kuin ”instituutioiden rajalle” (Kiuru & Metteri 2017), mikä mutkistaa lain soveltamiskäytäntöjä ja adoption mieltämistä lastensuojeluun kuuluvaksi.

Aineistossa ilmenee selvästi mieltämiseen liittyvä kahtiajako, mikä kertoo siitä, että samanlaisen tilanteen kohdatessa toisissa organisaatioissa adoptio saatetaan ottaa lastensuojelussa puheeksi, mutta toisissa ei. Kahtiajaon todennäköisyyttä lisää myös lastensuojelulaista puuttuva viittaus adoptiolakiin sekä lastensuojelullisen adoption kriteerien puute. Kriteerien sekä lainsäädännön muun ohjauksen puute jättää paljon tilaa päätöksentekijän ja organisaation yksilölliselle harkintavallalle ja esimerkiksi yksittäisen sosiaalityöntekijän sattumanvaraiselle tiedolle adoptiosta tai sen tarkoituksenmukaisesta käytöstä. Tiedon sattumanvaraisuus voi ilmetä esimerkiksi täytenä tietämättömyytenä avoimesta adoptiosta, tai vaihtelevana tietona adoption käytön yksityiskohtaisemmasta tarkoituksenmukaisuudesta. Sosiaalisen asianajon näkökulmasta voi pitää niin ikään ongelmallisena, jos adoptiosta oleva tieto ja käytännöt ovat pirstaleisia. Sosiaalinen asianajo on osa autetuksi tuleminen mahdollistumista (Hokkanen 2014, 22) ja voi todentua lastensuojelullisesta adoptiosta kertomisena, jos lapsi vaikuttaa esimerkiksi kärsivän kasvuolosuhteidensa

väliaikaisuudesta, vaikkei kotiin paluun mahdollisuutta vaikuta olevan. Jos tietoa adoptiosta ei ole, se on epäselvää tai vaihtelee organisaatioittain, sosiaalinen asianajo ei toteudu.

Jos lastensuojelullisen adoption lisääminen selkeytyy sosiaalityön yhteiseksi tahtotilaksi, se kaipaa lainsäädännöllisen selkeyden lisäksi institutionaalista selkeyttä. Määrittelyä siitä, kenen toimesta ja missä lastensuojelullista adoptioprosessia käydään. Onko se lastensuojelun, adoptioneuvonnan vai molempien asia? Mistä prosessi lähtee, kuka sitä voi ehdottaa ja kuka siitä on vastuussa? Voidaanko prosessiin sisällyttää psykologian kiintymyssuhdeosaamista tai muuta moniammatillisuutta? Miten voidaan tukea päätöksenteon vastuullisuutta, jotta sen kohteena olevan lapsen ja syntymävanhemman oikeusturva säilyy, eikä yksittäisen työntekijän vastuu ja yksilöllinen harkinta jää liian suureksi? Vaikka yksilöllisen ammatillisen harkinnan osuutta ei voi, eikä tarvitse poistaa, ammatillisesta harkinnasta ei voida puhua ilman tietoa ja osaamista lastensuojelullisesta adoptiosta hyötyneen ja haittoineen. Siksi lastensuojelullinen adoptio kaipaa olennaisesti myös tiedon ja osaamisen lisäämistä lähtien siitä, että perhehoitoa lähentyvä avoimen adoption vaihtoehto on olemassa.

Olen tuonut esiin tutkielmassa käsiteltyjen adoptiopäätöksentekoa vaikeuttavien ulkoisten tekijöiden olevan ikään kuin juurisyitä muiden adoption käyttöä vaikeuttavien tekijöiden taustalla. Juurisyöt eivät välttämättä vaikuta muihin tekijöihin sellaisenaan tai suoraan, mutta ne voivat vaikuttaa ongelmallisesti erityisesti, jos niiden merkitystä ei tunnista. Tarkoitin tällä sitä, että esimerkiksi adoption puheeksi ottaminen syntymävanhemman kanssa voi olla hankalaa, jos jälleenyhdistämistä painottavaa lastensuojelun orientaatiota ei tunnista, ja tarpeen mukaan kyseenalaista. Lainsäädännöstä puuttuva adoptiokriteerien tarve taas voi suoraan vaikeuttaa adoption tapauskohtaista arviointia, jos sosiaalityöntekijä ei hahmota, mitä asioita kokonaisuudessa on otettava huomioon ja millä on lapsen edun kannalta erityisen paljon merkitystä. Biologisia huolenpitosuhteita painottava ja adoptiota kritisoiva yhteiskunnallinen asenne taas voi hidastaa lastensuojelullisen adoptio-osaamisen kehittämistä, koska aiheeseen voi tällöin liittyä näkymätöntä vastentahtoisuutta. Lastensuojelullista adoptiota voikin pitää häiritsevänä tutkimusaiheena sen kyseenalaistavan ja uudelleenarviointia vaativan luonteensa vuoksi (ks. Valkonen 2018).

Järjestelmä nähdään sosiaalityössä usein sellaisena, jonka rakenteiden muuttaminen ei ole mahdollista (Pohjola 2017). Sosiaalityössä on kuitenkin omaksuttava toisenlainen ajattelutapa, jota vahvistaa myös rakenteellisen sosiaalityön orientaatio. Pösön ja Puustinen-Korhosen (2010, 34) mukaan lastensuojelussa tarvitaan ajattelutavan muutosta

kasvuolosuhteiden pysyvyyden suhteen. Lastensuojelupalveluiden viimesijaisuus ei ole syy laiminlyödä sen kehittämistä, vaan päinvastoin sen erityisyys vaatii panostamista (Puustinen-Korhonen & Pösö mt., 34). Instituutioiden rajalle sijoittuva tehtäväalueena ja yhteisten toimintojen alueena lastensuojelullinen adoptio vaatii myös tehtävän yhteistä havainnointia ja määrittämistä (ks. Kiuru & Metteri 2017), mikä kutsuu lastensuojelua ja adoptioneuvontaa määrittelemään yhteistä. Yhteisestä, yhteistyöstä ja työnjaosta huolimatta myös yksiköiden perustehtävien rajat säilyvät (Kiuru & Metteri mt.). Pirstaloituneelle palvelujärjestelmälle on ominaista työtehtävien ja vastuiden sektorikohtainen jakautuminen. Tällöin kokonaisvaltaisuus ei välttämättä toteudu ja palveluiden väliin puuttaminen on mahdollista. Ammattilaisten yhteistyössä voi tällöin olla yhteisen ajan puutetta, tietämättömyyttä palvelumahdollisuuksista ja toisen osaamisesta sekä heikoimmillaan jopa yhteystietojen puutetta. (Alin ym. 2024).

Joissakin maissa sijoitusten pysyvyyttä pyritään turvaamaan riskeihin perustuvilla seurantatyökaluilla. Samanlaisia tulisi kehittää ja tutkia myös adoptiosijoituksissa, koska myös niihin liittyy riskejä. (Palacios ym. 2019.) Lastensuojelussa sekä lapsiperheosialityydessä lapsen kehitystä, terveyttä ja kasvua sekä niiden turvaamista arvioidaan. Arviointityössä tunnistetaan tapauskohtaisuuden, strukturoinnin ja käsityömaisyyden välinen jännite, johon tulisi puuttua tutkimusperustaisuudella (Jaakola ym. 2024). Lastensuojelullisessa adoptiossa tunnistetaan myös muita lisätutkimustarpeita, kuten lastensuojelusta adoptoitujen muutoksen ja perheeseen tai perheisiin kuulumisen kokemusten tarkastelu. Vertailun ja muiden sijaishuoltomuotojen paremman ymmärtämisen vuoksi myös muissa sijaishuoltomuodoissa elävien kuulumisen kokemuksista saatava tieto olisi hyödyllistä (ks. Eriksson 2024, 11). On olemassa hyvin vähän tietoa siitä, miten lapset - joiden elämään lastensuojelullinen adoptio suoraan vaikuttaa – ajattelevat siitä. Lisäksi on tiedon puutetta lasten osallistumisesta päätöksentekoon sekä lapsen mielipiteen huomioinnista prosessin aikana. (Helland ym. 2023, 91.) Lastensuojelullisen adoption käsittelyn yhteydessä on harvakseltaan pohdittu myös pysyvän sijoituksen saamista suomalaiseen lainsäädäntöön. Huoltajuuden siirto taas on nykyisenkin lainsäädännön puitteissa mahdollinen (ks. Taskinen 2010). Näiden vaihtoehtojen peilaaminen lastensuojelulliseen adoptioon hyötyjen, haittojen ja käytäntöjen suhteen olisi mielenkiintoista. Kotimainen tutkimustieto olisi tarpeellista erityisesti suomalaisen kulttuurin huomioinnin vuoksi.

Laadullisella tutkimuksella ei ole tilastollisten yleistysten tavoitetta, vaan pyrkimys ilmiöiden kuvaamiseen (Tuomi & Sarajärvi 2018). Luodaan esimerkiksi tulkintoja, käydään keskustelua ja lisätään ymmärrystä. Tieteessä esitettyjen väitteiden pitää silti olla

paikkaansa pitäviä ja yleistä arvoa ja merkitystä sisältäviä (Salonen 2007, 54–55.) Vaikka tutkielmassa hyödyntämäni aineisto on pieni ja verrattain iäkäs, sen sisältöä voi pitää edelleen hyödyllisenä, koska adoptiota vaikeuttavina tekijöinä ilmenneiden asioiden ei ole syytä uskoa poistuneen. Lisäksi aihe on esimerkiksi lastensuojelulain käynnissä olevan uudistuksen ja lastensuojelullisen adoption keskustelun hiipumisen vuoksi erittäin ajankohtainen ja voimakkailta vaikutuksiltaan sekä monimutkaiselta luonteeltaan sosiaalityölle olennainen. Kirjallisuuteen ja tutkimustietoon nojaten pidän pitkäaikaiseen sijaishuoltoon liittyviä pysyvyyden puutteita aidosti ongelmallisina ja kriittistä katsetta kaipaavina. Vaikka lastensuojelujärjestelmä on ymmärrettävästi rakennettu sellaisten tilanteiden varaan, joita asiakkailla on eniten, ei voida sivuuttaa kaikkein heikoimmassa asemassa olevia lapsia. Tutkielmani aiheeseen peilaten näen, ettei järjestelmämme kunnolla mukaudu vastaamaan niiden lasten tarpeisiin, joiden palaaminen syntymävanhemmilleen on miltei mahdotonta. Avoimen adoption mahdollisuudet huomioon ottaen en näe selkeää syytä sille, miksi lastensuojelullisen adoption vaihtoehtoa ei voitaisi vahvistaa.

Lapsella on oikeus syntymävanhempiinsa ja yhteydenpitoon heidän kanssaan. On kuitenkin olemassa myös tilanteita, joissa syntymävanhempiyhteyttä ei ole, koska heihin ei saada yhteyttä tai he eivät saavu sovittuihin tapaamisiin. Lapsi ei tällöin välttämättä tunne heitä tai pahimmillaan jopa pelkää heitä. Jos syntymävanhemmat ovat niin huonossa kunnossa, etteivät tule kykenemään ottamaan vastuuta lapsesta koskaan, on utopistista keskittyä katsomaan lapsen etua vain oikeutena jälleenyhdistymiseen. Jälleenyhdistyminen vanhempien kanssa voi olla lapselle jopa traumaattista, jos lapsi on esimerkiksi vauvasta asti tottunut pitämään sijaisvanhempia ominaan. Silloin pysyvyydessä voi olla syntymävanhempien sijaan kyse sijaisvanhempien pysyvyydestä. Tätä monimutkaisuutta sosiaalityössä on pystyttävä tarkastelemaan.

Lähteet

- AdoptioL Adoptiolaki (20.1.2012/22).
- Adoptioeuvonta. Opas adoptioeuvonnan antajille (2013) Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisu 2013:21. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö. https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/74693/STMjulk_2013_21_Adoptioeuvonta_v2.pdf?sequence=1&isAllowed=y. Viitattu 14.4.2025.
- Alin, Minna & Kaittila, Anniina & Leinonen, Leena (2024) Moniammatillisen yhteistyön muodot lasten, nuorten ja perheiden palveluissa. Teoksessa Kiili, Johanna & Jaakola, Anne-Mari & Anis, Merja & Lamponen, Tuuli & Stenvall, Elina (toim.) Lapsiperheiden ja lastensuojelun sosiaalityö. Helsinki: Gaudeamus. <https://www.ellibslibrary.com/reader/9789523454361>. Viitattu 17.4.2025.
- Avoimen adoption merkitys lastensuojelussa (2023) Lastensuojelun käsikirja. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. <https://thl.fi/julkaisut/kasikirjat/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/erityiskysymykset/avoimen-adoption-merkitys-lastensuojelussa>. Viitattu 16.4.2025.
- Bailón, M. Àngels Balsells & Urrea-Monclús, Aida & Tió, Eduard Vaquero & Fernandez-Rodrigo, Laura (2022) The voices of children, mothers, and fathers: Can parenting programs improve reunification processes in the Spanish child protection system? *Evaluation and Program Planning* 94, 102146. <https://doi.org/10.1016/j.evalprogplan.2022.102146>.
- Baumann, Donald J. & Dalglish, Len & Fluke, John & Kern, Homer (2011) The Decision-Making Ecology. Teoksessa Shlonsky, Aron & Benbenishty, Rami (toim.) *From Evidence to Outcomes in Child Welfare: An International Reader*. New York: Oxford Academic, 24–38. <https://doi.org/10.1093/acprof:oso/9780199973729.003.0002>.
- Berrick, Jill Duerr (2021) Adoption from care: policy and practice in the United States. Teoksessa Pösö, Tarja & Skivenes, Marit & Thoburn, June (toim.) *Adoption from Care. International Perspectives on Children's Rights, Family Preservation and State Intervention*. Research in Social Work series. Bristol: Policy Press, 67–86. <https://doi.org/10.47674/9781447351054>.
- Besharov, Douglas J. (1986) Child Welfare Liability: The Need for Immunity Legislation. https://welfareacademy.umd.edu/pubs/childwelfare/childwelfare_86.pdf. Viitattu 16.4.2025.
- Brodzinsky, David (2005) Reconceptualizing Openness in Adoption: Implications for Theory, Research and practice. Teoksessa Brodzinsky David M. & Palacios Jesús (toim.) *Psychological Issues in Adoption. Research and Practice*. Westport, Connecticut: Praeger Publishers, 145–166.
- Burns, Kenneth & Križ, Katrin & Krutzinna, Jenny & Luhamaa, Katre & Meysen, Thomas & Pösö, Tarja & Segado, Sagrario & Skivenes, Marit & Thoburn, June (2019) The Hidden Proceedings - An Analysis of Accountability of Child Protection Adoption Proceedings in Eight European Jurisdictions. *European Journal of Comparative Law and Governance*, 6 (2019), 339–371. <https://doi.org/10.1163/22134514-00604002>.
- Burns, Kenneth & McCaughren, Simone (2021) Adoption of children from state care in Ireland: in whose best interests? Teoksessa Pösö, Tarja & Skivenes, Marit & Thoburn, June (toim.) *Adoption from Care. International Perspectives on Children's Rights, Family*

- Preservation and State Intervention. Research in Social Work series. Bristol: Policy Press, 49–66. <https://doi.org/10.47674/9781447351054>.
- Burns, Kenneth & Pösö, Tarja & Skivenes, Marit (2017) Child welfare removals by the state. A cross-country analysis of decision-making systems. International Policy Exchange Series. New York: Oxford University Press.
- Cantwell, Nigel (2013) Lapsen oikeuksien suojelun haasteita adoption yhteydessä. Teoksessa Timonen, Piritta (toim.) Adoptio – lapsen etu? Helsinki: Lastensuojelun keskusliitto, 88–107.
- Cheney, Kristen & Rotabi, Karen Smith (2023) Social Work in a Post-Dobbs World: The ‘Adoption Fallacy’, Decolonization, and Reproductive Justice. *Affilia*. Vol. 39 (2), 202–213. <https://doi.org/10.1177/08861099231210941>.
- Chigangaidze, Robert (2021) COVID-19 and the calls of humanistic social work: Exploring the developmental-clinical social work concerns of the pandemic. *International Social Work*, Vol. 64 (5), 663–675. <https://doi.org/10.1177/00208728211007911>.
- EIS Euroopan ihmisoikeussopimus (1948) https://www.echr.coe.int/documents/d/echr/convention_fin. Viitattu 16.5.2025.
- Emilia halusi pysyvän perheen (2019) Adoptioperheet ry. <https://www.adoptioperheet.fi/emilia-halusi-pysyvan-perheen/>. Viitattu 14.4.2025.
- Eriksson, Pia K. (2024) Home and family in alternative care – how Finnish legislation creates opportunities for belonging. *European Journal of Social Work*, 1–12. <https://doi.org/10.1080/13691457.2024.2421878>.
- Eriksson, Pia & Pösö, Tarja (2021) Adoption from care in Finland: currently an uncommon alternative to foster care. Teoksessa Pösö, Tarja & Skivenes, Marit & Thoburn, June (toim.) Adoption from Care. International Perspectives on Children’s Rights, Family Preservation and State Intervention. Research in Social Work series. Bristol: Policy Press, 103–120. <https://doi.org/10.47674/9781447351054>.
- Eräsaari, Leena (2000) Sosiaalityötä ”linssin” takaa. Teoksessa Karvinen-Niinikoski, Synnöve & Pösö, Tarja & Satka, Mirja (toim.) Sosiaalityön tutkimus: Metodologisia suunnistuksia. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, Kampus kirja, 117–145.
- Fidalgo, Isabel & Henriques, Margarida R. (2023) Adoption is Kinda Hard and Kinda Cool’: Residential care children's views on adoption and preparation for adoption. *Child & Family Social Work*. 2024;29, 514–525. <https://doi.org/10.1111/cfs.13109>.
- Flinck, Aune & Paavilainen, Eija (2016) Ylisukupolvisen lasten kaltoinkohtelun ehkäiseminen lasten ja perheiden palveluiden haasteena. Teoksessa Nousiainen, Kirsi & Petrelius, Päivi & Yliruka, Laura (toim.) Puheista tekoihin! Ylisukupolvisten ongelmien ehkäiseminen lastensuojelussa ja perhe- ja sosiaalipalveluissa. Työpaperi 20/2016 Terveiden ja hyvinvoinnin laitos, 92–102. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/130733/ty%c3%b62016_20_Puheista%20tekoihin_WEB.23.6.16.pdf?sequence=1&isAllowed=y. Viitattu 16.4.2025.
- Fluke, John D. & Baumann, Donald J. & Dalgleish, Len I. & Kern, Homer D (2014) Decisions to protect children: A decision making ecology. Teoksessa Korbin, Jill E. & Krugman, Richard D. (toim.) Handbook of Child Maltreatment. Contemporary Issues in Research and Policy, 463–476. <https://doi.org/10.1007/978-94-007-7208-3>.

- Fluke, John D. & Corwin, Tyler W. & Hollinshead, Dana M. & Maher, Erin J. (2016) Family preservation or child safety? Associations between child welfare workers' experience, position, and perspectives. *Children and Youth Services Review*, Vol. 69, 210–218. <https://doi.org/10.1016/j.chilyouth.2016.08.012>.
- Forsberg, Hannele & Nätkin, Ritva (2003) *Perhe murroksessa. Kriittisen perhetutkimuksen jäljillä*. Helsinki: Gaudeamus.
- Forsell, Martta & Kuoppala, Tuula (2023) Tilastoraportti THL. Lastensuojelu 2022. Yhä useammasta lapsesta tehdään lastensuojeluilmoitus. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/146573/Lastensuojelu_2022.pdf?sequence=1&isAllowed=y. Viitattu 4.4.2025.
- Garrett, Paul Michael & Sinkkonen, Jari (2003) Putting children first? A comparison of child adoption policy and practice in Britain and Finland. *European Journal of Social Work*, vol. 6, no. 1, 19–32. <https://doi.org/10.1080/01369145032000099620>.
- Gilbert, Neil & Parton, Nigel & Skivenes, Marit (2011) *Child protection systems. International trends and orientations*. New York: Oxford University Press.
- Graham, Christopher J. & Dettlaff, Alan J. & Baumann, Donald J. & Fluke, John. D. (2015) The Decision Making Ecology of placing a child into foster care: A structural equation model. *Child Abuse & Neglect*, Vol. 49, 12–23. <https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2015.02.020>.
- Granfelt, Riitta (2000) Kertomuksia kodittomuudesta ja marginaalista. Teoksessa Karvinen-Niinikoski, Synnöve & Pösö, Tarja & Satka, Mirja (toim.) *Sosiaalityön tutkimus: Metodologisia suunnistuksia*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, Kampus kirja, 99–116.
- Groza, Victor (202) Special Issue of *Adoption Quarterly: Voices from the Adoption Field*. *Adoption Quarterly* 27:3, 215–216. <https://doi.org/10.1080/10926755.2023.2210371>.
- Hakala, Juha T. (2017) *Tulevan maisterin graduopas*. Helsinki: Gaudeamus. <https://www.elibrary.com/book/9789523455047>. Viitattu 16.4.2025.
- Heather, Allan & Hollinshead, Dana & Rockwell, Kayla & Ender, Kaitlyn & Antwi-Boasiako, Kofi & O’Leary, Donna & Middel, Floor & Fluke, John (2025) Illuminating the complexity of decision making in child welfare using the decision making ecology: A scoping review. *Children and Youth Service Review*, Vol. 196, 108121. <https://doi.org/10.1016/j.chilyouth.2025.108121>.
- Heinonen, Eveliina (2018) Adoption asema lastensuojelussa – Sosiaali- ja terveysalan ammattilaisten asenteita, näkemyksiä ja kokemuksia. Lastensuojelun Keskusliiton verkkokauskaisu 2/2018. https://www.lskl.fi/wp-content/uploads/LSKL_adoptio_julk_0499_LR-2.pdf. Viitattu 14.4.2025.
- Heino, Tarja & Hyry, Sylvia & Ikäheimo, Salla & Kuronen, Mikko & Rajala, Rika (2016) Lasten kodin ulkopuolelle sijoittamisen syyt, taustat, palvelut ja kustannukset. *HuosTa-hankkeen (2014–2015) päätulokset*. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/130536/URN_ISBN_978-952-302-644-5.pdf?sequence=1&isAllowed=y. Viitattu 4.4.2025.
- Helland, Hege Stein & Nygård, Sveinung Hellesen (2021) Understanding attachment in decisions on adoption from care in Norway. Teoksessa Pösö, Tarja & Skivenes, Marit & Thornburn, June (toim.) *Adoption from Care. International Perspectives on Children’s Rights, Family Preservation and State Intervention*. Research in Social Work series. Bristol: Policy Press, 215–232. <https://doi.org/10.47674/9781447351054>.

- Helland, Hege Stein (2021) In the Best Interest of the Child? Justifying Decisions on Adoption from Care in the Norwegian Supreme Court. *The International Journal of Children's Rights* 29 (2021), 609–639. <https://doi.org/10.1163/15718182-29030004>.
- Helland, Hege Stein & Skivenes, Marit (2021) Adoption from care in Norway. Teoksessa Pösö, Tarja & Skivenes, Marit & Thoburn, June (toim.) *Adoption from Care. International Perspectives on Children's Rights, Family Preservation and State Intervention. Research in Social Work series*. Bristol: Policy Press, 139–156. <https://doi.org/10.47674/9781447351054>.
- Helland, Hege Stein & Križ & Skivenes, Marit (2023) Gauging the child's presence and voice in adoption proceedings of children from care in seven European countries: applying a child equality perspective. Teoksessa Lowe, Nigel & Fenton-Glynn, Claire (toim.) *Research Handbook on Adoption Law*. Cheltenham, UK: Edward Elgar Publishing, 190–211. <https://doi-org.ezproxy.ulapland.fi/10.4337/9781800883260>.
- Henriques, Margarida Rangel & Fidalgo, Isabel & Teixeira, Diana Neves & Domingues, Margarida & Silva, Sara (2021) Child Preparation for Adoption as an Ethical Requirement during Pre-Placement: The PPCA. *Adoption Quarterly*, Vol. 24, No. 2, 128–151. <https://doi.org/10.1080/10926755.2020.1834043>.
- HE 47/2011 (2011) Hallituksen esitys eduskunnalle adoptiota koskevan lainsäädännön uudistamiseksi sekä lasten adoptiota koskevan eurooppalaisen yleissopimuksen hyväksymiseksi ja laiksi sen lainsäädännön alaan kuuluvien määräysten voimaansaattamisesta. <https://www.finlex.fi/fi/hallituksen-esitykset/2011/47>. Viitattu 15.4.2025.
- HE 170/2021 (2021) Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi lastensuojelulain 13 b §:n muuttamisesta. <https://www.finlex.fi/fi/hallituksen-esitykset/2021/170>. Viitattu 16.4.2025.
- Hoikkala, Susanna & Muinonen, Tiina & Palola, Elina & Rosberg, Julia & Väisänen, Antti (2023) Lastensuojelun kokonaisuudistuksen valmistelu. Visiovaiheen raportti. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2023:27. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö. https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/164950/STM_2023_r_27.pdf?sequence=1&isAllowed=y. Viitattu 14.4.2025.
- Hokkanen, Liisa (2014) Autetuksi tuleminen. Valtaistavan sosiaalisen asianajon edellyttämät toimijuudet. Rovaniemi: Lapin yliopisto. https://lauda.ulapland.fi/bitstream/handle/10024/61787/Hokkanen_ActaE%20145pdfA.pdf?sequence=4&isAllowed=y. Viitattu 16.4.2025.
- Ikonen, Leeni (2022) Perhehoito ylisukupolvista traumaa aiheuttamassa. <https://leeniikonen.fi/2022/02/25/perhehoito-ylisukupolvista-traumaa-aiheuttamassa/>. Viitattu 4.4.2025.
- Jaakola, Anne-Mari & Karttunen, Teija & Svenlin Anu-Riina (2024) Sosiaalityöntekijöiden osaaminen ja lapsen kehitystieto tilannearvioinnissa. Teoksessa Kiili, Johanna & Jaakola, Anne-Mari & Anis, Merja & Lamponen, Tuuli & Stenvall, Elina (toim.) *Lapsiperheiden ja lastensuojelun sosiaalityö*. Helsinki: Gaudeamus. <https://www.ellibslibrary.com/reader/9789523454361>. Viitattu 17.4.2025.
- Jaakola, Anne-Mari & Lamponen, Tuuli & Aaltio, Elina & Aarnio, Noora & Haapala, Maija & Heino, Eveliina & Pösö, Tarja & Repo, Jenni & Veistilä, Minna (2024) Lapsen tilanteen arviointi lastensuojelussa ja lapsiperhesosiaalityössä. Aikalaiskuvausta. Teoksessa Kiili, Johanna & Jaakola, Anne-Mari & Anis, Merja & Lamponen, Tuuli & Stenvall, Elina (toim.) *Lapsiperheiden ja lastensuojelun sosiaalityö*. Helsinki: Gaudeamus. <https://www.ellibslibrary.com/reader/9789523454361>. Viitattu 14.4.2025.

- Jaakola, Anne-Mari & Pösö, Tarja & Repo, Jenni (2024) Institutionaalinen raja lapsiperhesosi-
aalityön ja lastensuojelun välillä. Arviointia tekevien ammattilaisten näkökulmia. Teok-
sessa Kiili, Johanna & Jaakola, Anne-Mari & Anis, Merja & Lamponen, Tuuli & Stenvall,
Elina (toim.) Lapsiperheiden ja lastensuojelun sosiaalityö. Helsinki: Gaudeamus.
<https://www.ellibrary.com/reader/9789523454361>. Viitattu 17.4.2025.
- Jokimaa-Frusti, Taija (2022) Mitä jos? Tarinoita lastensuojelusta. <https://valvira.fi/-/mita-jos-tarinoita-lastensuojelusta>. Viitattu 16.4.2025.
- Jäppinen, Maija & Heino, Eveliina & Turtiainen, Kati (2024) Vieraskielisyyteen liittyvät kysy-
mykset ja asioimistulkkaus lastensuojelun sosiaalityössä. Teoksessa Kiili, Johanna & Ja-
kola, Anne-Mari & Anis, Merja & Lamponen, Tuuli & Stenvall, Elina (toim.) Lapsiper-
heiden ja lastensuojelun sosiaalityö. Helsinki: Gaudeamus. [https://www.el-
library.com/reader/9789523454361](https://www.el-library.com/reader/9789523454361). Viitattu 17.4.2025.
- Kalland, Mirjam (2015) Kohti parempia lastensuojelun sijoituskäytäntöjä – Sopiva sijaiskoti
lapselle -hankkeen tuloksia. Teoksessa Sinkkonen, Jari & Tervonen-Arnkil, Kaisa (toim.)
Lapsi uusissa oloissa. Tietoa sijaishuollosta ja adoptiosta. Helsinki: Duodecim, 165–179.
- Kauppi, Arto (2012) Adoptionhakijan oikeusturva adoptioneuvonnassa. Defensor Legis N:o
6/2012, 786–796. [https://www-edilex-fi.ezproxy.ulapland.fi/defensor_le-
gis/92750003.pdf](https://www-edilex-fi.ezproxy.ulapland.fi/defensor_le-gis/92750003.pdf). Viitattu 15.4.2025.
- Kiili, Johanna & Jaakola, Anne-Mari & Anis, Merja & Lamponen, Tuuli & Stenvall, Elina
(2024) Johdanto. Lapsiperheiden ja lastensuojelun sosiaalityö 2020-luvulla. Teoksessa
Kiili, Johanna & Jaakola, Anne-Mari & Anis, Merja & Lamponen, Tuuli & Stenvall, Elina
(toim.) Lapsiperheiden ja lastensuojelun sosiaalityö. Helsinki: Gaudeamus.
<https://www.ellibrary.com/reader/9789523454361>. Viitattu 17.4.2025.
- Kiili, Johanna & Moilanen, Johanna & Hedman, Johanna (2024) Kartoittava analyysi lasten,
nuorten ja perheiden sosiaalihuollon palveluista 2020-luvulla. Teoksessa Kiili, Johanna
& Jaakola, Anne-Mari & Anis, Merja & Lamponen, Tuuli & Stenvall, Elina (toim.) Lap-
siperheiden ja lastensuojelun sosiaalityö. Helsinki: Gaudeamus. [https://www.el-
library.com/reader/9789523454361](https://www.el-library.com/reader/9789523454361). Viitattu 14.4.2025.
- Kirton, Derek (2013) 'Kinship by design' in England: reconfiguring adoption from Blair to the
coalition. *Child & Family Social Work* 18, 97–106. <https://doi.org/10.1111/cfs.12027>.
- Kiuru, Kaisa-Elina & Metteri, Anna (2017) Miten lastensuojelun ja nuorisopsykiatrian välinen
raja rakentuu palvelujärjestelmässä? Teoksessa Pohjola, Anneli & Laitinen, Merja & Sep-
pänen, Marjaana (toim.) Rakenteellinen sosiaalityö. [https://www.ellibrary.com/rea-
der/9789949726417/preview](https://www.ellibrary.com/reader/9789949726417/preview). Viitattu 19.4.2025.
- Kohne, Zahra Amrollah Majdabadi & Shahrestanaki, Sahar Keyvanloo & Parvizy, Soroor &
Shoghi, Mahnaz (2023) Concept analysis of adoption: A hybrid model. *Journal of Child
and Adolescent Psychiatric Nursing*, Vol. 36 (2), 155–164.
<https://doi.org/10.1111/jcap.12410>.
- Koskinen, Maarit & Sarkkinen, Sari-Maaria & Svala, Marjaana (2014) Johdanto. Teoksessa
Koskinen, Maarit & Sarkkinen, Sari-Maaria & Svala, Marjaana (toim.) Kansainvälinen
adoptio Suomessa. Tutkimusnäkökulmia adoptioon. Jyväskylä: Jyväskylä University
Printing House, 5–12.
- Krutzinna, Jenny (2021) Creating 'family' in adoption from care. Teoksessa Pösö, Tarja & Ski-
venes, Marit & Thoburn, June (toim.) Adoption from Care. *International Perspectives on
Children's Rights, Family Preservation and State Intervention. Research in Social Work
series*. Bristol: Policy Press, 195–214. <https://doi.org/10.47674/9781447351054>.

- Krutzinna, Jenny & Križ, Katrin (2021) Adoption from care in Austria. Teoksessa Pösö, Tarja & Skivenes, Marit & Thoburn, June (toim.) Adoption from Care. International Perspectives on Children's Rights, Family Preservation and State Intervention. Research in Social Work series. Bristol: Policy Press, 87–102. <https://doi.org/10.47674/9781447351054>.
- Kuula, Arja (2011) Tutkimusetiikka – aineistojen hankinta, käyttö ja säilytys. 2. uudistettu painos. 1. painos 2006. Tampere: Vastapaino. <https://www.ellibslibrary.com/book/978-951-768-310-4>. Viitattu 16.4.2025.
- Laine, Sanna & Pösö, Tarja & Ujula, Tatu (2018) Adoptio lastensuojelussa – lukumääristä ja ominaispiirteistä. Yhteiskuntapolitiikka 83(2), 199–208.
- Lastensuojelulain kokonaisuudistus vaiheistetaan – ensin muutokset lasten paremmaksi suojelemiseksi sijaishuollossa (2025) Tiedote. Sosiaali- ja terveysministeriö. <https://stm.fi/-/lastensuojelulain-kokonaisuudistus-vaiheistetaan-ensin-muutokset-lasten-paremmaksi-suojelemiseksi-sijaishuollossa->. Viitattu 14.4.2025.
- Lastensuojelun lainsäädännön kokonaisuudistus 1. vaihe. Lastensuojelun visio (2023) Sosiaali- ja terveysministeriö. https://stm.fi/documents/1271139/0/Lastensuojelun+visio_webinaari.pdf/f3a64eba-2c02-498b-0a05-9ee77bd56a16/Lastensuojelun+visio_webinaari.pdf?t=1677671888616. Viitattu 14.4.2025.
- Lehto-Lundén, Tiina & Turtiainen, Kati & Kannasoja, Sirpa (2024) Lasten ja nuorten oikeuksien toteutuminen. Esimerkkeinä tukisuhdetoiminta ja maahan saapuneiden lasten palvelut. Teoksessa Kiili, Johanna & Jaakola, Anne-Mari & Anis, Merja & Lamponen, Tuuli & Stenvall, Elina (toim.) Lapsiperheiden ja lastensuojelun sosiaalityö. Helsinki: Gaudeamus. <https://www.ellibslibrary.com/reader/9789523454361>. Viitattu 17.4.2025.
- Lewis, Shirley (2022) 'I was putting her first': Birth parents' experiences of 'consent' to adoption from care in England. Child & Family Social Work. 2022;27, 490–499. <https://doi.org/10.1111/cfs.12901>.
- Lindner, Abigail Rose & Hanlon, Ryan (2024) Outcomes of youth with foster care experiences based on permanency outcome – Adoption, aging out, long-term foster care, and reunification: A systematic review. Children and Youth Services Review 156 (2024) 107366. <https://doi.org/10.1016/j.chilyouth.2023.107366>.
- LSL Lastensuojelulaki (417/2007).
- Luhamaa, Katre & Strömpl, Judit (2021) Overcoming the Soviet legacy? Adoption from care in Estonia. Teoksessa Pösö, Tarja & Skivenes, Marit & Thoburn, June (toim.) Adoption from Care. International Perspectives on Children's Rights, Family Preservation and State Intervention. Research in Social Work series. Bristol: Policy Press, 33–48. <https://doi.org/10.47674/9781447351054>.
- LOS YK:n lapsen oikeuksien yleissopimus (60/1991).
- Madden, Elissa E & Faulkner, Monica & Aguiniga, Donna M. (2022) Adoption Competency in a Post-Roe v. Wade Reality. Journal of Social Work Education. Vol. 58, No. 3, 427–430. <https://doi.org/10.1080/10437797.2022.2091390>.
- Mc Grath-Lone, Louise & Dearden, Lorraine & Harron, Katie & Nasim, Bilal & Gilbert, Ruth (2017) Factors associated with re-entry to out-of-home care among children in England. Child Abuse & Neglect 63, 73–83. <https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2016.11.012>.
- McSherry, Dominic & McAnee, Grainne (2022) Exploring the relationship between adoption and psychological trauma for children who are adopted from care: A longitudinal case

study perspective. *Child Abuse & Neglect* 130 (2022) 105623. <https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2022.105623>.

Metsämuuronen, Jari (2006) Metodologian perusteet ihmistieteissä. Teoksessa Metsämuuronen, Jari (toim.) Laadullisen tutkimuksen käsikirja. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy, 16–80.

Metsämuuronen, Jari (2007) Tutkimuksen tekemisen perusteet ihmistieteissä. Opiskelijalaitos. 4. uudistettu painos. 1. painos 2002. Helsinki: International Methelp Ky.

Neil, Elsbeth & Gitsels, Lisanne & Thoburn, June (2020) Returning children home from care: What can be learned from local authority data? *Child & Family Social Work* 25, 548–556. <https://doi.org/10.1111/cfs.12724>.

Nelson, Peter & Homer, Catherine & Martin, Richard (2020) What makes a looked after child happy and unhappy? *Adoption & Fostering*, Vol. 44 (1), 20–36. <https://doi.org.ezproxy.ulapland.fi/10.1177/0308575919900665>.

Nikander, Pirjo & Keskinen, Katri (2021) Laadullinen seurantatutkimus. Laadullisen tutkimuksen verkkokäsikirja. Tietoarkisto. <https://www.fsd.tuni.fi/fi/palvelut/menetelmaopetus/kvali/tutkimusasetelma/laadullinen-seurantatutkimus/>. Viitattu 16.4.2025.

Nyman-Ahokas, Jenny (2024) VS: Uusi lähetys lomakkeelle Yhteydenotto. Sähköpostiviesti: 7.3.2024.

OLL Laki lapseksiottamisesta (8.2.1985/153).

Paasivirta, Annukka (2020) Omia oikeuksia ja osallisuutta hakemassa – lastensuojelua kokeneiden nuorten näkökulma Nuorten päivistä vuosilta 2011–2019. Teoksessa Heino, Tarja (toim.) Mikä auttaa? Tutkimusperustaiset ja käytännössä toimivat työmenetelmät teininä sijoitettujen lasten hoidossa. Raportti 12/2020, Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Helsinki: PunaMusta Oy, 207–219. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/140861/RAP2020_012_Mik%C3%A4%20auttaa_22022021.pdf?sequence=9&isAllowed=y. Viitattu 15.4.2025.

Paasivirta, Annukka & Paju, Petri & Jahnukainen, Johannes & Hokkila, Kirsi & Näränen, Nelli & Välimäki, Sanna & Ahvenainen, Armi & Hellsten, Sari (2022) Asiakkaiden ääni lastensuojelun lainsäädännön kokonaisuudistuksessa. Sosiaali- ja terveysministeriö & Kasper – Kasvatus- ja perheneuvonta ry & Lastensuojelun keskusliitto. https://stm.fi/documents/1271139/1359574/Loppuraportti_Asiakkaiden%20%C3%A4%C3%A4ni%20lastensuojelun%20lains%C3%A4%C3%A4d%C3%A4nn%C3%B6n%20kokonaisuudistuksessa.pdf/97083b49-c2f3-eabc-f52d-b9f91a961312/Loppuraportti_Asiakkaiden%20%C3%A4%C3%A4ni%20lastensuojelun%20lains%C3%A4%C3%A4d%C3%A4nn%C3%B6n%20kokonaisuudistuksessa.pdf. Viitattu 14.4.2025.

Palacios, Jesús & Adroher, Salomé & Brodzinsky, David M. & Grotevant, Harold D. & Johnson, Dana E. & Juffer, Femmie & Martínez-Mora, Laura & Muhamedrahimov, Rifkat J. & Selwyn, Julie & Simmonds, John & Tarren-Sweeney, Michael (2019) Adoption in the Service of Child Protection: An International Interdisciplinary Perspective. *Psychology, public policy, and law* 25. no. 2, 57–72. <https://doi.org/10.1037/law0000192>.

Partanen, Päivi & Pasanen, Kaarina & Reinikainen, Heli & Tervonen-Arnkil, Kaisa (2013) Johdanto. Teoksessa Partanen, Päivi & Pasanen, Kaarina & Reinikainen, Heli & Tervonen-Arnkil, Kaisa (toim.) Avoimuutta ja yhteyksiä – kotimainen adoptio muutoksessa. Kohtaaminen-kotimaisen adoption kehittämishanke 2010–2013. Pelastakaa Lapset ry:n julkaisusarja n:o 22. Helsinki: Pelastakaa Lapset ry, 8–12.

- Partanen, Päivi (2013) Avoin adoptio ja avoimuus adoptiossa. Teoksessa Partanen, Päivi & Pasanen, Kaarina & Reinikainen, Heli & Tervonen-Arnkil, Kaisa (toim.) Avoimuutta ja yhteyksiä – kotimainen adoptio muutoksessa. Kohtaaminen-kotimaisen adoption kehittämishanke 2010–2013. Pelastakaa Lapset ry:n julkaisusarja n:o 22. Helsinki: Pelastakaa Lapset ry, 13–16.
- Partanen, Päivi (2015) Avoimuus ja perhesiteet adoptoitujen elämässä. Pelastakaa Lapset ry:n julkaisusarja n:o 25. Helsinki: Pelastakaa Lapset ry. <https://s3-eu-west-1.amazonaws.com/frantic/pelastakaalapset/2016/01/07081948/Avoimuus-ja-perhesiteet-adoptoitujen-el%C3%A4m%C3%A4ss%C3%A4.pdf>. Viitattu 15.4.2025.
- Pasanen, Kaarina & Tervonen-Arnkil, Kaisa (2013) Avoimuutta adoptioon – yhteys voi säilyä. Teoksessa Timonen, Piritta (toim.) Adoptio – lapsen etu? Helsinki: Lastensuojelun keskusliitto, 51–87.
- Pasanen, Kaarina (2013) Adoptio mahdollisuutena lastensuojelussa – harkintoja, havaintoja, kokemuksia. Teoksessa Partanen, Päivi & Pasanen, Kaarina & Reinikainen, Heli & Tervonen-Arnkil, Kaisa (toim.) Avoimuutta ja yhteyksiä – kotimainen adoptio muutoksessa. Kohtaaminen-kotimaisen adoption kehittämishanke 2010–2013. Pelastakaa Lapset ry:n julkaisusarja n:o 22. Helsinki: Pelastakaa Lapset ry, 73–84.
- Parviainen, Heikki (2003) Kansainvälinen adoptiotoiminta Suomessa vuosina 1970-2000. Helsinki: Väestöliitto, väestöntutkimuslaitos.
- Pelastakaa Lapset ry lopettaa uusien asiakkaiden vastaanottamisen kansainväliseen adoptiopalveluun vuoden vaihteessa (2024) Pelastakaa Lapset ry. <https://www.pelastakaalapset.fi/ajankohtaista/pelastakaa-lapset-ry-lopettaa-uusien-asiakkaiden-vastaanottamisen-kansainvaliseen-adoptiopalveluun-vuoden-vaihteessa/>. Viitattu 14.4.2025.
- Peltonen, Reetta & Timonen, Piritta (2013) Kuinka paljon lapsen etu ja oikeudet painavat uudessa adoptiolaisissa? Teoksessa Timonen, Piritta (toim.) Adoptio – lapsen etu? Helsinki: Lastensuojelun keskusliitto, 12–33.
- Perhehoito ja Adoptio – Käsikynkkä vai taistelupari? (2022) Perhehoitoliitto ry. <https://perhehoitoliitto.fi/ajankohtaista/blogi/perhehoito-ja-adoptio-kasikynkka-vai-taistelupari/>. Viitattu 14.4.2025.
- Piehl, Aino & Lounela, Mikko (2012) Tekstilainauksen tutkiminen puoliautomaattisesti. Teoksessa Heikkinen, Vesa & Voutilainen, Eero & Lauerma, Petri & Tiililä, Ulla & Lounela, Mikko (toim.) Genreanalyysi – tekstilajitutkimuksen käytäntöä. Kotimaisten kielten keskuksen verkkojulkaisuja 29. Helsinki: Kotimaisten kielten keskus, 129–156. <https://kaino.kotus.fi/www/verkkojulkaisut/julk29/Genreanalyysi.pdf>. Viitattu 16.4.2025.
- Pietarila, Päivi (2021) Erityistarpeisen lapsen adoptioiminen vanhempien kokemana. Tutkimus vanhemmuuden rakentumisesta ja erityistarpeisuuden merkityksistä. Rovaniemi: Lapin yliopisto. <http://urn.f/URN:ISBN:978-952-337-280-1>. Viitattu 15.4.2025.
- PL Perustuslaki (731/1999).
- Pohjola, Anneli (2017) Rakenteellisen sosiaalityön paikannuksia. Teoksessa Pohjola, Anneli & Laitinen, Merja & Seppänen, Marjaana (toim.) Rakenteellinen sosiaalityö. <https://www.ellibslibrary.com/reader/9789949726417/preview>. Viitattu 19.4.2025.
- Puusa, Anu & Juuti, Pauli (2011) Tieteenfilosofisista kysymyksistä laadullisen tutkimuksen näkökulmasta. Teoksessa Puusa, Anu & Juuti, Pauli (toim.) Menetelmäviidakon raivaajat.

Perusteita laadullisen tutkimuslähestymistavan valintaan. Kirkkonummi: JTO Johtamistaidon opisto, 11–28.

- Puusa, Anu & Juuti, Pauli (2011) Laadullisen lähestymistavan yleistymisen kulttuurinäkökulman myötä. Teoksessa Puusa, Anu & Juuti, Pauli (toim.) Menetelmäviidakon raivaajat. Perusteita laadullisen tutkimuslähestymistavan valintaan. Kirkkonummi: JTO Johtamistaidon opisto, 31–46.
- Puusa, Anu (2011) Laadullisen aineiston analysointi. Teoksessa Puusa, Anu & Juuti, Pauli (toim.) Menetelmäviidakon raivaajat. Perusteita laadullisen tutkimuslähestymistavan valintaan. Kirkkonummi: JTO Johtamistaidon opisto, 114–125.
- Puustinen-Korhonen, Aila & Pösö, Tarja (2010) Toteutuuko lapsen oikeus pysyviin kasvuolosuhteisiin? Puheenvuoro lastensuojelun vaikuttavuudesta. Lapsiasiavaltuutetun toimiston julkaisuja 2010:3. <https://lapsiasia.fi/documents/25250457/37284233/toteutuuko-oikeus-pysyviin.pdf>. Viitattu 4.4.2025.
- Pysyvyttä adoptiosta (2024) Talentia 7/2024, Pitkänen Tiina. Helsinki: Talentia ry, 20–23.
- Pösö, Tarja & Huhtanen, Raija (2017) Removals of children in Finland: a mix voluntary and involuntary decisions. Teoksessa Burns, Kenneth & Pösö, Tarja & Skivenes, Marit (toim.) Child welfare removals by the state. A cross-country analysis of decision-making systems. International Policy Exchange Series. New York: Oxford University Press, 18–39.
- Pösö, Tarja & Skivenes, Marit & Thoburn, June (2021) Introducing the field of adoption from care. Teoksessa Pösö, Tarja & Skivenes, Marit & Thoburn, June (toim.) Adoption from Care. International Perspectives on Children’s Rights, Family Preservation and State Intervention. Research in Social Work series. Bristol: Policy Press, 1–16. <https://doi.org/10.47674/9781447351054>.
- Pösö, Tarja (2003) Adoptio perhesuhteiden uudelleenjärjestelynä. Teoksessa Forsberg, Hannele & Nätkin, Ritva (toim.) Perhe murroksessa. Kriittisen perhetutkimuksen jäljillä. Helsinki: Gaudeamus, 140–158.
- Pösö, Tarja (2013) Adoptio lastensuojeluna. Teoksessa Timonen, Piritta (toim.) Adoptio – lapsen etu? Helsinki: Lastensuojelun keskusliitto, 34–50.
- Pösö, Tarja (2015) Adoptio ja perhehoito. Teoksessa Sinkkonen, Jari & Tervonen-Arnkil, Kaisa (toim.) Lapsi uusissa oloissa. Tietoa sijaishuollosta ja adoptiosta. Helsinki: Duodecim, 16–22.
- Pösö, Tarja (2024a) Henkilökohtainen tiedonanto. Puhelinkeskustelu: 6.3.2024.
- Pösö, Tarja (2024b) VS: Kysymys artikkelistasi. Sähköpostiviesti 12.12.2024.
- Raunio, Kyösti (2004) Olennainen sosiaalityössä. Helsinki: Gaudeamus.
- Ruohio, Heidi (2014) Ulkoisesti erilainen, sisäisesti samanlainen? Kansainvälisesti adoptoitujen identiteetti. Teoksessa Koskinen, Maarit & Sarkkinen, Sari-Maaria & Svala, Marjaana (toim.) Kansainvälinen adoptio Suomessa. Tutkimusnäkökulmia adoptioon. Jyväskylä: Jyväskylä University Printing House, 71–84.
- Ruohio, Heidi (2016) Suomalaiset kansainvälisesti adoptoidut. Perheeseen ja kansaan kuuluminen. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto. <https://doi.org/10.57049/nts.297>.
- Räty, Tapio (2023) Lastensuojelulaki: käytäntö ja soveltaminen. [https://shop-edita-fi.ezproxy.ulapland.fi/digikirja/3782887#1\(20\)Yleiset\(20\)s\(e4\)\(e4\)nn\(f6\)kset](https://shop-edita-fi.ezproxy.ulapland.fi/digikirja/3782887#1(20)Yleiset(20)s(e4)(e4)nn(f6)kset). Viitattu 15.4.2025.

- Saaranen-Kauppinen, Anita & Puusniekka, Anna (2006) Edustavuus. KvaliMOTV - Menetelmäopetuksen tietovaranto. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto. https://www.fsd.tuni.fi/menetelmaopetus/kvali/L6_2_4.html. Viitattu 16.4.2025.
- Salonen, Toivo (2007) Tieteenfilosofia. Rovaniemi: Lapin yliopistokustannus. 4. uudistettu painos. 1. painos 2001.
- Saraviita, Ilkka (2011) Perustuslaki. 2. uudistettu painos. 1. painos 2000. Helsinki: Alma Talent Oy. [https://verkkokirjahylly-almatalent-fi.ezproxy.ulapland.fi/teos/BADBIXB-TEB#kohta:PERUSTUSLAKI\(\(20\)/piste:b2114](https://verkkokirjahylly-almatalent-fi.ezproxy.ulapland.fi/teos/BADBIXB-TEB#kohta:PERUSTUSLAKI((20)/piste:b2114). Viitattu 16.4.2025.
- Segado, Sagrario & Aparicio, Ana Cristina Gomez & Guerra, Esther Abad (2021) Adoption from care in Spain. Teoksessa Pösö, Tarja & Skivenes, Marit & Thoburn, June (toim.) Adoption from Care. International Perspectives on Children's Rights, Family Preservation and State Intervention. Research in Social Work series. Bristol: Policy Press, 157–176. <https://doi.org/10.47674/9781447351054>.
- SHL Sosiaalihuoltolaki (1301/2014).
- Siivola, Seija (2020) Adoptio osa elämää. Kotimaisesti adoptoitujen kertomuksia. Rovaniemi: Lapin yliopisto. <http://urn.f/URN:ISBN:978-952-337-239-9>. Viitattu 15.4.2025
- Sijoituksesta adoptioon? Tietopaketti sosiaalityöntekijöille, syntymäperheille ja perhehoitajille (2022) Perhehoitoliitto ry & Adoptioperheet ry. https://www.perhehoitoliitto.fi/wp-content/uploads/2024/06/Sijoituksesta_adoptioon_tietopaketti_2022.pdf. Viitattu 14.4.2025.
- Sinkkonen, Jari & Tervonen-Arnkil, Kaisa (2015) Lapsi uusissa oloissa. Tietoa sijaishuollosta ja adoptiosta. Helsinki: Duodecim.
- Sinkkonen, Jari (2015) Lapsen kiintymyssuhteet tavanomaisissa ja poikkeavissa olosuhteissa. Teoksessa Sinkkonen, Jari & Tervonen-Arnkil, Kaisa (toim.) Lapsi uusissa oloissa. Tietoa sijaishuollosta ja adoptiosta. Helsinki: Duodecim, 23–41.
- Skivenes, Marit & Benbenishty, Rami (2023) Securing permanence for children in care: A cross-country analysis of citizen's view on adoption versus foster care. Child & Family Social Work. 2023;28, 432–442. <https://doi.org/10.1111/cfs.12974>.
- Skivenes, Marit & Tefre, Øyvind Samnøy (2012) Adoption in the child welfare system – A cross-country analysis of child welfare workers' recommendations for or against adoption. Children and Youth Services Review 34, 2220–2228. <http://dx.doi.org/10.1016/j.chilyouth.2012.07.013>.
- Syrjäläinen, Eija (1994) Etnografinen opetuksen tutkimus: kouluetnografia. Teoksessa Syrjälä, Leena & Ahonen, Sirkka & Syrjäläinen, Eija & Saari, Seppo (toim.) Laadullisen tutkimuksen työtapoja. Helsinki: Kirjayhtymä Oy, 68–113.
- Taskinen, Sirpa (2010) Lastensuojelulain soveltaminen. Helsinki: WSOYpro Oy.
- Tervonen-Arnkil, Kaisa (2015) Adoption avoimuus. Teoksessa Sinkkonen, Jari & Tervonen-Arnkil, Kaisa (toim.) Lapsi uusissa oloissa. Tietoa sijaishuollosta ja adoptiosta. Helsinki: Duodecim, 50–69.
- Timonen, Piritta & Peltonen, Riitta & Pösö, Tarja & Pasanen, Kaarina & Tervonen-Arnkil, Kaisa & Cantwell, Nigel & Kumpumäki, Tuula (2013) Lukijalle. Teoksessa Timonen, Piritta (toim.) Adoptio – lapsen etu? Helsinki: Lastensuojelun keskusliitto, 10–11.
- Triseliotis, John (1980) New Developments in Foster Care and Adoption. Journal of Social Policy 1981;10 (2), 275–278. <https://doi.org/10.1017/S0047279400010825>.

- Triseliotis, John (1985) Adoption and Fostering: Why and How. *Journal of social policy* 1985, Vol. 14 (3), 453–454.
- Triseliotis, John (2002) Long-term foster care or adoption? The evidence examined. *Child and Family Social Work* 7, 22–33.
- Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli (2018) Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. 2. uudistettu painos. 1. painos 2002. Helsinki: Tammi.
- Törrönen, Maritta (2000) Lapset arjen subjekteina. Teoksessa Karvinen-Niirikoski, Synnöve & Pösö, Tarja & Satka, Mirja (toim.) *Sosiaalityön tutkimus: Metodologisia suunnistuksia*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, Kampus kirja, 146–170.
- Vahva ja välittävä Suomi. Pääministeri Petteri Orpon hallituksen ohjelma 20.6.2023 (2023) Valtioneuvoston julkaisuja 2023:58. Helsinki: Valtioneuvosto. <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/165042/Paaministeri-Petteri-Orpon-hallituksen-ohjelma-20062023.pdf?sequence=1&isAllowed=y>. Viitattu 14.4.2025.
- Valkonen, Jarno (2018) Johdanto. Teoksessa Valkonen, Jarno (toim.) *Häiritsevä yhteiskuntatutkimus*. Rovaniemi: Lapland University Press, 9–22.
- Varto, Juha (1992) Laadullisen tutkimuksen metodologia. Helsinki: Kirjayhtymä.
- Vierula, Tarja & Korkiamäki, Riikka & Saukkola, Saara & Pakarinen, Tuija & Pohjolainen, Auli & Vanhatalo, Nina & ym. Eronen, Tuija (2024) Aikuistuvan nuoren lähtö julkisesta kodista. Sijaishuollosta itsenäistymisen tapoja. Teoksessa Kiili, Johanna & Jaakola, Anne-Mari & Anis, Merja & Lamponen, Tuuli & Stenvall, Elina (toim.) *Lapsiperheiden ja lastensuojelun sosiaalityö*. Helsinki: Gaudeamus. <https://www.ellibslibrary.com/reader/9789523454361>. Viitattu 17.4.2025.
- Vihervirta, Maija (2023) VS: Gradu aiheesta adoptio. Sähköpostiviesti: 21.12.2023.
- Vuori, Jaana (2012) Nykyvalistuksen tekstilajeja. Teoksessa Heikkinen, Vesa & Voutilainen, Ero & Lauerma, Petri & Tiililä, Ulla & Lounela, Mikko (toim.) *Genreanalyysi – tekstilajitutkimuksen käytäntöä*. Kotimaisten kielten keskuksen verkkojulkaisuja 29. Helsinki: Kotimaisten kielten keskus, 447–454. <https://kaino.kotus.fi/www/verkkojulkaisut/julk29/Genreanalyysi.pdf>. Viitattu 16.4.2025.
- Vuori, Jaana (2021) Tutkimusetiikka ihmistieteissä. Laadullisen tutkimuksen verkkokäsikirja. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto. <https://www.fsd.tuni.fi/fi/palvelut/menetelmaopetus/kvali/tutkimusetiikka/tutkimusetiikka-ihmistieteissa/>. Viitattu 16.4.2025.
- Wissö, Therése & Johansson, Helena & Höjer, Ingrid (2019) What is a family? Constructions of family and parenting after a custody transfer from birth parents to foster parents. *Child & Family Social Work* 24, no. 1, 9–16. <https://doi.org/10.1111/cfs.12475>.

Liite 1. Hakupäiväkirja

OSA 1 Lastensuojelullista adoptiota käsittelevät tekstit

LUC-Finna perushaku: sijaishuolto AND adoptio

kotimaiset artikkelit, 14 tulosta

- vain sanoma- ja aikakauslehtiartikkeleita
kirjat ja lehdet, 6 tulosta

- terapiakirjallisuutta tai pelkkää lastensuojelua käsitteleviä

➔ aineistoon Sinkkonen & Tervonen-Arnkil 2015: Lapsi uusissa oloissa

LUC-Finna perushaku: sijaishuollosta adoptointi, sijaislapsen adoptointi, sijaisperhe adoptointi, sijaisperheeseen adoptointi, lastensuojelullinen adoptio (kaikki vaihtoehdot lainausmerkeillä sekä ilman)

kotimaiset artikkelit, 0 tulosta

kirjat ja lehdet, 0 tulosta

LUC-Finna perushaku: ”sijaishuolto”, ”adoptio”

kotimaiset artikkelit, 11 tulosta

- kehityspsykologisia ja opasmuotoisia
- jo löytynyt Lapsi uusissa oloissa -kokoomateos

kirjat ja lehdet, 6 tulosta

- samoja tuloksia, kuin aiemmilla hauilla

LUC-Finna tarkennettu haku: (Kaikki osumat:sijaishuolto OR Kaikki osumat:lastensuojelu OR Kaikki osumat:sijoitetut lapset) AND (Kaikki osumat:adoptio)

kotimaiset artikkelit, 59 tulosta

- sanoma-, ja aikakauslehtiartikkeleita
- muutama vertaisarvioitu tutkimus
- osa ohi aiheen, esim. kansainvälistä adoptiota koskevia, oikeustieteellisiä tai kehityspsykologisia julkaisuja

LUC.Finna tarkennettu haku: (Kaikki osumat:Adoptio AND Kaikki osumat>Lastensuojelu)

kirjat ja lehdet, 37 tulosta

➔ aineistoon Timonen ym. 2013: Adoptio – lapsen etu?

- muutoin paljon oikeustieteellisiä julkaisuja, kansainvälistä adoptiota koskevia, lastenpsykiatria tai hoidollisuutta koskevia, vertaistuellisuus, perheiden kanssa työskentely (ilman lastensuojelullisen adoption ulottuvuutta)
- jo aiemmista hauista tuttuja

kotimaiset artikkelit, 54 tulosta

- aiemmista hauista tuttuja
- erityisen paljon sanoma- ja aikakauslehtiartikkeleita

Julkari -haku: Adoptio, 130 tulosta

- haku vaatii tarkennusta

Julkari -haku: Adoptio sosiaalityössä, 21 tulosta

- oppaita, kyselyaineistoja, ei syvällistä lastensuojelullisen adoption käsittelyä, vaikkakin mainintoja

Julkari -haku: Adoptio lastensuojelussa, 38 tulosta

- vertaisarvioitu tutkimus
- samoja kyselyaineistoja ja oppaita, kuin edellisissä hakutuloksissa
- vain lastensuojelua koskevia tuloksia (esim. sijaishuollon onnistumisia ja muutostarpeita, lastensuojelullinen adoptio sivumennen mainittu monessa, ei syvällisempää käsittelyä)

LUC-Finna tarkennettu haku: (Kaikki osumat:adoption AND Kaikki osumat:foster care AND Kaikki osumat:social work)

kansainväliset e-aineistot, 133 448 tulosta

vertaisarvioidut -rajaus, 87 161 tulosta

julkaisuvuosi -rajaus 2014-2024, 56 735 tulosta

- paljon hyviä aiheeseen sopivia vertaisarvioituja artikkeleita
- rajautuivat myöhemmin pois, koska harva koskee Suomen käytäntöjä

LUC-Finna tarkennettu haku: (Kaikki osumat:adoption AND Kaikki osumat:foster care AND Kaikki osumat:social work AND Kaikki osumat:Finland)

kansainväliset e-aineistot, 6 924 tulosta

- muutamia hyviä maidenvälistä vertailua (Suomi mukana) käsitteleviä lastensuojelullisen adoption vertaisarvioituja artikkeleita

- jotkut artikkeleista ei käsittele Suomen näkökulmaa, tai sitten näkökulma on erityiskyksymyksissä
- myös terveydenhuollon näkökulmia, traumanäkökulmia, adoptiokritiikkiä sekä pelkän sijaishuollon tai lastensuojelun näkökulmia

LUC-Finna tarkennettu haku: (Kaikki osumat:"adoption from care" AND Kaikki osumat:Finland AND Kaikki osumat:"social work")

kansainväliset e-aineistot, 44 tulosta

- aiemmin tuttuja tuloksia
- ei Suomen näkökulmaa käsitteleviä
- kansainvälistä adoptiota, adoptioeuvontaa tai kansalaisten asenteita käsitteleviä
- terveydenhuollon näkökulmaa ohi aiheen

➔ aineistoon Garrett & Sinkkonen 2003: Putting children first? A comparison of child adoption policy and practice in Britain and Finland

Hakuja myös EBSCO-, Ebscohost Databases-, Scopus- ja ProQuest Databases -tietokannoista, mutta tuloksissa jo aiemmin löytyneitä maidenvälistä vertailua käsitteleviä tutkimuksia, ei asiantuntijateksteiksi luokiteltavia

OSA 2 Lastensuojelullista adoptiota käsittelevät asiantuntijatekstit Suomen näkökulmasta

Google Scholar: ”Adoption from care” Finland, 107 tulosta

- aiemmin tuttuja lähteitä, kirja-arvosteluja
- muutama uusi vertaisarvioitu maidenvälistä vertailua koskeva artikkeli (myös Suomi mukana), mutta vain maksullisina versioina

Finna.fi tarkennettu haku: (Kaikki osumat:adoptio AND Kaikki osumat:sijaishuolto), 60 tulosta

- sanomalehti- ja aikakauslehtiartikkeleita, opinnäytteitä
- vain sijaishuoltoa tai lastensuojelua käsitteleviä artikkeleita
- aiemmista hauista tuttuja hoidollisia näkökulmia käsitteleviä julkaisuja

➔ aineistoon Partanen ym. 2013: Avoimuutta ja yhteyksiä – kotimainen adoptio muutoksessa: Kohtaaminen -kotimaisen adoption kehittämishanke 2010-2013

➔ aineistoon Heinonen 2018: Adoption asema lastensuojelussa: Sosiaali- ja terveysalan ammattilaisten asenteita, näkemyksiä ja kokemuksia

Finna.fi tarkennettu haku: (Kaikki osumat:"adoption from care" AND Kaikki osumat:Finland), 2 tulosta

- jo tuttuja vertaisarvioituja julkaisuja

Finna.fi tarkennettu haku: (Kaikki osumat:adoption AND Kaikki osumat:"foster care" AND Kaikki osumat:Finland), 9 tulosta

- jo tuttuja julkaisuja

OSA 3 Hakuja YSO -asiasanoilla ja muilla tiedonhankinnan ohjauksen vinkeillä

Journal.fi

"lastensuojelullinen adoptio", 0 tulosta

"sijaislapsen adoptio", 0 tulosta

YSO -asiasanoilla

"sijaishuolto" AND "adoptiolapset", 0 tulosta

adoptio AND lastensuojelu, 36 tulosta

- sosiologinen artikkeli perhesidoksista & pysyvyys sukulaisuussijoituksissa, eli liikaa ohi aiheen

kv-hakuja YSO-asiasanoilla

EBSCOhost: ("foster care" OR "looked after" OR "residential care") AND adoption AND (finland OR finnish): 0 tulosta

("foster care" OR "looked after" OR "residential care") AND adoption, 42 tulosta

- eivät koske Suomea

Social science databases: ("foster care" OR "looked after" OR "residential care") AND adoption AND (finland OR finnish), 0 tulosta peer riewev- rajauksella sekä ilman

YSO-asiasanoilla hakuja vielä Web of Science ja Scopus -tietokannoista, ei ilmene mitään uutta

Uusia hakuja LUC-Finnasta YSO-asiasanoilla, ei ilmene mitään uutta

OSA 4 Lastensuojelullista adoptiota käsittelevät asiantuntijatekstit, lumipallomenetelmä

Tuoreet ja laadukkaat aihetta käsittelevät tieteelliset artikkelit/tutkimukset:

Eriksson & Pösö 2021: Adoption from care in Finland: currently an uncommon alternative to foster care (vertaisarvioitu tieteellinen artikkeli)

- ei löydy asiantuntijatekstien kategoriaan meneviä, joita en olisi jo löytänyt

Laine & Pösö & Ujula 2018: Adoptio lastensuojelussa – lukumääristä ja ominaispiirteistä

- ei löydy asiantuntijatekstien kategoriaan meneviä, joita en olisi jo löytänyt

Muut aineistoksi päätyneet asiantuntijatekstit:

Pasanen, Kaarina 2013: Adoptio mahdollisuutena lastensuojelussa – harkintoja, havain-
toja, kokemuksia

- ➔ aineistoon Pösö 2003: Adoptio perhesuhteiden uudelleenjärjestelynä
- ➔ aineistoon Puustinen-Korhonen & Pösö 2010: Toteutuuko lapsen oikeus pysyviin kasvuolosuhteisiin? Puheenvuoro lastensuojelun vaikuttavuudesta

Pösö 2015: Adoptio ja perhehoito

- ei sopivia artikkeleita

Pasanen & Tervonen-Arnkil 2013: Avoimuutta adoptioon – yhteys voi säilyä

- ei sopivia artikkeleita